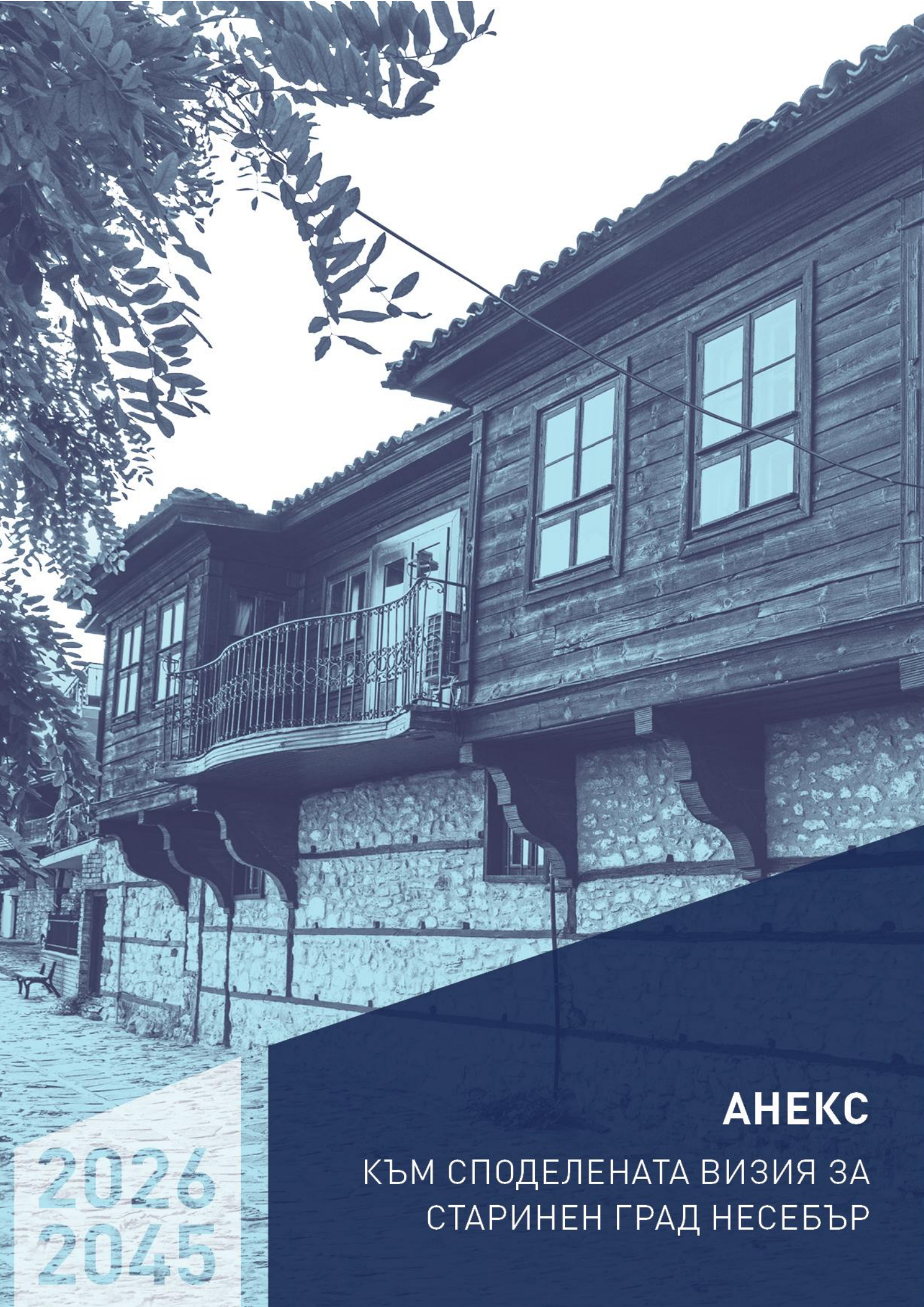

2026
2045

АНЕКС

КЪМ СПОДЕЛЕНАТА ВИЗИЯ ЗА
СТАРИНЕН ГРАД НЕСЕБЪР

СЪДЪРЖАНИЕ:

Кратко обобщение.....	1
Критерии, по които Старинен град Несебър е вписан в Листата на световното наследство.....	1
Интегритет.....	1
Автентичност.....	1
Приложение 2: АКТУАЛНО СЪСТОЯНИЕ НА АТРИБУТИТЕ НА ИСС НА СТАРИНЕН ГРАД НЕСЕБЪР, АНАЛИЗ, ОЦЕНКА И ПРЕПОРЪЧИТЕЛНИ ДЕЙНОСТИ.....	1
2.1. КОНТЕКСТ.....	2
2.2. АРХЕОЛОГИЧЕСКО НАСЛЕДСТВО.....	5
2.2.1. АРХЕОЛОГИЧЕСКО НАСЛЕДСТВО НА СУШАТА.....	5
2.2.1.1. Констатации, оценка.....	6
2.2.1.2. Необходими дейности.....	7
2.2.1a. НЕКРОПОЛА НА МЕСАМБРИЯ- МЕСЕМВРИЯ	9
2.2.1a.1. Препоръки.....	9
2.2.1a.2. Изпълнение към момента.....	10
2.2.2. АРХЕОЛОГИЧЕСКО НАСЛЕДСТВО ПОД ВОДА.....	13
2.2.2.1. Констатации.....	14
2.2.2.2. Препоръки.....	15
2.2.2.3. Изпълнение към момента.....	15
2.3. РЕЛИГИОЗНА АРХИТЕКТУРА.....	18
2.3.1. Констатации.....	19
2.3.2. Оценка 2018.....	20
2.3.2a. Оценка 2024.....	20
2.3.3. Необходими дейности.....	21
2.4. ЖИЛИЩНИ СГРАДИ - ПРЕДСТАВИТЕЛИ НА НАРОДНАТА АРХИТЕКТУРА.....	23
2.4.1. Констатации.....	23
2.4.2. Оценка 2018-2020:.....	24
2.4.2a. Оценка 2024	24
2.4.3. Необходими дейности.....	26
2.5. ДРУГИ ОБЕКТИ НКЦ ПОДКРЕПЯЩИ ИСС НА ОБЕКТА НА СВЕТОВНОТО НАСЛЕДСТВО.....	27
2.5.1. Констатации.....	28
2.5.2. Оценка. – 2018 г.:.....	28
2.5.2a. Оценка - 2024 г.....	28
2.5.3. Необходими дейности:.....	29
2.6. ИСТОРИЧЕСКА ГРАДСКА СРЕДА.....	30
2.6.1. Констатации, анализ и оценка.....	30
○ Състояние на градската среда - оценка 2020 г.....	33
○ Състояние на градската среда - оценка 2024 г.....	33
○ Обобщени констатации и заключения	36
2.6a. ПРИРОДЕН ЛАНДШАФТ.....	37
2.6a.1. Констатации и анализ.....	37
2.6.2. Необходими дейности - историческа градска среда и ландшафт.....	38
2.6.3. Схеми „Функции” – градска среда, сгради НКЦ, приземни етажи....	41
2.6.4. Силуети по ул. "Митрополитска", Старинен град Несебър.....	43
Приложение 3. ПРИСТАНИЩЕН ТЕРМИНАЛ - НЕСЕБЪР	1
Приложение 4: АКТУАЛНО СЪСТОЯНИЕ НА ДВИЖИМОТО КУЛТУРНО	

НАСЛЕДСТВО.....	1
4.1. Констатации.....	2
4.2. Необходими дейности.....	4
Приложение 5: АКТУАЛНО СЪСТОЯНИЕ НА НЕМАТЕРИАЛНОТО КУЛТУРНО НАСЛЕДСТВО.....	1
5.1. Констатации.....	1
5.2. Необходими дейности.....	2
Приложение 6: ГРАДСКИ ФУНКЦИОНАЛНИ СИСТЕМИ.....	1
6.1. Традиционни градски функции.....	1
6.2. Съвременни функционални системи.....	2
Приложение 7: КУЛТУРЕН ТУРИЗЪМ И ТУРИСТИЧЕСКА ИНФРАСТРУКТУРА.....	1
Приложение 8: СИСТЕМА ЗА ОПАЗВАНЕ И УПРАВЛЕНИЕ НА СВЕТОВНАТА КУЛТУРНА ЦЕННОСТ.....	1
8.1. ПРАВНА РАМКА, ОПАЗВАНЕ И УПРАВЛЕНИЕ НА СВЕТОВНАТА ЦЕННОСТ.....	1
8.1.1. Правна рамка на международно ниво.....	1
8.1.2. Правна рамка на национално и местно ниво	2
8.1.2.1. Законова нормативна уредба.....	2
8.1.2.2. Подзаконова нормативна уредба.....	5
8.1.2.3. Стратегически документи.....	6
8.1.2.4. Юридическа защита на старинен град несебър.....	7
8.1.3. Централни и местни органи за опазване и управление.....	9
8.1.3.1. На национално ниво.....	9
8.1.3.2. На местно ниво.....	11
Приложение 9: SWOT - АНАЛИЗ.....	1-11
Приложение 10: ЗАПЛАХИ ОТ ПРИРОДНИ И АНТРОПОГЕННИ ФАКТОРИ. ПРЕВЕНЦИЯ И УПРАВЛЕНИЕ НА РИСКА.....	1
10.1. Заплахи от природни фактори.....	1
10.2. Заплахи от антропогенни фактори.....	2
10.3. Стратегии, планове, програми, закони, наредби, за намаляване и управление на риска на национално и местно ниво.....	3
10.3.1. На национално ниво.....	3
10.3.2. На местно ниво.....	3

Заглавна снимка: Къщата на Желю Богданов, Старинен град Несебър© Владимир Алексеев (2023)

Снимки в приложенията: Архив - Национален институт за недвижимо културно наследство (НИНКН);

Община Несебър; Музей „Старинен Несебър”; Център за подводна археология (ЦПА)

Приложение 1: Изключителна световна стойност на Старинен град Несебър

определена с Ретроспективна декларация, приета с Решение 34 СОМ 7В.81 на Комитета за световно наследство (Бразилия, 2010)

• Кратко обобщение

Старинният град Несебър е уникален пример за синтез на вековните човешки дейности в сферата на културата; това е място, където многобройни цивилизации са оставили осезаеми следи в една хомогенна цялост, която хармонично се вписва в природата. Различните фази на развитие на народната жилищна архитектура отразяват етапите в развитието на архитектурния стил на Балканите и в целия регион на Източното Средиземноморие. Градската структура съдържа елементи от второто хилядолетие преди Христа, от Античността и Средновековието.

Средновековната религиозна архитектура, модифицирана чрез налагането на традиционните византийски форми, илюстрира декоративното керамично изкуство и характерната стенописна украса за тази епоха. Градът е служил в продължение на хиляди години като забележително духовно огнище на християнската култура.

• Критерии, по които Старинен град Несебър е вписан в Листата на световното наследство

Старинен град Несебър е вписан в Списъка на Световното наследство на 09.12.1983 с решение на Седмата редовна сесия на Комитета за Световно наследство във Флоренция по критерии (iii) и (iv), както следва:

Критерий (iii): Старинният град Несебър е изключително свидетелство за многопластово културно и историческо наследство. Това е място, където многобройни цивилизации са оставили своите осезаеми следи: археологически структури от II хил. пр. Хр., черноморска гръцка колония със съхранени останки от укрепления, елинистическа вила и религиозни сгради от Античността, запазени църкви от Средновековието (някои от тях запазени само като археологически структури). Несебър многократно е доказал своето историческо значение като граничен град. Бидейки забележителен духовен център на християнството в продължение на хиляди години, днес той е развиващ се и жизнен градски организъм.

Критерий (iv): Старинният град Несебър е уникален пример за архитектурен ансамбъл със запазена българска възрожденска структура, която формира хармонична и хомогенна цялост с изключителната природна конфигурация на скалистия полуостров, свързан с континента с дълъг тесен провлак. Неговото естество и съществуване е резултат от синтез на многовековна човешка дейност, която е свидетел на значими исторически периоди – градска структура с елементи от II хил. пр. Хр., Класическата античност и Средновековието; развитието на средновековна религиозна архитектура с богата пластична и полихромна фасадна декорация под

формата на керамична украса, характерни за периода; различните етапи в развитието на характерната народна жилищна архитектура, които свидетелстват за върховното владение на архитектурата на Балканите, както и на Източно-Средиземноморския регион. Народната архитектура на градския ансамбъл, доминиран от средновековните църкви и археологическите структури, заедно с уникалния крайбрежен релеф, се съчетават, за да създадат висококачествена градска тъкан.

• Интегритет

В границите на малкия скалист полуостров се съдържат всички доказателства за многобройните културни пластове – от II хил. пр. Хр. до наши дни.

Въпреки че основните елементи като цяло остават непроменени, от 1986 г. насам са настъпили някои изключения с редица незаконни интервенции при структури от XIX в. и нови сгради, реализирани в разрез със Закона за културното наследство.

Освен това, и в противоречие със Закона за паметниците на културата и музеите, са се появили негативни влияния и при аварийното укрепване на бреговата ивица на полуострова. Всички тези промени имат потенциала да застрашат изключителната взаимоотноообвързаност на градската тъкан и общата визуална цялост.

• Автентичност

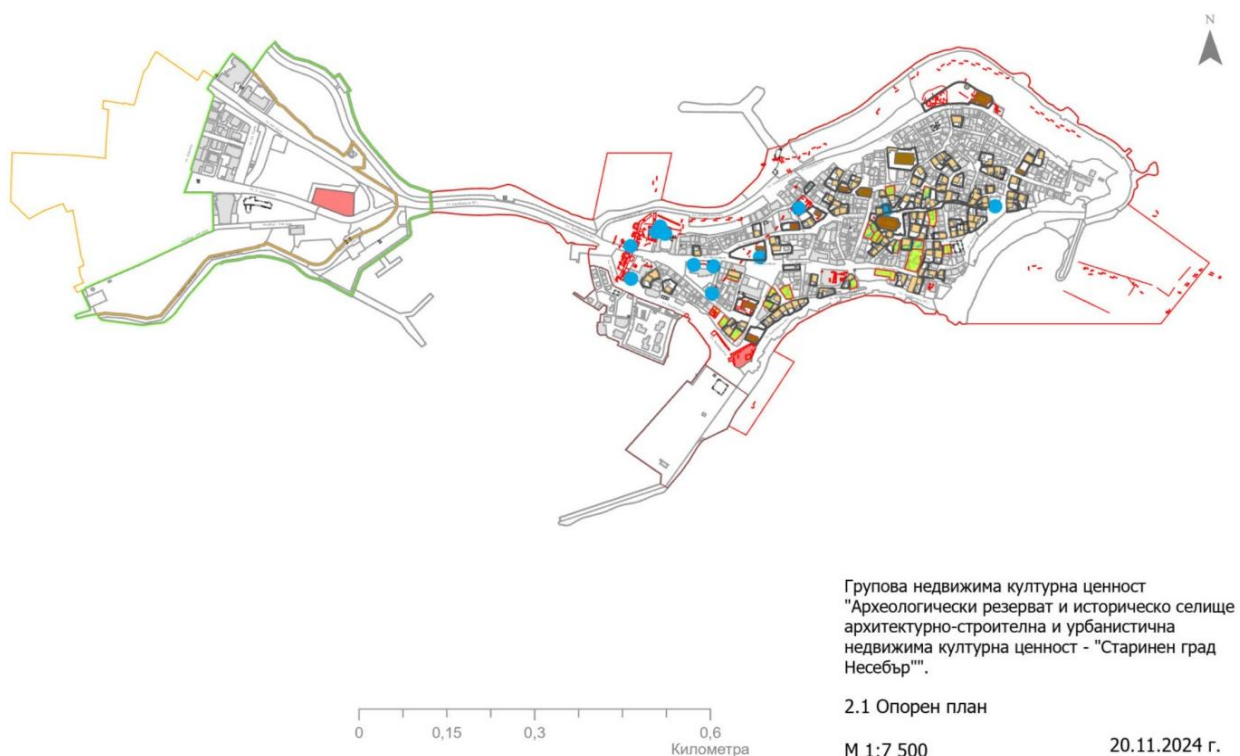
По средновековните църкви са провеждани само консервационни и стабилизационни дейности, а всички проучени археологически обекти са експонирани и опазени. Някои средновековни църкви се нуждаят от ремонт. Неразрешените промени по някои от сградите на народната архитектура и постоянният и нарастващ натиск от страна на туризма, обществените и жилищните функции и инвестиционните интереси, в съчетание с въвеждането на преместваеми търговски съоръжения, започват да застрашават традиционната урбанистична структура на града, архитектурния му облик и атмосферата му.

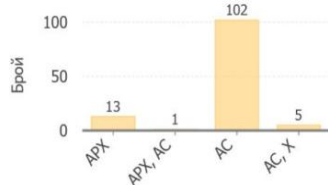
Архивна снимка: Старинен град Несебър – панорама; Източник: Архив НИИ НК

Приложение 2: АКТУАЛНО СЪСТОЯНИЕ НА АТРИБУТИТЕ НА ИСС НА СТАРИНЕН ГРАД НЕСЕБЪР, АНАЛИЗ, ОЦЕНКА И ПРЕПОРЪЧИТЕЛНИ ДЕЙНОСТИ

ОПОРЕН ПЛАН - Недвижими културни ценности - Старинен град Несебър

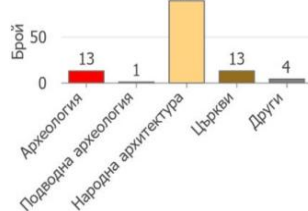

Вид НКЦ, научна обл., чл.47 от ЗКН /121 бр./

Общо 121 НКЦ с дефинирана научна област:
АРХ - Археология; АС - Архитектурно-строителна; Х - Художествена.

Ключови атрибути на ИСС /121 бр./

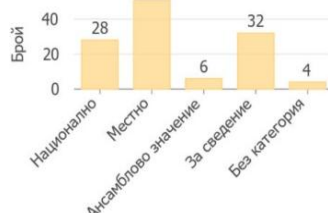
- Пространствена структура за общо 121 НКЦ:
118 са Единични;
2 НКЦ (№103, №4) са без информация;
1 НКЦ №121 е с група.

- Раздел III: На територията на резервата са определени 22 обекта- "Сгради без индивидуални качества за архитектурни паметници, но участващи с обема и мащаба си в пространственото изграждане на резервата". (писмо № 4460/ 29.07.1987г. на НИПК).

- Прекратена е защитата на 8.

- Идентификация: констатирани са въпроси за 38 обекта.

Категория на НКЦ /121 бр./

Източници на информация:

Извадка от действащата кадастрална карта на гр. Несебър;

www.kais.cadastre.bg;

www.google.com/maps/;

Списък на недвижимите културни ценности /НКЦ/ на територията на ГРАД НЕСЕБЪР, община Несебър, Област Бургас, съгласно Закона за културното наследство /ЗКН/

Легенда

- Граница на археологическия резерват и на груповата урбанистична и архитектурно-строителна недвижима културна ценност и историческо селище от национално значение „Старинен град Несебър“
- Граница на охранителната зона - на материка - зона А
- Граница на охранителната зона - на полуострова - зона Б
- Граница на охранителната зона - в акваторията - зона В1 - 220м от бреговата линия
- Граница на охранителната зона - в акваторията - зона В2 - до двукилометровата акватория
- Граница на археологическата културна ценност - Некропол на Месамбрия / Месемврия
- Териториален обхват ЕНКЦ
- № Археология
- Скрити или подводни археологически структури
- Археологически обекти
- Народна архитектура
- Църкви
- Елементи, включени в Раздел III, 17 бр.
- Отписани, включени в Раздел III, 6 бр.
- Отписани 2 бр.
- Застрояване
- Елементи от действащата кадастрална карта - несъответстващи на актуалното състояние (подемни; разрушени; променени)

Групова недвижима културна ценност
"Археологически резерват и историческо селище - архитектурно-строителна и урбанистична недвижима културна ценност - "Старинен град Несебър"".

2.2 Опорен план

20.11.2024 г.

Опорен план – недвижимо културно наследство на територията на Старинен град Несебър и в охранителната му зона; Източник: НИИKN (2024)

2.1. КОНТЕКСТ:

Националният институт за недвижимо културно наследство (НИНКН) провежда периодичен мониторинг (2010-2012, 2018, 2020) на консервационното състояние на недвижимите културни ценности (НКЦ) и градоустройствената структура на Старинен град Несебър. От 2022 г. от НИНКН, с участие на външни експерти, се реализира и Териториална програма за Старинен град Несебър, продължила и през 2024 г. Въз основа на резултатите от проведените мониторинги от НИНКН са изготвени доклади с констатации, сравнителен анализ на състоянието на обектите и градската среда между 2011-2012 г. и 2018-2020 г., оценка за спешността на риска и препоръчителни дейности за всеки обект, въз основа на държавен стандарт EN 16096-2012 „Опазване на културното наследство. Проучване и документиране на състоянието на обектите на архитектурно-строителното културно наследство“.

През 2018 и 2020 г. от НИНКН за всеки обект НКЦ по четиристепенна скала са определени:

- **класификация на състоянието** (КС0, КС1, КС2 и КС3) – основава се на общата оценка на всички характерни симптоми и определя клас на консервационното състояние на компонентите след отчитане наличието и тежестта на симптомите на увреждане и се явява база за оценка на риска;
- **степен на спешност** (СС0, СС1, СС2 и СС3) на необходимите мерки и намеси с цел опазване на НКЦ, при което се отчитат факторите, причиняващи уврежданията и формиращи времевата рамка за реакция - бързина на възникване на последиците или по-нататъшното влошаване;
- **препоръчителен клас** (ПК0, ПК1, ПК2 и ПК3) – определя се характерът на мерките, необходими за поддържане на доброто състояние на обектите.

По четиристепенна скала е изготвена и оценка на автентичността на отделните обекти и на състоянието на околната градска среда:

- **автентичност:** (А0) - съхранен обем, архитектурни и художествени елементи, детайли и материали, без пристрояване и надстрояване; (А1) - съхранен обем, с частична загуба на детайли, без или с незначително и отстранимо пристрояване; (А2) - архитектурният обем е променен от пристрояване и/или надстрояване, с липсващи или компрометирани архитектурни елементи и детайли; (А3) - нов, неразпознаваем по отношение на автентичния обем.
- **състояние на съхраненост на градската среда:** (ОС0) - съхранена, без ново застрояване; (ОС1) - частично компрометирана от застрояване и временни съоръжения, но възстановима; (ОС2) - силно компрометирана и трудно възстановима; (ОС3) - напълно променена и невъзстановима.

Направена е и оценка на намесите в градската среда, както и на актуалното състояние на уличната структура по отношения на вида настилки.

През 2024 г., като част от Териториалната програма за Старинен град Несебър, е изготвена цялостна геореферирана база данни (ГИС), която да събере информацията от актуалния кадастър, Регистъра на НКЦ, Археологическата карта на България (АКБ), актуални Ортофото планове, снимки от сателит и дрон, триизмерното лазерно сканиране на целия град, огледи на място. За целите на въвеждането на актуалните оценки за състояние на атрибутите е създадена стандартна параметрична таблица, която е основа за бъдещ параметричен формуляр за въвеждане на актуални данни от регулярни мониторинги на Старинния град. ГИС базата данни ще се поддържа постоянно актуална и ще служи като ефективен инструмент за анализ, оценка и определяне на мерки за опазване на световната ценност.

По Териториалната програма през 2024 г. е обследвано актуалното състояние на атрибутите на ИСС, като с това стартира и процедурата по актуализация на статута на единичните недвижими културни ценности (ЕНКЦ). В границите на Старинен град Несебър са регистрирани 121 недвижими културни ценности /НКЦ/ (118 с предоставен статут, 3 декларирани). 28 са с категория „национално значение“, 51 „местно значение“, 6 „ансамбловое значение“, 32 „за сведение“ и 4 без определена категория. Те са групирани, класифицирани и категоризирани по няколко критерия: по групи атрибути, съставлящи ИСС; според научната и културната област; според културната и научната стойност и обществената значимост; според пространствената структура; според предоставения статут. Разглеждат се също така и някои специфични групи от обекти: обекти с прекратена защита (8 обекта), изчезнали обекти, както и сгради без индивидуални качества за архитектурни НКЦ, но участващи с обема и мащаба си в пространственото изграждане на световната ценност (22 обекта).

Извършени са сравнителен анализ и оценка на състоянието между 2018-2020 и 2024 г. Анализите и оценката се отнасят за идентифицираните ключови групи атрибути на ИСС – археологическо наследство, средновековни църкви, традиционна жилищна (народна) архитектура и други (категория, включваща 4 обекта със статут на ЕНКЦ).

През 2024 г. са изработени голям брой схеми като към всяка схема са изведени и систематизирани параметричните данни под формата на диаграми, обобщени стойности и забележки относно специфики, които ще бъдат представени в ПОУ. Схемите разглеждат територията както на световната ценност, така и на охранителната ѝ зона и са изготвени въз основа на: опорния план, актуалния кадастър, застроителния план от 1981г., регулационния план от 1985г. и ортофото снимки от 1986г. и 1995г., както и на огледите на място, проведени от разработващия екип. Всяка тема в направения анализ отговаря на изготвена схема и се състои от част Методика, Данни, Анализ и предложение за Мерки.

ИЗРАБОТЕНИ ПРЕЗ 2024 г. СХЕМИ ЗА:

- Местоположение на Старинен град Несебър на картата на България,
- Граници на световната ценност и на охранителната ѝ зона,
- Зониране спрямо предписанията за опазване,
- Опорен план на територията на световната ценност и охранителната ѝ зона (с броя на всички НКЦ, тяхната видова характеристика и категория, както и с ключовите атрибути на ИСС),
- Оценка на техническото състояние на ЕНКЦ и на поземлените имоти, както и на степента на застрашеност,
- Оценка на материалната, образната и функционалната автентичност на ЕНКЦ и на обратимостта на намесите,
- Периодизация на сградите, на уличната и на кварталната структура,
- Сравнителен анализ на базата на аероснимки от различни периоди,
- Собствеността на имотите и на сградите,
- Етажност на сградите в границите на световната ценност и в охранителната ѝ зона,
- Функции на градската среда, на сградите, включително на приземните етажи,
- Добавени елементи в градската среда (незаконни намеси),
- Реклами и елементи по фасадите,
- Настилките в границите на световната ценност,
- Пространствен анализ на плътността на разполагане на ЕНКЦ на територията на полуострова,
- Пространствен анализ на плътността на обектите на уличната търговия,
- Схема снимки,
- Силуети по улични фронтове.

Поради големия обем на изготвените схеми и диаграми, в настоящето приложение представяме само някои от тях, представящи опорен план на недвижимите културни ценности на територията и в охранителната зона на Старинен град Несебър, схеми на археологическите обекти на територията на полуострова и в охранителната зона на материка и на функциите на градската среда, на сградите и на приземните етажи, както и силуети по ул. „Митрополитска”.

2.2. АРХЕОЛОГИЧЕСКО НАСЛЕДСТВО

„Археологически структури от II хил. пр. Хр., черноморска гръцка колония със съхранени останки от укрепления, елинистическа вила и религиозни сгради от Античността”

2.2.1. АРХЕОЛОГИЧЕСКО НАСЛЕДСТВО НА СУШАТА

Крепостни стени; Източник: НДА на НИНКН

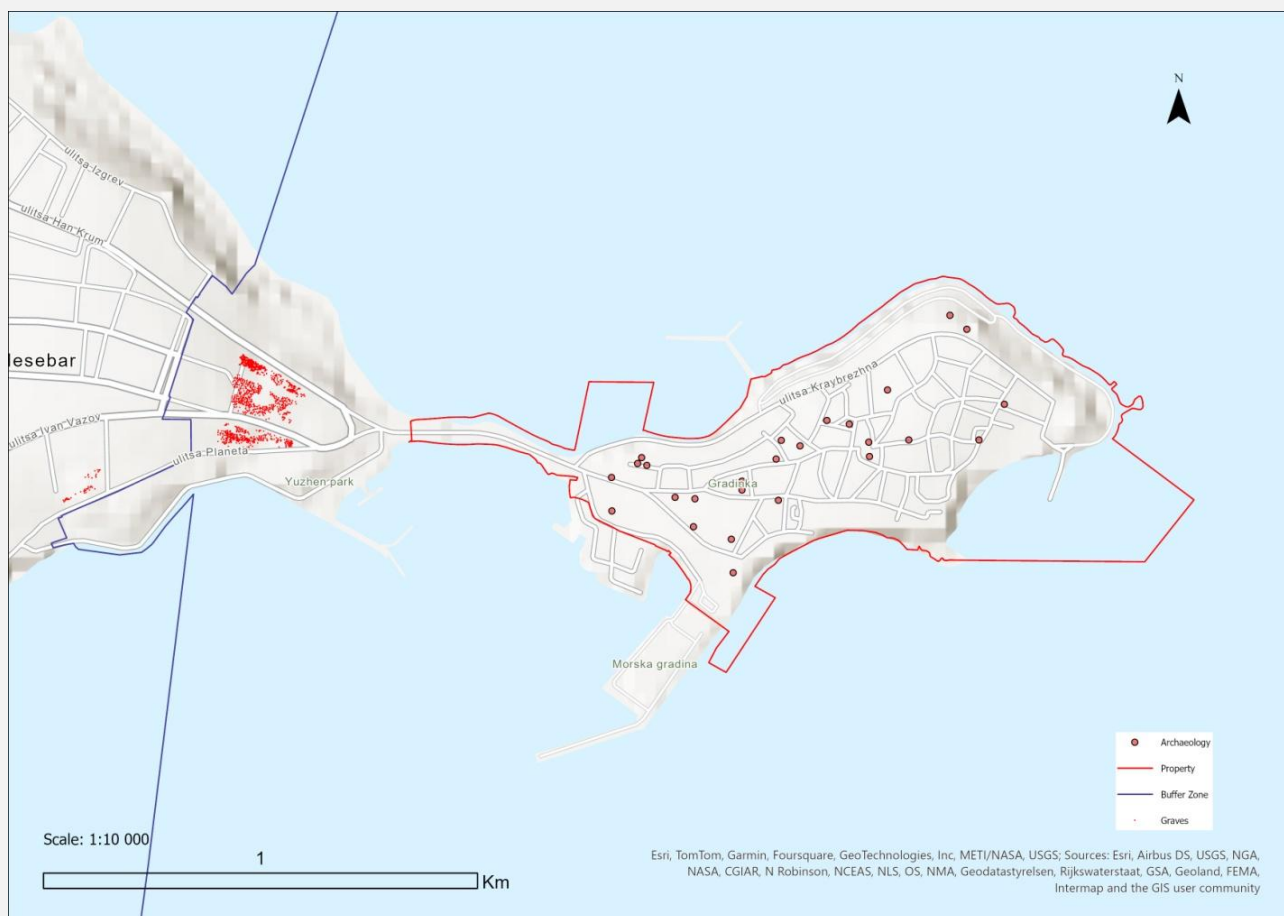

Западна порта

Пред музея

Ранновизантийски терми VI в.

Източник: НДА на НИНКН и музей „Старинен Несебър”

Граници на световната ценност и на охранителната зона: Археологически обекти на полуострова и на територията на Некропола на Месамбрия-Месемврия, гробове; Източник: НИНКН

2.2.1.1. КОНСТАТАЦИИ:

Провеждане на системни археологически проучвания на територията на Старинен град Несебър започва след обявяването през 1956 г. на Несебър и крайбрежието му за музеен, туристически и курортен комплекс от национално и международно значение. След вписването на Старинния град Несебър през 1983 г. в Списъка на Световното наследство, са разкрити нови археологически обекти, основно свързани с водоснабдителната система на града. През 90-те години на XX век са извършени разкопки на част от Ранновизантийските терми (1998 г.), но най-вече се провеждат спасителни археологически проучвания. Видими са усилията от недалечното минало за опазване на археологическото наследство. На голяма част от археологическите обекти поэтапно е осъществявана консервация и реставрация.

Оценката на актуалното състояние на археологическите недвижими културни ценности на територията на полуострова, направена от НИНКН през 2018 г. показва, че повечето от тях са без сериозни изменения във физическото състояние и се нуждаят от поддръжка, превантивна консервация и добро експониране. От средносрочни, краткосрочни и спешни намеси се нуждаят шест от археологическите обекти. Изведените препоръчителни дейности за обектите, нуждаещи се от спешна намеса, съвпадат с препоръката на съвместната мисия за реактивен мониторинг на Центъра за световно наследство/ICOMOS, проведена през 2023 г. за: *„Предприемане на мерки за укрепване и стабилизиране на ранновизантийските терми, археологическия комплекс до Западна порта и „Старата митрополия“, реставрация на пода на базиликата „Св. Богородица Елеуса“ и укрепителната кула до Южната порта, както и подходящи мерки за социализация на обектите“*. Предприемане на тези дейности е предвидено в мерките към Стратегическата рамка и Пътната карта.

Обследването на археологическите недвижими културни ценности на територията на „Старинен град Несебър“ през 2018 г. е очертавало проблеми, установени и през 2011 г.:

- При някои обекти (участъци от крепостните стени, базиликата „Богородица Елеуса“) е налице хипотетична реконструкция (*извършена преди около 30 години*). Реставрираните и реконструирани части не са ясно отделени от оригинала и са трудно разпознаваеми;
- На някои места - некачествено извършена реставрация;
- Липса на системна поддържаща и превантивна консервация.

Не се наблюдават изменения във физическото състояние през периода 2011-2018-2020 г. Липсата на поддържаща консервация в съчетание с местните климатични условия води до бавна деградация на оригиналната субстанция и на консервационните запечатки. При част от археологическите обекти се наблюдава подобрение в непосредственото им обкръжение – премахнати са търговски съоръжения, маси за сервиране на открито, почистено е околното пространство, но при други обекти (термите, цистерната) средата остава занемарена.

Положителни промени, настъпили през последните години:

- Подновяване на редовното археологическо проучване в северозападния участък от вътрешната страна на крепостната стена;
- Довършване на проучванията по ул. „Крайбрежна“ и консервация чрез засипване и оформяне на затревена площ на проучените структури;
- Във връзка с проект „Вяра в Несебър“ са проведени спасителни археологически проучвания с разкрити нови археологически обекти като: Античната базилика под

църквата „Св. Йоан Кръстител“ (контурите са сигнирани на терена); антично жилище западно от църквата „Св. Спас“, проучено и сигнирано в настилка;

- Консервация чрез засипване на проучените участъци от некропола на Месамбрия в охранителната зона.

➤ **Състояние, спешност на риска/ степен на застрашеност и препоръчителни мерки**

● **Симптоми на деградация – 2018 г.:**

- Повечето археологически ценности са със сравнително леки симптоми на деградация;
- Умерено силни симптоми се наблюдават при два обекта - базиликата в северозападната част на града, цистерната и подовата настилка на базиликата „Богородица Елеуса“;
- Тежки симптоми са констатирани при два обекта - Ранновизантийските терми и Археологическия комплекс пред вътрешното лице на „Западна порта“, където не са извършвани консервационни и реставрационни дейности и обектът не е социализиран.

Техническо състояние на археологическите НКЦ – 2024 г.

- 1 (един) обект в задоволително техническо състояние;
- 9 обекта в лошо техническо състояние;
- 2 (два) обекта в аварийно състояние.

Техническо състояние на имотите – 2024 г.

- 12 имота в задоволително състояние;
- 1 (един) в лошо състояние.

Спешност на риска и препоръчителни мерки – 2018 г.

- **ДЪЛГОСРОЧНА** е тенденцията за повечето обекти. За тях е необходима поддръжка и превантивна консервация.
- От **СРЕДНОСРОЧНИ** намеси се нуждаят базиликата в северозападната част на полуострова и Цистерната.
- **КРАТКОСРОЧНИ** следва да са намесите при стената до апсидата на църквата „Влахерна“ и подовата настилка на базиликата „Св. Богородица Елеуса“.
- От **СПЕШНА** намеса се нуждаят ранновизантийските терми и комплексът пред вътрешното лице на „Западната порта“, която следва да се осъществи на базата на допроучване, диагностика и концепция за експониране.

Степен на застрашеност – 2024 г.:

- 5 обекта са определени като незастрашени;
- 8 като застрашени.

Препоръчителни мерки - 2024 г.:

- за 6 обекта се препоръчва поддръжка и превантивна консервация;
- за 5 обекта се препоръчва умерено спешна консервация и реставрация или продължаване на археологическото проучване;
- за 2 (два) обекта се препоръчва сериозна намеса на база на диагностика.

● **Сравнение между препоръчителни мерки 2018 г. и 2024 г.:**

- За 9 обекта препоръчителните мерки от 2018 и 2024 г. съвпадат: за 6 поддръжка и превантивна консервация; за 2 (два) обекта – умерено спешна консервация и реставрация или продължаване на археологическото проучване; за 1 (един) обект (Ранновизантийски терми) – сериозна намеса на база диагностика.

- За 3 обекта, за които през 2018 г. необходимата намеса е определена като дългосрочна с необходима поддръжка и превантивна консервация, през 2024 г. се препоръчва умерено спешен ремонт или продължаване на археологическото проучване.
- За 1 (един) обект (църква „Св. Влахерна” – апсида) през 2018 г. необходимата намеса е определена като дългосрочна с необходима поддръжка и превантивна консервация, а през 2024 г. се препоръчва сериозна намеса на база на диагностика.

В анализа от 2024 г. се обръща специално внимание на най-застрашените археологически обекти в аварийно техническо състояние: Ранновизантийски терми (V - VI в.); Древна подпорна стена на тераса (елинистическа епоха - III в. пр.Хр.), западна зона под Археологическия музей. През 2018 г. „Св. Богородица Елеуса“ е включена към археологическите НКЦ и е определена необходимост от спешна намеса по подовата настилка. През 2024 г. църква "Богородица Умиление" /Елеуса/ е посочена като обект в риск, но е включена към църкви, а не към археологически обекти.

Поради ползването на различни критерии при оценяването през 2018 и 2024 г. се установяват и разлики в самите оценки, но препоръчителните мерки съвпадат за девет от обектите. При проучването по Териториалната програма за Старинен град Несебър през 2024 г., по отношение на автентичността (материална, образна, функционална) и обратимост на промените) критериите за оценка са неприложими за археологическите обекти.

Необходимост от уеднаквяване на критериите. Установено е също, че за голяма част от археологическите обекти няма определени граници и индивидуални предписания за опазване.

2.2.1a.2. НЕОБХОДИМИ ДЕЙНОСТИ:

- Консолидиране и стабилизиране на най-разрушените участъци на ранновизантийските терми и мерки за цялостно консолидиране на зидовете (аварийна консервация и изработването на проект за консервация, експониране и социализация на обекта);
- Довършване на археологическото проучване пред вътрешното лице на северния участък на западната крепостна стена, изготвяне на цялостен проект за консервация, реставрация и експониране на Археологическия комплекс пред вътрешното лице на „Западна порта” и включването му като общодостъпно градско пространство;
- Определяне на териториален обхват на единичните недвижими археологически ценности и на предписания за опазване на всеки отделен обект;
- Периодично почистване на археологически обекти, други НКЦ и тяхната среда от издънкова и самонастанила се растителност и третиране на почвата;
- Премахване, където още съществуват, на преместваеми обекти (маси на открито, щандове и др.);
- Осигуряване на превенция срещу риска от неволно или съзнателно нарушаване (вандализъм) на целостта на археологическите структури;
- Мерки за ограничаване на нерегламентирания достъп в границите на НКЦ и осигуряване на перманентен контрол, предвид документираните многобройни случаи на катерене по крепостните стени.

2.2.1a. НЕКРОПОЛ НА МЕСАМБРИЯ - МЕСЕМВРИЯ

„Некрополът функционално е неразделна и съществена част от атрибута „осезаеми следи от многобройни цивилизации“, който придава ИСС на обекта и допринася за определянето на Несебър като древен град” (от доклад на мисията от 2023 г.

Разкопки на Некропола на Месемврия-Месамбрия (2010 г.); Източник: Музей „Старинен Несебър” и НДА на НИИКН

2.2.1a.1. За Некропола са направени следните препоръки:

Препоръки от съвместната мисия ЦСН/ИКОМОС за реактивен мониторинг, проведена през януари 2023 г. във връзка със статута на обекта и с представената от община Несебър „Оценка на въздействието върху културното наследство за инвестиционно намерение за терена на Античния некропол”:

- Завършване на процеса на обявяване на Некропола за археологически обект и обмисляне на разширяване на охранителната зона на ценността на запад, за да се включи основната зона на Некропола; обмисляне на използването на Некропола като открит и защитен археологически парк с подземен археологически музей, запазващ античните гробове *in situ*, и като място за информация и осведомяване на посетителите на Старинен град Несебър.

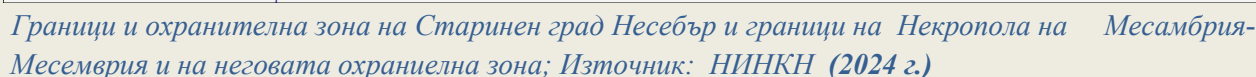
Препоръки в Оценката на въздействието:

- Промяна на обемно-пространствената композиция на новото застрояване, в т.ч. намаляване на застрояването и промяна на покривното покритие с озеленени

- Създаване на паркова среда в незастроената част на терена с цел преодоляване на негативното въздействие от застрояването в района около Некропола;
- Промяна на подхода за опазване и експониране на цистовите гробни съоръжения, разположени под нивото на прилежащата улица, както и изграждане на подземен археологически музей като разширение на съществуващия;
- Изграждане на туристически информационен център.

- Предприемане на спешни консервационни мерки за откритите на място над 30 каменни гробове/цисти (засипани към момента).
- В експозицията на новото разширение на музея да намерят водещо място богатите и многобройни находки от некрополите. Би могло да се представи и част от подводното наследство на Несебър с включване на виртуални реалности, добавени реалности, изображения на плавателни съдове, открити в църквите в Несебър.

Със Заповед № РД9Р-16 от 20.08.2024 г. на министъра на културата е предоставен статут на обект „Некропол на Месамбрия-Месемврия” като единична недвижима археологическа културна ценност с категория „национално значение” и са определени граници и предписания за опазване на ценността и на охранителната ѝ зона.

Вземайки предвид препоръките от доклада на мисията и от Оценката за въздействие, Община Несебър е в процес на реорганизация на инвестиционната програма, като проучва възможностите за експониране на цистовите гробни съоръжения и изграждане на разширение на археологическия музей, както и е намерила друг терен за изграждане на начално училище и спортна зала.

От 2024 г. на територията в границите на Некропола, но извън охранителната зона на световната ценност, се провеждат спасителни археологически проучвания под ръководството на Тодор Марваков, директор на музей „Старинен Несебър“, при които продължават да се разкриват гробни съоръжения и артефакти.

Спасителни разкопки в двора на училище "Любен Каравелов" извън обхвата на охранителната зона на световната ценност (2024 г.); Източник: музей „Старинен Несебър“

Предвид значимостта на Некропола на Месамбрия-Месемврия, продължаващото разкриване на археологически останки на неговата територия и препоръките на мисията от 2023 г., българската страна е подготвила номинационно досие за минимална промяна на границите на охранителната зона на Старинен град Несебър на материка с включване към нея на цялата територия на Некропола, което ще бъде представено за разглеждане от консултативните органи на Комитета за световно наследство.

Най-ценните разкрити находки от Некропола на Месамбрия - Месемврия са включени във фондовете на Музей „Старинен Несебър. След изпълнение на проект за консервация реставрация на вятърната мелница на провлака, в нея през 2023 г. е представена *изложба "Богатствата на Античния некропол на Месамбрия"*¹:

¹ Артефакти открити на територията на некропола на Месамбрия- Месемврия. Източник:от музей „Старинен Несебър“

Релеф на стратезите на Месамбрия (II–I в. пр. Хр.)

Капител с монограми на Юстиниан I и Теодора (VI в.)

Хидрия с погребален венец (IV век пр. Хр.)

Белоглинена чашка с две дръжки (XII век)

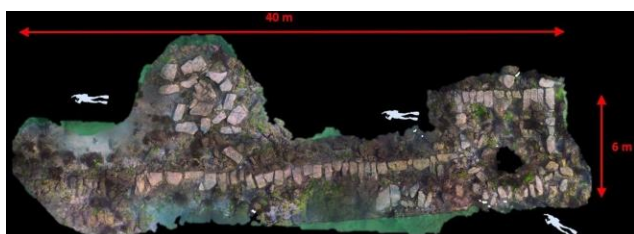
Златни накити (III век пр. Хр.)

2.2.2. АРХЕОЛОГИЧЕСКО НАСЛЕДСТВО ПОД ВОДА

„Отчитане на подводните археологически останки във всички области на управление и планиране чрез предвиждане на специфични режими за опазване, управление, устойчиво развитие и мониторинг на това наследство” (от Решение 45 СОМ 8В.70 на Комитета за световно наследство)

Дигитален теренен модел на Несебърския полуостров и акваторията му. С цифри са обозначени идентифицираните археологически обекти – крепостни стени (1 – 7, 10, 11) и вълноломи (8, 9); Източник: ЦПА

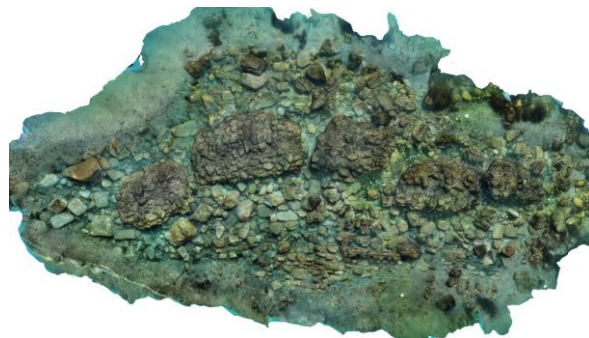
Крепостна стена с кула (№ 6; Г-образна стена по Л. Огенова); Източник: ЦПА

Антична улица (или основа на стена), № 10; Ортофотомозайка: Източник: ЦПА

*Зид от предримската епоха, № 11.
Дължината 6 м, дебелината около 2,8 м
Фотомозайка. Източник: ЦПА*

Пет фрагмента от ранновизантийска крепостна стена; № 3; Фотомозайка. Обща дължина – 20 м; Източник: ЦПА

Изследване на предримския зид; № 5; Източник: ЦПА

Предримски зид с дървени греди между блоковете; Източник: ЦПА

Изследване на ранновизантийска стена (V – VI в. сл. Хр.); № 2; Източник: ЦПА

Предримска стена, построена върху скара от греди; № 6; Източник: ЦПА

2.2.2.1. КОНСТАТАЦИИ:

От 1960 до 1984 г. Люба Огенова, пионер на подводната археология в България, провежда 15 експедиции в акваторията на Несебър. Установено е, че приблизително 1/3 от древния град е под вода. Открити са крепостни стени от предримската епоха (V-IV в. пр. Хр.) и от късната античност (V-VI в. сл. Хр.) на дълбочина от 1 до 5,5 м и на отстояние от брега до 170 м. През 2017 г. Центъра за подводна археология (ЦПА) към Министерство на културата подновява подводните проучвания с цел идентифициране, документиране и оценяване на състоянието на подводното културно наследство. Това наследство е оценено от консултативната мисия от 2017 г. като важен атрибут на Изключителна световна стойност.

С Решение 45 СОМ 8В.70 на Комитета за световно наследство е приета минимална промяна на границите на Старинен град Несебър с включване на част от акваторията около полуострова, наситена с археологически останки от селищни структури от минали епохи,

неделима част от световната културна ценност и атрибут на нейната ИСС. Това допринася за по-задълбоченото проучване и по-ефективното опазване на разкритите културни ценности под вода и за тяхната социализация.

Разкрити и документирани от Люба Огненова и ЦПА са добре запазени деструкции от стени от предримската епоха и от късната античност, както и вълноломи от натрупани камъни. При редовното комплексно морско археологическо проучване на ЦПА край Старинен град Несебър (2017 г. – досега) са открити множество потопени останки от укрепителните системи и от пристанищната инфраструктура - крепостни стени от къснокласическия, елинистическия и ранновизантийския период, вълноломи от ранновизантийския период и множество архитектурни елементи. Новите открития допълват информацията за мащабите на потъналата част на Месамбрия, характера на фортификационната система на града, промяната на морското ниво и палеоландшафта.

Проект „Редовно археологическо проучване под вода на обект „Потънали фортификационни и пристанищни съоръжения на Месамбрия“ е финансиран по програма „Теренни археологически проучвания“ на Министерството на културата. Такива са. Изработена е прецизна документация и 3D модели на всички обекти. Радиовъглеродно датиране на някои от стените е получено от дървени проби. Цифров модел на терена с висока разделителна способност на морското дъно е произведен чрез комбинация от различни морски геофизични технологии и техники за дистанционно наблюдение.

Разкритите археологическите структури притежават висока културна, историческа, научна и експозиционна стойност, добра степен на съхраненост и потенциал за социализация и допринасят за обогатяване на знанията за историческите пластове в развитието на Несебър като „*изключително свидетелство за многопластово културно и историческо наследство и място, където многобройни цивилизации са оставили своите осезаеми следи*“ (Критерий iii). Първоначалната оценка, направена от ЦПА на консервационното състояние на разкритите и проучени в акваторията на световната ценност археологически структури е, че те са стабилни и са вписани в околната среда, като са в състояние на равновесие с нея.

2.2.2.2 Препоръки на съвместната консултативна мисия ИКОМОС / Научно-технически консултативен съвет (STAB) към Конвенцията на ЮНЕСКО за опазване на подводното културно наследство, проведена през 2017 г., които се изпълняват от Центъра за подводна археология по ежегодни програми:

- *Да се разшири изследователската програма за подводното културно наследство на Старинен град Несебър като неразделна част от разработването на националния инвентар на подводното културно наследство, както е предвидено в член 22 от Конвенцията от 2001 г.;*
- *Да започне проучване за осъществяване на достъп до подводните археологически обекти за обществеността чрез "морски археологически маршрути" и други инициативи за интерпретация, които могат да включват например изображенията на плавателни съдове, открити в църквите в Несебър;*
- *Да бъде стартирана програма за цифровизация на всички изображения на плавателни съдове, открити в църквите в Несебър, включително и оценка на консервацията, за да се идентифицират спешни мерки, които да бъдат предприети, за да се избегне унищожаването на самите изображения и стенописите, в които те се намират,*

като част от ангажиментите на България за опазване на световното наследство.

- Създаване на програма за изграждане на капацитет в сътрудничество с ЮНЕСКО и неговите партньори за подобряване на идентифицирането, оценката, изследването и опазването на подводното културно наследство в България.

2.2.2.3. Изпълнение към момента:

ЦПА реализира ежегодна „Програма за проучване и популяризиране на подводното културно наследство на Несебър“, започнала през 2017 г., която продължи и през следващите години с финансиране от МК, фондация „Балканско наследство“ и подкрепата на Община Несебър. Целта на ЦПА беше както да се разшири обхватът на проучванията, така и да се изследват конкретни археологически обекти, за да се изясни тяхната хронология и функции.

Подводното културно наследство и резултатите от археологическите проучвания са представяни ежегодно на редица академични и дипломатически научни и културни събития в България и в различни държави – Франция, Италия, Испания, Нидерландия, Великобритания, Индия, Саудитска Арабия, Гърция, Турция и др. Резултатите от изследователската работа са публикувани ежегодно в български, чуждестранни и международни издания. Материали от проучванията са включени в редица изложби в България и чужбина (Франция, Саудитска арабия, Индия и др.).

Изпълнява се и препоръката на мисията от 2017 г. за създаване на програма за изграждане на капацитет в сътрудничество с ЮНЕСКО и неговите партньори за подобряване на идентифицирането, оценката, изследването и опазването на подводното културно наследство в България с организиране на обучения. Организирани са два обучителни семинара за подводно културно наследство с финансова подкрепа на Програмата за участие на ЮНЕСКО. В тях участват специалисти по подводна археология и консервация от Балканите и Северна Африка. Ежегодно е провеждана международна школа по подводна археология, организирана от фондация „Балканско наследство“ и ЦПА, акредитирана от НБУ.

Реализирана е програма за документиране на графитите в несебърските църкви (2018 – 2022). Продължава обработването на големия масив (база данни) от документираните графити и подготовката за публикуването им в каталози (корпус от графити от Несебър). Резултатите от анализа и изследванията са част от докторската дисертация на д-р Здравка Георгиева от ЦПА. Резултатите са публикувани в статии на български и английски език и са представени в постерни изложби и презентации на международни събития – Нью Делхи, Рияд, Истанбул, Саутхемптън, Созопол, Варна, Париж и др.

В частта за определяне на предписания за опазване е изпълнена и препоръката на съвместната мисия за реактивен мониторинг ЦСН/ИКОМОС от 2023 за:

„Разработване на режими в новите граници, насочени към опазване и социализиране на подводните културни ценности. В частност, Планът за опазване и управление на Старинен град Несебър следва да включва конкретни методи и режими за консервация на подводно културно наследство, управление, интерпретация и представяне, мониторинг и въздействие, както и да определя институционалните участници, отговорни за определената подводна археологическа зона като част от Изключителната световна стойност на културната ценност.“

В разработката на ПОУ намира своето място и археологическото наследство под вода. За археологическите недвижими културни ценности във включената в границите на световната ценност акватория са приети (Заповед РД9Р-2 от 23.11.2023 г. на министъра на културата) следните предписания за опазване:

Определя се като територия за подводни археологически проучвания, консервация и социализация на архитектурно-археологически структури. Забранява се ново строителство, с изключение на изграждане на инфраструктура, свързана със защитата на археологическите недвижими културни ценности или за минимално необходимото осигуряване на достъп.

За новоприсъединените към границите на резервата площи от акваторията остават в сила определените предписания за зона В-1 (Заповед № РД9Р-14 от 05.06.2015 г. на министъра на културата /ДВ бр.51 от 2015 г./), като към тях се добавят следните нови предписания:

Допуска се туризъм, включително и подводен, и създаване на археологически маршрути под вода при стриктно спазване на следните условия:

- Проектите за създаване на подводни археологически маршрути или други форми за социализация се съгласуват с Министерство на културата, след положително становище от Центъра за подводна археология и след съгласуване с компетентния орган по околна среда МОСВ/РИОСВ.
- Реализацията на съгласуваните и одобрени проекти се осъществява под контрола на Центъра за подводна археология.
- Поддръжката, маркирането, почистването, означаването на вече съгласувани и одобрени маршрути се осъществява под методическото ръководство и контрол на Центъра за подводна археология, съгласно предписанията и за сметка на инвеститорите, след съгласуване с компетентния орган по околна среда МОСВ/РИОСВ.
- Водачите по съгласуваните маршрути имат право да осъществяват дейността след обучение и инструктаж от Центъра за подводна археология.

Реализацията на допустимите дейности, свързани с нарушаване целостта на морското дъно, се изпълняват при стриктно спазване изискванията на ЗКН и след съгласуване с компетентния орган по околна среда МОСВ/РИОСВ.

В ЗАКЛЮЧЕНИЕ:

При проучването по Териториалната програма за Старинен град Несебър през 2024 г. състоянието на археологическите ценности под вода, както и средата им са оценени като задоволителни. По отношение на автентичността (материална, образна функционална и обратимост на промените), критериите за оценка са неприложими за археологическите обекти поради тяхната специфика.

Необходимост от включване в регистъра на НДА на НИНКН на отделните разкрити под вода недвижими археологически ценности.

2.4. РЕЛИГИОЗНА АРХИТЕКТУРА²

„Развитие на средновековна религиозна архитектура с богата пластична и полихромна фасадна декорация” (критерий iv)

Св. Йоан Алитургетос (XIII-XIV в.)

Св. Архангели Михаил и Гавраил
(XIII - XIV век)

Св. Параскева
(XIII-XIV век)

Св. Стефан (XI-XIII; XVI; XVIII в.)

Пантократор (XIII-XIV век)

Св. Йоан Кръстител (X век)

Св. Тодор (втората половина на XIII век, по-късна реконструкция)

Старата Митрополия (V-VI век; реконструкция IX век)

Св. Спас (1609 г.)

Св. Климент (XII в.), вградена в сграда на библиотеката, приземно ниво; запазени, но в лошо състояние централна апсида, олтарна маса и стенописи (XIV-XVII в.); задание за проект за консервация и реставрация

² Снимки, Източник: Архив НИНКН и музей „Старинен Несебър”

2.4.1. КОНСТАТАЦИИ:

Следи от религиозни храмове на територията на полуострова се откриват още от Античността (основи на храм на Зевс Хипердексиос V-IV век пр. Хр.; Архаичен храм южно от „Пантократор“; храм на Аполон под „Св. Йоан Алитургетос“).

След навлизане на християнството в Месемврия започва строителството на базилики и църкви, някои от които достигнали до нас в по-малко или повече съхранен вид (основи, части от стени).

Най-добре съхранени от Раннохристиянската епоха са останките от базиликите „Св. София“, V–VI в. и „Св. Богородица Елеуса“, V–VI в.. От IX – X век е запазената църква „Св. Йоан Кръстител“.

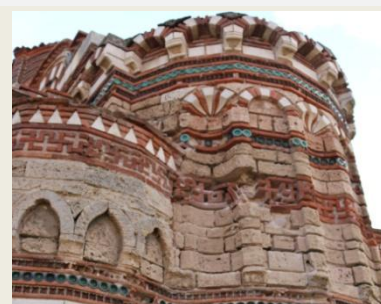
Църквите с най-богата фасадна декорация от тухла, камък и керамика (глинени глазирани в зелен и червен цвят розетки и кръгчета, са строени през XIII – XIV век.: „Св. Йоан Алитургетос“; „Св. Михаил и Гавраил“; „Св. Параскева“; „Св. Стефан“ (Новата Митрополия); Пантократор („Св. Никола“); „Св. Тодор“.

Св. Параскева

Свети Архангели Михаил и Гавраил

Пантократор (Св. Никола)

Фасадна декорация на църквите от XIII - XIV I век (камък, тухли, керамични елементи); Източник: Архив НИИ НКН

Обследването на църквите от НИИ НКН през **2018 г.** обхваща цитираните седем църкви от периода X – XIV век, както и „Старата Митрополия“, „Св. Спас“ и запазените части от „Св. Климент“. Оценката, направена от института за състоянието на тези църкви е, че те са със съхранен образ и цялост.

През **2024 г.**, освен оценените през 2018 г. десет църкви, са анализирани още три: "Св.Богородица Елеуса" (V-VI в.), „Св. Влахерна“ (IX-X или XIV в.) и „Успение Богородично“ (1857, осветена през 1894 г.), всички със статут на архитектурно-строителни недвижими културни ценности.

Средновековните църкви са определени от Комитета за световно наследство като атрибути на ИСС на Старинен град Несебър. Много по-късно строената църква „Успение Богородично“ е единствената действаща църква. Повече информация за нея е представена в секция 2.6. „Недвижими културни ценности, подкрепящи ИСС“.

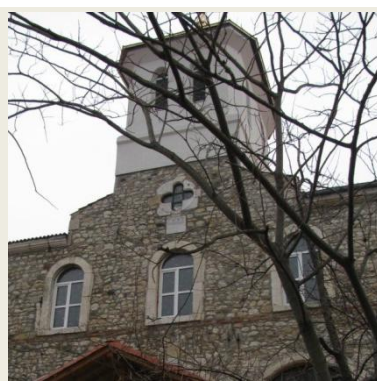

Св. Богородица Елеуса

Източник: Архив на НИИКН

Св. Блахерна

Успение Богородично

Обобщение на установени проблеми през 2018 г.:

В ЕКСТЕРИОРА:

- силно изветряне на градежни материали (камък и тухла); ерозия на фуги;
- разслояване на тухли от реставрирани участъци;
- подкожушване и отлепяне на замазки;
- липса на поддържаща консервация в съчетание със специфичните местни климатични условия водещи до бавна деградация, както на оригиналната субстанция, така и на консервационните структури;
- поява на саморасляци.

В ИНТЕРИОРА:

- подкожушване на мазилки;
- разпрашване на фугировка;
- развитие на плесени;
- разрушаване на мазилки с остатъци от живопис и др.
- недобра климатизация.

Като примери за нехармонични намеси в средата могат да се посочат:

- хотелски сгради до храм „Св. Йоан Кръстител“ и срещу църквите „Св. Йоан Алитургетос“ и „Св. Стефан“;

Положителни промени, установени през 2018 г.

През последните години има разработени и реализирани проекти, свързани с консервация и реставрация на средновековните църкви: По пилотен проект „Вяра в Несебър“ за консервация на несебърски църкви, оформление на публичните пространства около тях и устройство на културно - туристически маршрут, финансиран по ОПРР 2007-2013 „Подкрепа за развитието на природни, културни и исторически атракции“ са изпълнени три обекта:

- „Консервация, реставрация и социализация на църква „Св. Йоан Кръстител“;
- „Консервация, реставрация и социализация на църквата „Св. Параскева“;
- Третата част от проекта - „Специализирана схема за устройство на културно-туристически маршрут - към компонент „Градска среда“.

Извън този проект, през 2017-2018г. по проект на БНК на ICOMOS, е извършена Консервация и реставрация на градежните структури и компоненти и пластична декорация на църквата „Св. Йоан Алитургетос“. Пет от църквите („Св. Параскева“, „Пантократор“, „Св.

Йоан Кръстител”, „Св. Стефан” и „Св. Спас”) са предоставени за управление на музей „Старинен Несебър” и се ползват за музейни и културни функции.

Положителни промени, настъпили в средата през последните години:

При някои от обектите се наблюдава подобрене в непосредственото им обкръжение:

- премахнати са търговски съоръжения и маси за открито сервиране в непосредствена близост до обектите,
- пространствата около всички църкви са оформени с каменна настилка,
- около някои от църквите са инсталирани устройства, недопускащи автомобилен достъп, с което се подобрява визуалният контакт с недвижимите културни ценности.

2.4.2. Оценка от 2018 г. за Спешност на риска в зависимост от физическото състояние

- Като **ДЪЛГОСРОЧНИ** се определят намесите необходими за “Св. Йоан Кръстител” и “Св. Параскева”, предвид доброто им състояние след изпълнение на проекти за консервация и реставрация по ОПРР 2017-2018 г.;
- За повечето обекти необходимите намеси се определят като **СРЕДНОСРОЧНИ**;
- Като **КРАТКОСРОЧНИ** са определени необходимите намеси при църкви „Свети Йоан Кръстител“ (отводняване, стенописи и климатизация) и „Старата митрополия“;
- **СПЕШНИ** намеси – при църкви „Пантократор“ (течове; деградиращи компоненти на градежа); „Св. Стефан“ (климатизация), „Св. Спас“ (отводняване и климатизация) , „Св. Климент“ (климатизация и реставрация на стенописни слоеве).

Според оценката на НИНКН, въпреки реализираните проекти за консервация, реставрация и експониране на някои от църквите, няма обекти без необходимост от препоръчителни мерки.

2.4.2а. Оценка от 2024 г. на техническото състояние и автентичността

- **Техническо състояние на обследваните църкви:**
 - 2 (две) са в добро състояние („Св. Йоан Алитургетос” и „Старата митрополия”),
 - 6 в задоволително състояние,
 - 2 в лошо състояние („Св. Климент” и „Св. Влахерна”)
 - 3 в аварийно състояние („Пантократор”, „Св. Архангели Михаил и Гавраил“ и "Богородица Умиление" /Елеуса) . За църкви „Пантократор” и „Св. Архангели Михаил и Гавраил” има одобрени проекти и издадени разрешения за строеж. През 2023 г. за тях по програма на Министерството на културата са финансирани проекти за аварийни консервационни и реставрационни дейности.
- **Степен на застрашеност:**
 - 4 са определени като незастрашени;
 - 8 като застрашени;
 - 1 (една) в риск. (църква „Свети Архангели Михаил и Гавраил”)

През 2018 г. църква „Св. Богородица Елеуса” е определена за нуждаеща се от спешна намеса по подовата настилка, но тогава е включена към археологическите НКЦ.

- Оценка на автентичността на църквите:

- **Материална автентичност:**
9 църкви са определени с висока материална автентичност,
4 със средна
нито една с ниска материална автентичност.
- **Образна автентичност:**
5 църкви са определени с висока образна автентичност,
7 със средна образна автентичност,
нито една с ниска.
- **Функционална автентичност:**
1(една) (действащата църква „Успение Богородично”) с висока функционална автентичност,
11 с ниска функционална автентичност.
- **Оценка на обратимост на промените:**
при 10 църкви промените са оценени като частично обратими,
при 3 църкви промените са оценени като необратими („Св. Богородица Елеуса”,
„Старата митрополия” и „Св. Влахерна” – със запазени части от стени).

Ниската оценка за функционална автентичност се основава на факта, че средновековните църкви не са действащи храмове. При оценката за обратимост на намесите следва да се обърне внимание, че някои от църквите са запазени само *като археологически структури* и не е възможно и допустимо възвръщане на целостта им отпреди векове. В този смисъл следва да се обмисли промяна на критериите за оценка на църквите. Разлики се установяват и поради факта, че през 2018 г. са обследвани десет църкви, а през 2024 г. – тринадесет.

2.4.3. НЕОБХОДИМИ ДЕЙНОСТИ - 2018 и 2024 г.

- Да се довърши КРР по стенописите по съгласуван проект за църквата „Св. Йоан Кръстител“;
- Да се поправят дефектите след извършени реставрации по църквите „Св. Йоан Кръстител“ и „Света Параскева“;
- Да се извърши адекватно отводняване на църквите „Свети Йоан Алитургетос“, „Св. Спас“, „Св. Йоан Кръстител“ по съгласуван проект;
- Да се направи климатологична оценка на интериорната среда за изготвяне на проекти за адекватна климатизация на църквите „Св. Йоан Кръстител“, „Св. Спас“, „Св. Параскева“, „Св. Стефан“ и „Пантократор“;
- Да се изпълнят одобрените проекти за консервация, реставрация, експониране и социализация на църкви „Свети Архангели Михаил и Гавраил” и “Пантократор” /”Св. Никола”/;
- Да продължи премахването на незаконни намеси в пространствата около църквите.

2.5. ЖИЛИЩНИ СГРАДИ - ПРЕДСТАВИТЕЛИ НА НАРОДНАТА АРХИТЕКТУРА

Примери на къщи - НКЦ на територията на Старинен град Несебър според тяхната категория, определена въз основа на културната и научната им стойност

*Къща на Димитър Москоянов/
Етнографски музей*

Къща на Желю Богданов

**НАЦИОНАЛНО
ЗНАЧЕНИЕ**

Къща на Коста Янчев

Къща на Стоян Вълков

**МЕСТНО
ЗНАЧЕНИЕ**

Къща на Смарагда Рапова

Къща на Амести Аргиров

**АНСАМЛОВО
ЗНАЧЕНИЕ**

Къща на Георги Динчев

Къща на Никола Клянтев

ЗА СВЕДЕНИЕ

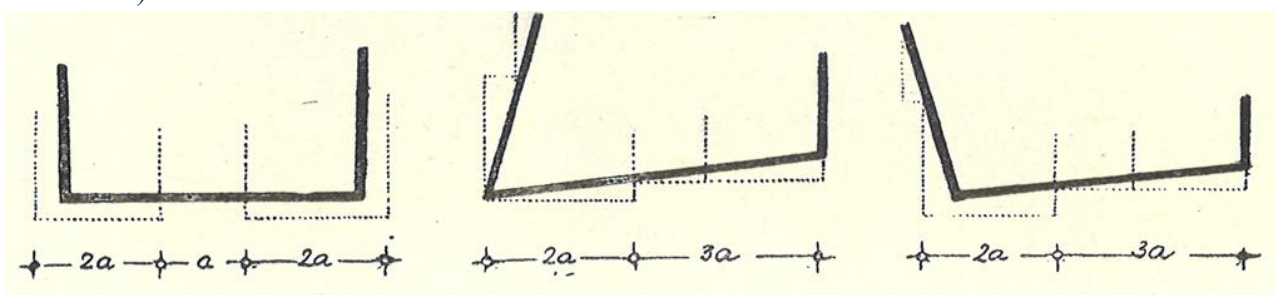

2.5.1. КОНСТАТАЦИИ:

„Различните фази на развитие на народната жилищна архитектура отразяват етапите в развитието на архитектурния стил на Балканите и в целия регион на Източното Средиземноморие”. (РДИСС)

Несебърската къща има значим принос в развитието на народната жилищна архитектура и на черноморската къща. През различните исторически периоди жилищната архитектура на полуострова претърпява различни етапи на развитие в зависимост от бита и благосъстоянието на населението към съответния период. През османския период например функционалната организация на помещенията в Несебърската градска къща е повлияна от бита на турското население. През първата половина на XIX век градът търпи поражения както от кърджалийски набези, така и от водените руско-турски войни. След 1830 г. в Несебър се заселват преселници най-вече от старопланинските райони, които повлияват строителните традиции в града.

През периода на Българското възрождане (втората половина на XVIII-XIX в.) Несебърската къща достига най-високото си развитие. Приземният етаж, изграден от каменна зидария, представлявал еднопространствено помещение, ползвано за склад, за стопански нужди, за работилници, за съхранение на бъчвите с вино или за търговски площи. По улично-търговските улици, където са се разполагали дюкяните, фасадите на приземните етажи са с дървено-паянтова конструкция с отвори, заемаща цялата или половината улична фасада. Съобразени с урбанистичната структура на полуострова, приземните етажи следват неправилните очертания на улиците, а горните жилищни етажи са с правоъгълни очертания, паянтови стени, дървена обшивка и еркерни наддавания. При ъглово разположените сгради еркерите обхващат и двете фасади. Плановата схема на жилищния етаж се е формирала от стаи, разположени около голям салон. Съхранени са образци както на богатия тип голяма градска несебърска къща (някои с резбовани тавани и колонки), така и на по-скромните къщи, но с общи характеристики по отношение на материали, характер на покривите, стилово единство (с повече или по-малко декоративно обработени архитектурни дървени елементи).

Схеми на решението на еркерите на втория етаж според очертанията на приземията по арх. Иван Ивачев; („Несебър и неговите къщи”, издание 1957 г.)

През цялото историческо развитие на Старинен град Несебър функцията „обитаване” е основна за територията на полуострова и съответно, броят на тези недвижими културни ценности е най-голям. През 1983 г., по време на вписването на обекта в Списъка на световното наследство, регистрираните като паметници на културата сгради на народната архитектура са 75. Към момента те са 90 (деветдесет), съответно с категории: 3 от „национално значение“; 47 „местно значение“; 6 „ансамбловое значение“; 32 „за сведение“ и 2 без определена категория. Към настоящия момент само няколко сгради на народната

архитектура са в безупречно или близко до това състояние. В периода до включването на Старинен град Несебър (1983 г.) в Списъка на световното културно наследство, почти всички къщи от Българското възраждане са били обект на консервационно-реставрационни намеси и са били приведени в добро техническо състояние.

2.5.2. Оценка на състоянието, спешността на риска и автентичност - 2018 -2020 г.

От резултатите от оценката на състоянието на компонентите на отделните обекти е изведена **СТЕПЕНТА НА СПЕШНОСТ** на необходимите намеси.

- Състоянието на компонентите (консервационното състояние) на по-голямата част - 69 от обектите, се определя като КС1 – с леки симптоми на увреждане. В този случай намесите по самите обекти във връзка с непосредственото им опазване се класифицират като **ДЪЛГОСРОЧНИ** и **СРЕДНОСРОЧНИ**;
- 7 обекта – оценени в много добро състояние (КС0), необходима поддръжка;
- 2 (два) са оценени с увреждания, които ги поставят в междинен клас КС0-КС1,
- 2 (два) обекта са с умерено силни симптоми на увреждане (КС2), изискващи **КРАТКОСРОЧНА** намеса.
- 1 (един) обект е с тежка симптоматика (КС3), която предполага спешно обследване и **НЕЗАБАВНА** намеса.

Девет (9) обекта (предимно с категория „за сведение” и един без определена категория) са заменени с нови сгради, които не възпроизвеждат характеристиките на съществувалите недвижими културни ценности.

Сградите на народната архитектура със статут на недвижими културни ценности на територията на Старинен град Несебър и околната им среда, са класифицирани през 2018-2020 г. от НИНКН по четиристепенна скала съобразно тяхната **АВТЕНТИЧНОСТ**:

- **11** - със съхранен обем, архитектурни и художествени елементи, детайли и материали, без пристрояване и надстрояване;
- **39** – със съхранен обем, частична загуба на детайли, без или с незначително и отстранимо пристрояване;
- **26** - с установен пристроен или надстроен архитектурен обем, с липсващи или компрометирани архитектурни елементи и детайли;
- **4** от възрожденските къщи частично съответстват на две категории;
- **4** попадат в категория нова, неразпознаваема по отношение на автентичния обем (с необратимо изгубени автентичност и интегритет).

2.5.2а. Оценка на състоянието, степента на застрашеност и автентичността - 2024 г.

- **Техническо състояние на сградите на народната архитектура:**
 - 19 къщи - Добро;
 - 68 къщи - Задоволително;
 - 1 (една) къща - Лошо;
 - 1 (една) къща - Аварийно (№55 Къща на Иван Русев /Къща на Русеви).
- **Техническо състояние на имотите:**
 - 7 имота - Добро;
 - 79 имота - Задоволително;
 - 3 имота - Лошо.
- **Степен на застрашеност на обектите:**
 - 88 къщи - Незастрашени;

- 1 (една) къща - Застрашена;
В риск – 0 бр.
- **Материална автентичност:**
 - 40 къщи - с висока материална автентичност;
 - 26 къщи - със средна материална автентичност;
 - 23 къщи - с ниска материална автентичност.
- **Образна автентичност:**
 - 14 къщи - с висока образна автентичност;
 - 50 къщи - със средна образна автентичност;
 - 23 къщи - с ниска образна автентичност.
- **Функционална автентичност:**
 - 28 - с висока функционална автентичност;
 - 41 - със средна функционална автентичност;
 - 20 - с ниска функционална автентичност.
- **Обратимост на промените:**
 - при 11 къщи НКЦ намесите са определени като напълно обратими;
 - при 55 къщи НКЦ намесите са определени като частично обратими;
 - при 23 къщи НКЦ намесите са определени като необратими.
- **Собственост на имоти с ЕНКЦ:**
 - 83 – частна собственост;
 - 12 – общинска публична собственост;
 - 4 – общинска частна собственост;
 - 6 – в съсобственост.
- **Собственост на сгради – ЕНКЦ (107 бр.):**
 - 91 – частна собственост;
 - 8 - общинска публична;
 - 2 – в съсобственост;
 - За 20 сгради – няма информация.

Установяват се разлики в оценките за сградите от 2018 и 2024 г. Като се има предвид, че и критериите за двете оценки не са идентични, е необходимо при следващо обследване на състоянието на сградите да се определят критерии, даващи възможност за по-добро сравнение и съответно за оптимално определяне на необходимите мерки за опазване.

От изготвените схеми за собствеността на поземлените имоти и сградите – ЕНКЦ, придружени от диаграми е видно, че основният брой - 91 от сградите на народната архитектура са частна собственост. Това изисква разработване на механизми за ефективно експертно и финансово подпомагане на собствениците на тези сгради. В Стратегическата рамка и Пътната карта са предвидени мерки и дейности за постигане на тази цел.

Къщи: 1985 ; Архив НИНКН;

2018 г.; Архив НИНКН

1985 г. Архив НИНКН

2020 г. Източник: музей „Старинен Несебър”

2.5.3. НЕОБХОДИМИ ДЕЙНОСТИ - 2018 и 2024 г.:

Необходимите дейности следва да се определят за всяка една от сградите на народната архитектура, които да се отразят в Консервационен план и да се реализират въз основа на инвестиционни проекти.

- За възрожденските къщи - недвижимите културни ценности с най-висока категория – „национално значение“, които са в най-добро състояние, е задължителна добрата **поддръжка и превантивна консервация.**
- За обектите, които притежават висока степен на автентичност и висока категория, едновременно с оценки в ниските степени на скалата по критериите за състояние на компонентите и спешност на риска, предписанията изискват **умерено сложни реставрационни дейности**, определени след проучване за всяка сграда поотделно.

Примери:³

- За обектите в добро или сравнително добро състояние, с установени обратими намеси, се **изисква отстраняване на тези намеси** (възстановяване на дървената дограма със съответен растер, възстановяване на дървени капаци и дървени обшивки със съответен детайл, премахване на капандури, решаване на отводняването без видими по уличните фасади водосточни тръби).

Примери:

- За обекта с тежка симптоматика се изисква реконструкция по автентични данни
- Засилване на познанията и организиране на курсове и обучения за прилагане на традиционни строителни техники за консервация и реставрация на Несебърската къща (характерия вид на дървената обшивка, подкоси под еркерите, оформление на дървените капаци на прозорците и т.н.)

³ Източник на всички фотоси: НДА на НИНКН

2.6. Недвижими културни ценности подкрепящи ИСС на световната ценност

*Действаща църква
„Успение Богородично”*

Баня

*Чешма при църква „Старата
митрополия”*

*Вятърна мелница на
полуострова*

*Вятърна мелница на провлака: 2020 г. преди и след реставрация 2023 г.
Снимки - Източник: Архив НИИКН и музей „Старинен Несебър”*

2.6.1 . Констатации:

В този раздел се разглеждат недвижими културни ценности, които не принадлежат към разгледаните по-горе групи и не притежават функционални, исторически или други еднородни характеристики, освен църква „Успение Богородично“, която през 2024 г. е разгледана в раздел „църкви“. Тук са включени и единствените две останали от многото съществували на полуострова мелници, предоставящи информация за изчезнали местни занаяти. Независимо, че не принадлежат към ключовите атрибути, те притежават висока историческа и културна стойност, подкрепят и подсилват ИСС на Старинен град Несебър.

2.6.2. Оценка - физическо състояние на обектите и спешност на риска – 2018 - 2022

• Физическо състояние:

- **Действаща църква „Успение Богородично“:** Сградата на църквата, строена през XIX век, е в добро физическо състояние. Проблемите се състоят в нехармонични намеси в интериора, фасадите и екстериора на недвижимата културна ценност, както и в двора.
- **Баня:** Необходимост от консервационни и реставрационни дейности. Основните проблеми на обекта са свързани с намеси в заобикалящата го среда, проведени след 1983 г. (жилищни сгради с нехарактерни за историческата среда параметри и архитектурни решения);
- **Чешма при църквата „Старата митрополия“:** През 2022 г. на чешмата е проведена аварийна консервация. Тя участва в пространството на "Старата Митрополия", което определя нейното значение в този контекст;
- **Вятърна мелница на полуострова (каменна):** Липсата на покритие на вятърната мелница поражда проблеми, свързани с опазването на градежа на недвижимата културна ценност. Необходимост от изготвяне и изпълнение на проект за консервация, реставрация и експониране;
- **Вятърна мелница на провлака (дървена):** Разположена в уширената част на провлака на мястото на възрожденска вятърна мелница, построена върху четириъгълна средновековна кула. Сегашната е възстановена през 1968 г. по запазена архивна документация. Със средства на общината през 2022 г. е реализиран проект за консервация, реставрация и социализация на мелницата.

• Спешност на риска:

- Предвид стабилното състояние на обектите, като **ДЪЛГОСРОЧНИ** са намесите необходими за поддържане на действащата църква „Успение Богородично“;
- **КРАТКОСРОЧНИ** следва да бъдат намесите при банята;
- **СПЕШНИ** намеси изисква вятърната мелница на полуострова поради критичното състояние на градежните структури.

2.6.2а. Оценка – 2024 г. състояние, степен на застрашеност, автентичност, обратимост на промените за четирите обекта

Техническо състояние на обектите – НКЦ:

1 (един) обект е оценен в добро техническо състояние (реставрираната през 2022 г.

мелница на провлака);

2 (два) обекта са оценени в задоволително техническо състояние (Чешма при „Старата митрополия” и Баня);

1 (един) обект е оценен в лошо техническо състояние (мелница на полуострова).

• **Техническо състояние на имотите:**

за 1 (един) обект - добро техническо състояние (мелница на провлака);

за останалите 3 (три) обекта – задоволително техническо състояние.

• **Степен на застрашеност:**

2 (два) обекта са определени като незастрашени (мелница на провлака и чешма);

2 (два) обекта са определени като застрашени (мелница на полуострова и баня).

• **Материална автентичност:**

2 (два) обекта са определени с висока материална автентичност;

2 (два) обекта са определени със задоволителна материална автентичност.

• **Образна автентичност:**

1 (един) обект е оценен с висока образна автентичност;

3 (три) обекта са оценени със средна образна автентичност.

• **Функционална автентичност:**

1 (един) обект е оценен с висока функционална автентичност (Чешма до „Старата митрополия”);

3 (три) обекта са оценени с ниска функционална автентичност (мелниците на полуострова и на провлака и банята).

• **Обратимост на промените:**

за 2 (два) обекта промените са оценени като частично обратими;

за 2 (два) обекта са оценени като необратими.

Оценката за **църква „Успение Богородично” от 2024 г.** е включена към раздел „Религиозна архитектура”. Техническото състояние на обекта и на имота са оценени като задоволителни; степен на застрашеност – застрашена; материална и образна автентичност – средна; функционална автентичност – висока; обратимост на промените – частично обратими.

При проведеното през 2024 г. проучване с оценка на техническото състояние, образната, материалната и функционалната автентичност на четирите обекта, се потвърждават констатациите, оценката и препоръките за намеса, направени през 2018 г.

2.6.3. НЕОБХОДИМИ ДЕЙНОСТИ - 2018 и 2024 г.:

- с визуалното За мелницата на полуострова, банята и чешмата да се изготвят проекти за консервация и реставрация, като в най-спешен порядък се предприемат мерки за реставрация на мелницата.
- Да се изготви концепция за хармонизиране на околното пространство на обектите - недвижими културни ценности във връзка им възприемане.

2.7. ИСТОРИЧЕСКА ГРАДСКА СРЕДА

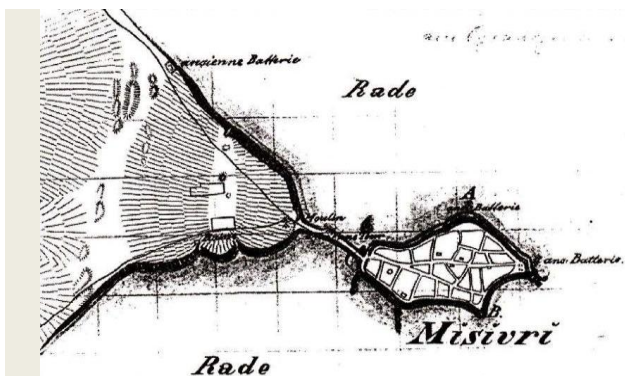
2.7.1. КОНСТАТАЦИИ, АНАЛИЗ И ОЦЕНКА:

Състоянието на исторически установилата се градска структура със застрояването по уличните фронтове, формиращи градските силуети и перспективи и състоянието на уличната структура и площадните пространства с обекти на религиозната архитектура, интегритетът на крайбрежната ивица на полуострова и връзката с морето, благоустрояването и озеленяването, определят оценката за съхраненост и за възприемане на ИСС на Старинен град Несебър. Опазването, овладяването и възстановяването на традиционното улично пространство е с висок приоритет за съхранение и връщане на онези характеристики, които са дали основанията за определяне на Старинен град Несебър като световна ценност.

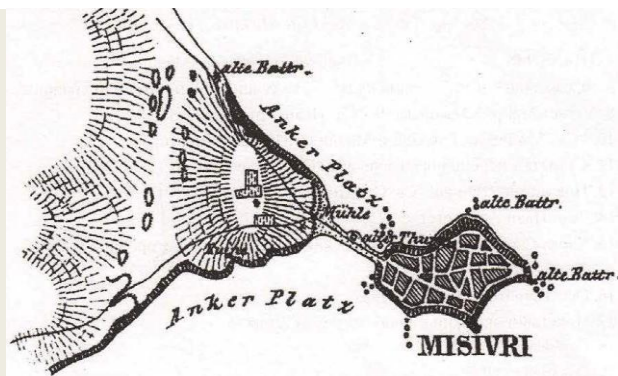
Природата и местоположението на полуострова са предопределили основните градообразуващи фактори на селището, където се разкриват следи от „многопластово културно и историческо наследство“. Най-ранните свидетелства за човешка дейност на полуострова, показват съществуването на укрепителна система. Крепостните стени са многократно възстановявани, включително поради често граничната позиция на града. В началото на VI в. пр. Хр. с установяването на дорийската колония Месамбрия бързо се разраства. Създадена е ортогонална улична система, оформяща кварталната структура. В пределите на Римската империя (I-III в.) Месемврия запазва своя облик, а през Късната античност и Ранното средновековие (V – IX век), когато градът е в границите на Източната Римска империя, започва строителство на християнски базилики. Поради нарастващия брой на населението се увеличава плътността на застрояването, което води до постепенна загуба на ортогоналната уличната мрежа, но основните направления са запазени. През Средновековието (IX – XIV век) усилено се строят забележителни християнски храмове, някои достигнали до наши дни и въпреки измененията на урбанистичната структура, образувалите се около тях обществени пространства не са променили своя характер.

Важна характеристика на историческата градска среда са съхранените от средновековието основни улични направления и площадни пространства настлани с калдъръм, със запазените в тях църкви, около които са формирани и зоните с най-значим принос за ИСС на световната ценност. Трасето на основните улици, както и сега, е било със сравнително правилни очертания и ширина около 6 м. (по арх. Иван Иванчев), докато улиците в изцяло жилищните квартали са били по-тесни (3-4 м.) и с криволичеши трасета. Висока степен на приемственост се открива и при очертанията на жилищните квартали. Начинът на разполагане на къщите в имотите в по-голямата си част е било свободностоящо, на уличната линия, като с течение на

времето с увеличаване на населението и намаляване размерите на имотите, се е стигнало до увеличаване на сключеното застрояване.

Увеличена част от ръкописна скица на Несебър от Карл Финке и Хелмут Молтке (1837 г.)

Отпечатаната планова скица на Несебър към описанието на Н. Лукьянович (№XII, С. Петербург, ч. IV, 1847 г.)⁴

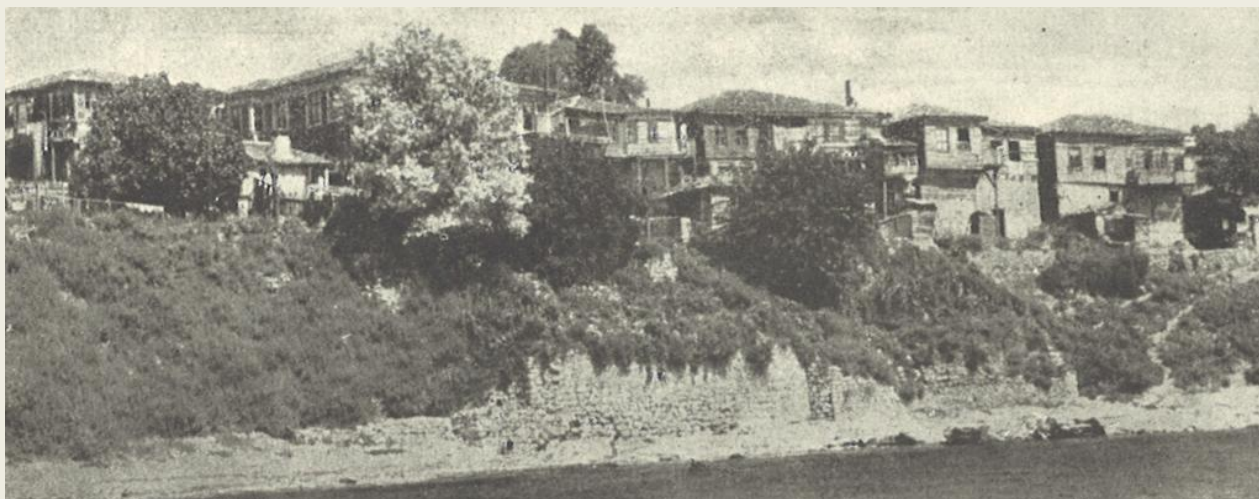
„Старинен град Несебър е уникален пример за архитектурен ансамбъл със запазена българска възрожденска структура” и „висококачествената градска тъкан” (Критерий (iv)

Към момента трудно може да бъде видян цялостен ансамбъл от сгради на народната архитектура без по-незначими или по-сериозни намеси по тях или в тяхната среда. В периода 1985 - 2009 г. историческата урбанистична структура е нарушена от жилищни, а и обществени сгради, с нехармонични архитектурни характеристики и мащаб, както и от незаконни строежи, предимно надстройки. Тяхното премахване се реализира бавно поради водени съдебни дела, както и поради затруднения за намиране на строители с опит в реставрационните работи.

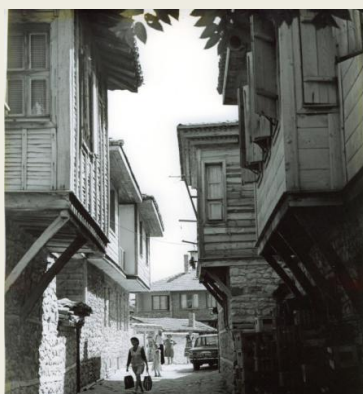
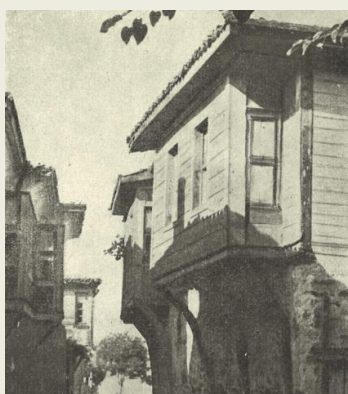

Архивна снимка; Източник: Община Несебър

⁴ Bulgaria Pontica Medii, VI-VII Бургас, 2008, стр.353-367, Боян Бешелиев; "Първата планова скица на Несебър от Карл Финке и Хелмут Молтке (1837 г.) "

Архивна снимка; Източник: "Несебър и неговите къщи", автор: арх. Иван Иванчев (издание 1957 г.)

Улични ансамбли: преди 1957г. около 1983 г.; НДА на НИИ НКН от 1985 г.; НДА на НИИ НКН (по арх. Иван Иванчев)

Улици с двустранно разположени възрожденски сгради (2018-2020 г.), Източник: НДА на НИИ НКН

„Уникалният крайбрежен релеф” и „изключителната природна конфигурация на скалистия полуостров” са претърпели сериозни изменения. От началото на 80-те години на XX век по крайбрежието на полуострова се провеждат укрепителни дейности, обусловени от свлачищните процеси на бреговете, включително с неестетично решени подпорни стени от бетон. Тогава е изградена и крайбрежната укрепителна стена с алея като част от археологическите структури (части от крепостните стени по северния бряг – проект от юли 1983 г.) са засипани под нея..

➤ Състояние на историческата градска среда – 2020 г.

През 2020 г. са изготвени схеми за състоянието на съхраненост на градската среда и на автентичността по отношение на възрожденските къщи – представители на народната

архитектура, както и схеми на намесите в градската среда и на уличната структура. Тези констатации се отнасят и към 2024 г.

- **Променено е въздействието на историческата градската среда** от визуалното „наслаждане“ на компрометираните градски силуети върху църковни обеми, както и от рамката от застрояване, предимно със заведения за хранене, отнемаща в голяма степен визуалния контакт от платформата на полуострова с морския пейзаж. Променен е и крайбрежният пейзаж поради укрепителните брегови съоръжения.

- **Състояние на съхраненост на градската среда:**

При извършената от НИИКН през 2020 г. оценка на състоянието на градската среда в границите на световната ценност не е посочена зона, за която да бъде определена най-високата степен на съхраненост (ОС0 – съхранена, без ново застрояване).

В **трите зони** с по-ниска оценка на състоянието на градската среда се констатира равномерно разпределение на обектите:

- **32 бр.** в компрометирана но възстановима градска среда (ОС1);
- **32 бр.** в силно компрометирана и трудно възстановима среда (ОС2);
- **27 бр.** в невъзстановима градска среда (ОС 3).

- **Материална и образна автентичност на екстериора на недвижимите културни ценности**, предвид участието във формирането на градския организъм на световната ценност:

- съхранена във висока степен при голяма част от **средновековните църкви**,
- съхранена във висока степен при **археологическите обекти**,
- съхранена във висока степен при **представителите на народната архитектура** с категория „национално значение“,
- съхранена в по-малка степен в екстериора на възрожденските къщи с категория „местно“ и „ансамблов“ значение и „за сведение“.

- **Състояние на историческата градска среда – 2024 г.**

В схеми „Периодизация“ е представена периодизацията на кварталната структура, на уличната структура и на сградите на територията на полуострова в периода 1985 - 2024.

- Съществуващи сгради към 1985 г. – **371 бр.;**
- Съществуващи към 1985 г. сгради с промени – **92 бр.;**
- Изградени след 1985 г. сгради – **441 бр.**

Представен е и сравнителен анализ на развитието на градската структура на база аероснимки от 1941 г., 1965 г., 1986 г., 1995 г. Тези анализи доказват усиленото застрояване на полуострова след 1985 г. Същевременно следва да се отбележи недопускането на ново строителство след 2010 г. (С изключение на два обекта с одобрени преди 2010 г. строителни книжа).

- **Функции на градската среда:**

В схема с диаграма „Функции на градската среда“ се разглежда в проценти обхвата на елементите на градската структура на територията на Старинен град Несебър (без застрояването).

- Вътрешно квартални пространства **17,3%**
- Улична мрежа **21,0%**
- Озеленяване **18,8%**
- Пешеходна зона **13,5%**
- Паркиране **8,9%**
- Брегоукрепване **8,3%**
- Пешеходна зона * **4,2%** (без ограничаване на автомобилно преминаване)
- Пристанищна инфраструктура **3,1%**
- Зона на археологически разкопки **2,7%**
- Плаж **2,1%**

● **Функции на ЕНКЦ (121 бр.):**

- **81** (осемдесет и един) обекта – обитаване;
- **12** обекта - археология;
- **11** обекта – култова и религиозна функция;
- **2** (два) обекта – култура и изкуство;
- **2** (два) обекта – хранене;
- **2** (два) обекта – настаняване и туризъм;
- **1** (един) обект – търговия;
- **2** (два) обекта – няма информация;
- **8** обекта – други.

● **Функции на приземните етажи на ЕНКЦ:**

- при **19** сгради – търговия и търговски стоки на улицата;
- при **15** сгради – хранене;
- при **8** сгради - търговия;
- при **4** сгради – хранене, търговия и търговски стоки на улицата;
- при **2** сгради – търговски стоки на улицата;
- при **2** сгради – хранене и търговски стоки на улицата;
- при **1** сграда – хранене и търговия.

● **Функции на приземните етажи на сградите:**

- при **141** сгради –търговия и търговски стоки на улицата;
- при **109** сгради – хранене;
- при **68** сгради – търговия;
- при **22** сгради – търговски стоки на улицата;
- при **21** сгради - хранене, търговия, търговски стоки на улицата;
- при **18** сгради – хранене и търговски стоки на улицата;

- при 9 сгради - хранене и търговия;
- при 5 сгради - търговия и офиси;
- при 1 сграда - хранене, търговия и офиси.

Преобладаващата функция на сградите, включително на единичните недвижими културни ценности е жилищна, като при разположените на уличната регулация сгради приземните етажи в повечето случаи е с търговски функции и обществено хранене, което оказва съществено въздействие върху градската среда и атмосфера. Наложително е изготвяне на оценка на архитектурните качества на тези обслужващи обекти и предприемане на мерки, където е необходимо, въз основа на проекти за тяхното естетизиране и хармонизиране с традиционните характеристики на историческата среда.

Също така при огледите на място е отчетено неспазване на разпоредбите за забрана на разполагането на сергии, стелажи и др. за представяне на стоки на открито пред фасадите и оградите на сгради НКЦ и пред търговски обекти. С Наредба на Общински съвет – община Несебър за извършване на търговска дейност на открито е забранено поставянето на съоръжения коло паметниците на културата (недвижимите културни ценности), пред търговските обекти, по стените на къщите и оградите на територията на Старинен град Несебър, но е необходим засилен контрол за спазване на тези разпоредби.

Изготвени са и схеми за добавени елементи в градската среда, реклами по фасадите на сградите и елементи по фасадите, от които се установява, че броят на тези елементи, които оказват неблагоприятно въздействие върху облик на средата (макар и в повечето случаи лесно отстраними), е изключително голям. Това налага засилен контрол от компетентните органи, премахване на трайно закрепени незаконни обемни елементи, определяне на допустимите места за разполагане и вида на рекламите, както и допустимите места за разполагане и вида на преместваеми обекти.

Във връзка с оценката на градските пространства към проучването от 2024 г. са разработени улични силуети на избрани места (по ул. „Митрополитска” - приложени, ул. „Крайбрежна” и др.) въз основа на силуетни планове от 2016 и 2018 г., ортофотото снимка, генерирана от 3D сканиране на Старинен град Несебър от 2024 г. Така всеки силует представлява сравнителен анализ на състоянието на градската среда за дадения период. Също така са нанесени данните от: опорен план; добавени обекти в градската среда /незаконни намеси/; елементи и реклами по фасадите като по този начин се постига най-пълна представа за територията и нейното развитие чрез данни, представени в табличен вид, план и в изглед.

*Многопластово културно наследство, традиционна „връзка историческа градска - морски пейзаж“;
Източник: Музей „Старинен Несебър“; <https://www.ancient-nessebar.com/>*

• ОБОБЩЕНИ КОНСТАТАЦИИ И ЗАКЛЮЧЕНИЯ - 2024 г.

- В действащите режими за опазване единичните недвижими културни ценности (ЕНКЦ) се разглеждат общо. Групите от ключови елементи/атрибути идентифицирани в ДИСС, (Археологически обекти на сушата; Подводно културно наследство; Средновековни църкви; Народна архитектура; Урбанистична структура) не са разграничени и няма отделни специфични предписания за всяка една от тях;
- За голяма част от археологическите обекти няма определени граници и индивидуални предписания за опазване. Констатирано се и несъответствия и непълноти в научната и културната област, към която са отнесени някои от обектите (напр. някои от църквите в руинно състояние са определени само като архитектурно-строителни НКЦ);
- През годините ЕНКЦ и техният статут са разглеждани многократно от 1927 г. насам. Те, обаче, са представени и защитени като списък от обекти, с недостатъчно и остарели идентификационни данни, без индивидуално представяне на ценностните им характеристики;
- Въз основа на изготвения пространствен анализ на плътността на разполагане на ЕНКЦ на територията на полуострова следва да бъдат дефинирани зоните с най-значим принос към ИСС на Старинен град Несебър и се актуализират действащите предписания за опазване;
- Елементите от раздел iii "сгради без индивидуални качества на архитектурни недвижими културни ценности, но участващи с обема и мащаба си в пространственото изграждане на ценността" не са идентифицирани като енкц и защитата им е единствено в рамките на предписанията за сгради без статут на НКЦ. Идентификационните данни за тях са непълни или неактуални. Те не са били обект на мониторинг и за тях не е извършвана оценка както на състоянието им, така и на съответствието им с характеристиките на историческата градска тъкан;
- Преобладаващата функция на сградите и на енкц е жилищна, като в повечето случаи приземният етаж е с различна функция, която има съществено влияние върху

градската среда: преобладаващо търговия и хранене, разположени най-вече по устойчивите исторически градски направления и площи; по крайбрежието; в близост до знакови обекти. Констатира се пренасищане с подобни обекти, което оказва редица отрицателни ефекти със сезонен и целогодишен характер;

- Добавените и незаконни обекти в градската среда са с характер на застрояване, трайно закрепени обемни елементи, зони с маси, като понякога са и на повече от един етаж и като цяло могат да бъдат оценени като неавтентични и оказващи негативно влияние на средата. Намират се навсякъде на територията на скз охранителната зона, вкл. И в акваторията;
- Технически елементи по фасадите са разпространени навсякъде из старинния град и често се припокриват с рекламите;
- В охранителната зона на материка преобладаващото застрояване е от 4 до 8 етажа. четириетажният хотел, обгърнал вятърната мелница, както и уличният силует западно от некропола, действат като визуална бариера и акцент и компрометират целта на охранителната зона да служи за преход към новия град.

2.7а. ПРИРОДЕН ЛАНДШАФТ⁵

2.7а.1. Констатации и анализ :

Специфичните характеристики на природния ландшафт на Старинен град Несебър са топографията на полуострова и на крайбрежието, връзката с морето и с материка, растителните местни видове (предимно широколистна храстова и дървесна растителност) и морската фауна.

Едно от основните качества на световната ценност е наличието на активно взаимодействие между културния и природния ландшафт, с пейзажната рамка, оформена от крайбрежните територии, високия бряг на полуострова, визуалния контакт към морето и от морето към Старинен град Несебър.

Природният ландшафт по крайбрежието е претърпял сериозни промени от началото на 80-те години на XX век:

- В резултат на брегоукрепителните дейности, наложили се поради ерозията, абразията и свлачищните процеси, са изградени крайбрежна алея, както и неестетични бетонни подпорни стени по скатове, които водят до загуба на озеленяване.
- Стръмният северен скат е озеленен предимно с треви, храсти и отделни групи дървета. Растителността е издънкова и самонастанила се, но същевременно състояща се от най-устойчиви на микроклиматичните условия видове.
- Южният скат е с много добро ослънчаване и по-слаб вятър, поради което по него се е разпространила по-топлолюбива, макар и самонастанила се зеленина.

⁵ Ползвана информация от: Община Несебър, отдел „Екология“ <https://nessebareco.com/sastoianie-na-okolnata-sreda/bioraznoobrazie/> и Научноекспериментална разработка (2011 г.) на НИИКН „План за опазване и управление на град Несебър - стар град“, ланд. арх. Даниела Гинчева

- Малка част от типичната за полуострова зеленина е съхранена. Масово се прилага озеленяване с иглолистни дървета, с което се увеличава процентното им съотношение спрямо широколистните. Това води до промяна на характера на зелената система.
- Като цяло съществуващите зелени площи за широко обществено ползване са запазени, но паркоустрояването им е извършвано на части, без общо композиционно решение.
- Дворните пространства са допълнително стеснени от различни навеси, помощни постройки и др. и в тях дървесната растителност е силно намаляла.
- Срещат се единични, ценни дървета като: кедър, платан и др., чието местоположение е неподходящо, но въпреки това следва да се съхранят.

2.7.2. НЕОБХОДИМИ ДЕЙНОСТИ - ГРАДСКА СРЕДА И ЛАНДШАФТ – 2020 и 2024 г

Предвид неотделимото присъствие на недвижимите културни ценности в градската среда и нейното активно въздействие върху тях, съществена част от препоръките, направени въз основа на мониторинга от 2020 г. и проведеното по Териториалната програма проучване през 2024 г., се адресират естествено към обкръжението – това в непосредствена близост и по-далечното, във визуален контакт.

- Необходимост от изследване на възможностите за възвръщане на образната автентичност на уличните силуети (по отношение на етажност, мащаб, архитектурен образ) навсякъде, където намесите са обратими или частично обратими, с финансова и методическа подкрепа за местните жители; *(над 10 % от застрояването на полуострова е с етажност над 2 етажа, вкл. 4 бр. ЕНКЦ)*
- Уличната мрежа, кварталната структура и структурата на поземлените имоти на полуострова до голяма степен са запазени, но е необходимо оптимално възстановяване на крайбрежната зона, където в периода 1981-1986 г., паралелно с процедурата по вписване на Старинен град Несебър в Списъка на световното наследство, са планирани и изпълнени брегоукрепване и морска инфраструктура, променили в немалка степен крайбрежния пейзаж и връзката с морето;
- Довършване на започналата актуализация на списъка на недвижимите културни ценности на територията на Старинен град Несебър с прецизиране на техния вид, наименование (най-вече при църквите) и стойностни характеристики;
- Групите от ключови атрибути, идентифицирани в РДИСС да се изведат в режимите за опазване на Старинен град Несебър и да се определят специфични предписания за всяка една от тях;
- Да се определят зоните с най-значим принос за ИСС на обекта на световното наследство и се актуализират предписанията за опазване с определяне на необходимите дейности за тези зони.
- За всички археологически НКЦ да се определят териториален обхват и предписания за опазване за всеки обект поотделно;
- Да се определят индивидуални предписания за опазване на всички единични НКЦ,

попадащи в обхвата на Старинен град Несебър и на охранителната му зона;

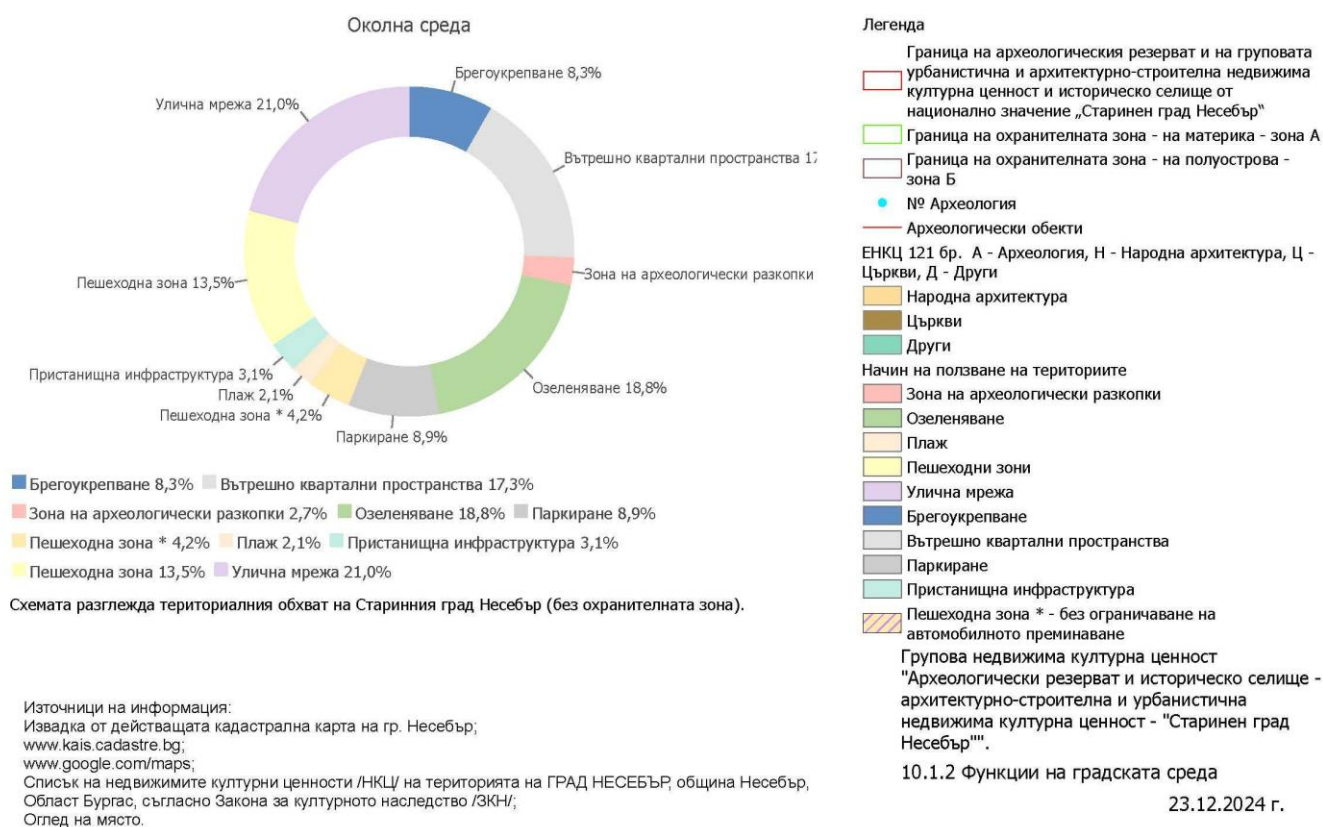
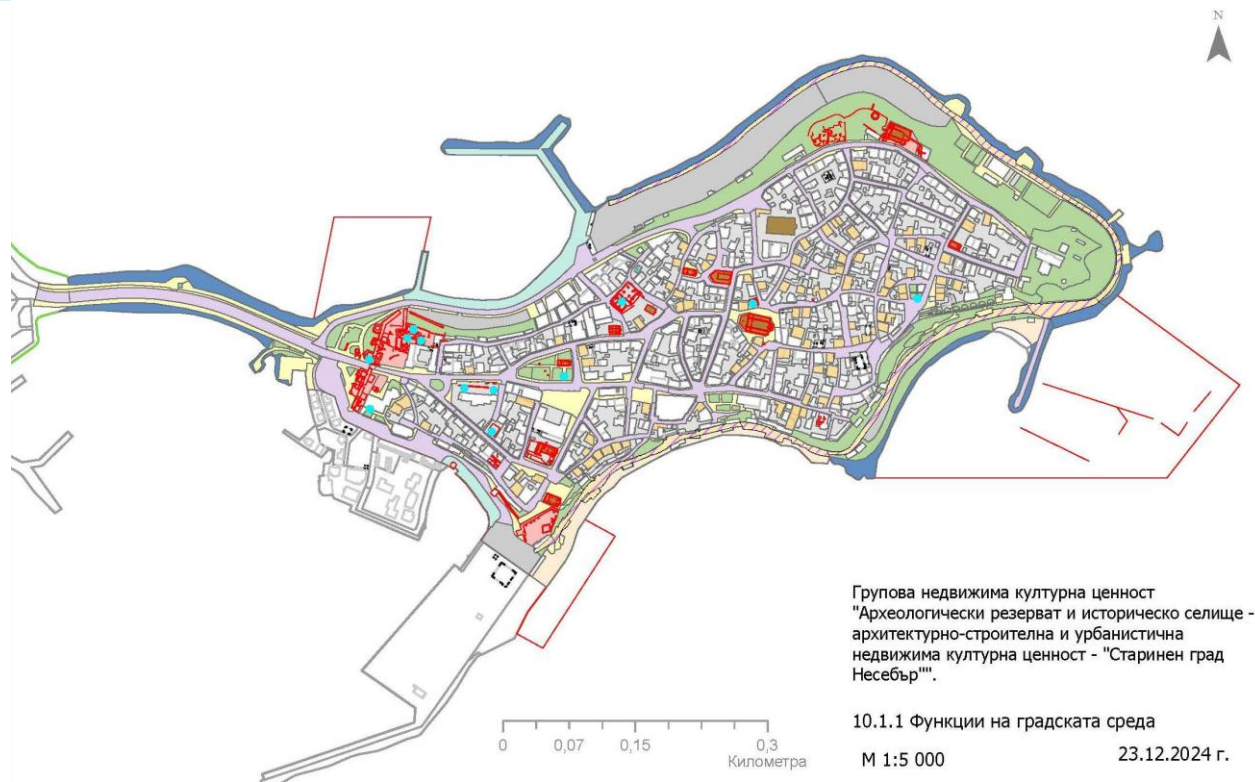
- За обектите от Раздел III да се проведе мониторинг за определяне на състоянието им и специфични предписания за тази група елементи;
- Таргетираны препоръки и мерки въз основа на установената преобладаваща собственост (за крайбрежната зона общинска или държавна; за народната архитектура частна; за църквите общинска; за археологията държавна):
 - В традиционната квартална структура за народната архитектура е необходимо както премахването на незаконните и адаптиране на неподходящите елементи, така и да се осигурят средства и методическо ръководство за подкрепа на местните жители;
 - За църквите следва да се осигури финансиране за подобряването на консервационното им състояние и да се продължи адаптирането им за подходящи културни функции;
 - За публичните пространства е необходимо допълнително изграждане на административен капацитет за упражняване на засилен контрол, премахване на неподходящи елементи и намеси, прилагане на действащите и разработване на нови общински нормативни документи за градската среда;
 - В крайбрежната зона, провлака и охранителната зона на сушата е необходимо засилване и координация на общинската и държавната политика по опазване на световната ценност за възстановяване на културния ландшафт и облика на Старинния град.
- Подробният устройствен план (ПУП) за Старинен град Несебър следва да отчете цялостната информация от проведените мониторинги, както и задължително да се изготви едновременно с работните устройствени планове (РУП), както и към него да се изработят специфични правила и нормативи (СПН), които ще осигурят управленския инструментариум за оптимално ползване на територията, подчинено на опазването на световната ценност;
- Засилване на контрола от страна на държавните и общинските контролни органи с цел премахване и недопускане на незаконни намеси на територията на Старинен град Несебър (строежи или части от тях, обекти с характер на застрояване, трайно закрепени обемни елементи, преместваеми съоръжения, инсталации, технически елементи и реклами по фасадите към улиците и по покривите на сградите и др.).
- Концептуално решение, предложено от НИИКН, е прибиране на двата основни типа обществено-обслужващи функции (обществено хранене и търговия) в пространствата на дворовете – за местата за сервиране на открито и в помещенията на традиционните магазини – за стопанска и търговска дейност). Основен принцип следва да бъде индивидуалната оценка на всеки конкретен случай при спазване на следните общи изисквания:
 - Премахване на места за открито сервиране от публичните пространства и разполагането им в границите на имота на съответното заведение за обществено хранене или съседни непублични имоти;

- Запазване на доказано съществувалите търговски обекти в сградите НКЦ като се възстановят традиционните витрини;
- Премахване на търговските обекти тип пасаж, навес или др. подобни зад оградите, в повечето случаи с порти, които след отварянето им закриват партерните фасади.
- Естетизиране на подпорните стени на скатове с покриване на бетонните повърхности с каменна облицовка и премахване на незаконно разположените върху тях заведения за хранене, оформяне с пълзяща растителност, засилено подходящо озеленяване по крайбрежната алея и пълна подмяна на асфалтовата настилка с каменна;
- При озеленяването и паркоустрояването да се съхрани и възстанови в зоните, където е нарушена, характерната за полуострова зелена система с прилагане на типичните растителни видове;
- Подобряване и увеличаване на пешеходните зони и озеленяването в градската среда, за сметка на пространствата за паркиране;
- В традиционната градска структура настилките са основно паваж и калдъръм. Предвид цялата разглеждана територия на полуострова обаче, е необходимо да се ускори процесът на подмяна на неавтентичните настилки с автентични по вид или хармонични, като в Стария град се приоритизира възстановяването на калдъръмената настилка;
- За дворните пространства, освен характерните за полуострова растителни видове, да се ползват и перголи с лозници;
- Необходимо е изготвяне на специализирана схема за цялостно озеленяване на полуострова (градинки, крайбрежна алея, скатове);
- Да се изработят и съгласуват по реда на ЗКН схеми, указващи допустимите места за разполагане на улична търговия и на обекти за обществено хранене с временен характер, както и за допустимите места за разполагане на реклами и да се следи за тяхното прилагане ;
- Да се доразвие параметричния формуляр за периодично въвеждане на актуални данни за Старинен град Несебър, както и да се изготвят тематични пространствени анализи въз основа на събраните данни;
- Необходима е и предстои координация, изясняване и уточняване на критериите за оценка на състояние, застрашеност, автентичност и обратимост по групи атрибути на ИСС, така че да се осигури възможност за пълно сравнение в промените на тяхното състояние (били те положителни или отрицателни);
- Осъзнаване и ползване на стойностите на културното наследство като устойчив ресурс за преодоляване на сезонния характер на живота в Старинен град Несебър.

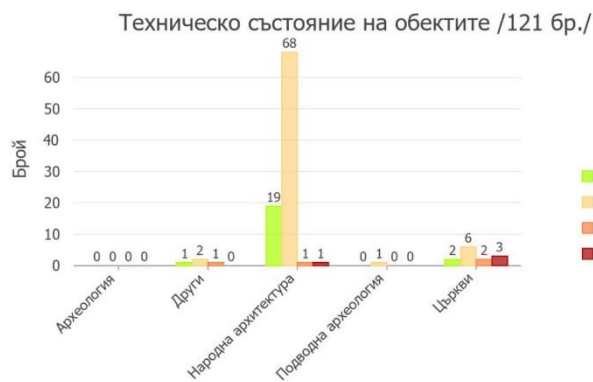
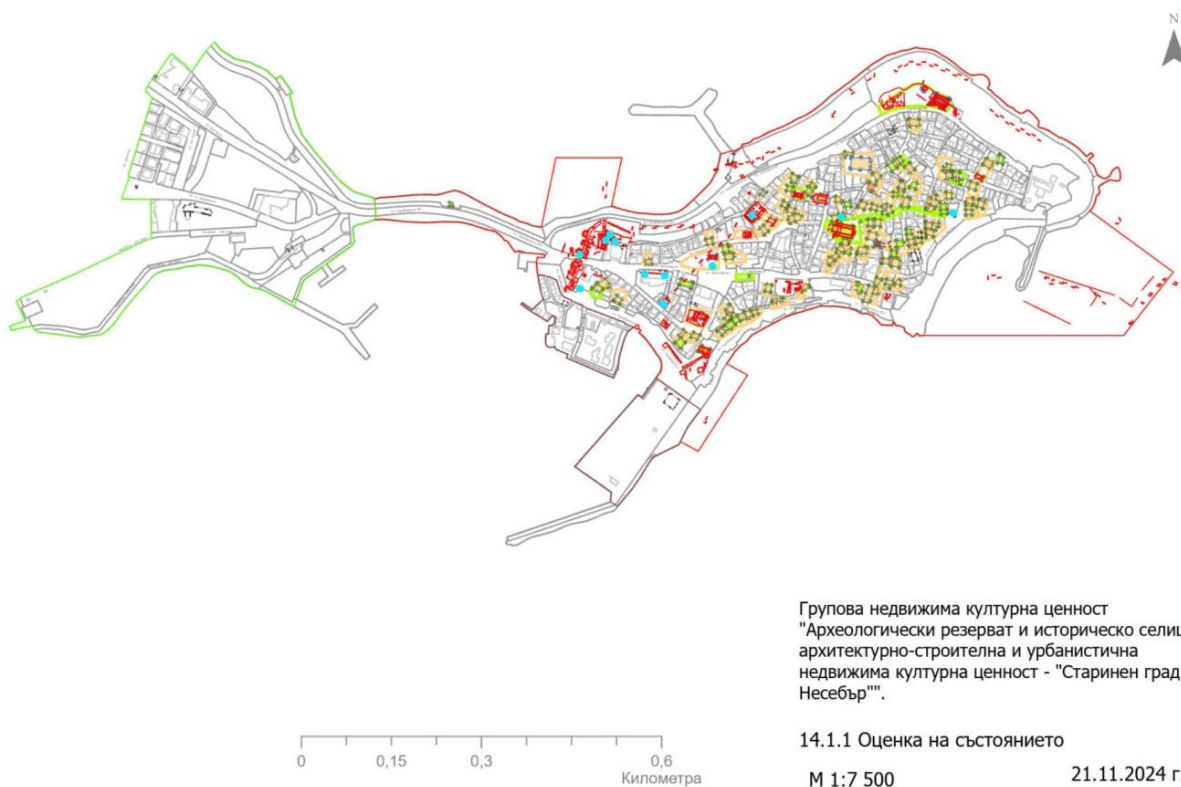
2.7.3. СХЕМИ ФУНКЦИИ – ГРАДСКА СРЕДА, СГРАДИ НКЦ, ПРИЗЕМНИ ЕТАЖИ

• ФУНКЦИИ НА ГРАДСКАТА СРЕДА – СТАРИНЕН ГРАД НЕСЕБЪР (2024 г.)

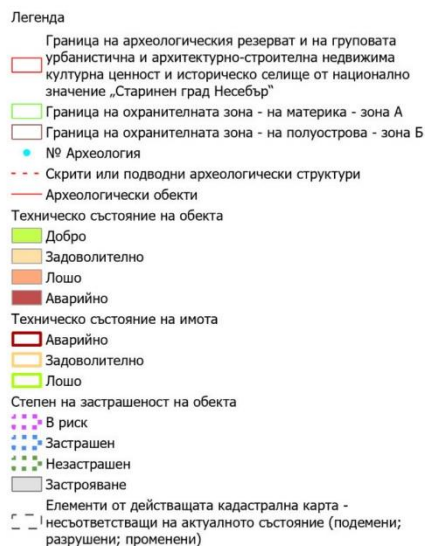
Функции на градската среда - Старинен град Несебър; Източник: НИНКН (2024)

• ОЦЕНКА НА СЪСТОЯНИЕТО НА ЕДНИЧНИТЕ НКЦ (2024)

Два обекта са извън обхвата на настоящата схема: 1 поради неизяснена идентификация и 1 е засипан археологически обект

Източници на информация:
Извадка от действащата кадастрална карта на гр. Несебър;
www.kais.cadastre.bg/;
www.google.com/maps/;
Списък на недвижимите културни ценности /НКЦ/ на територията на ГРАД
НЕСЕБЪР, община Несебър, Област Бургас, съгласно Закона за културното
наследство /ЗКН/

Групова недвижима културна ценност
"Археологически резерват и историческо селище -
архитектурно-строителна и урбанистична
недвижима културна ценност - "Старинен град
Несебър"".

14.1.2 Оценка на състоянието

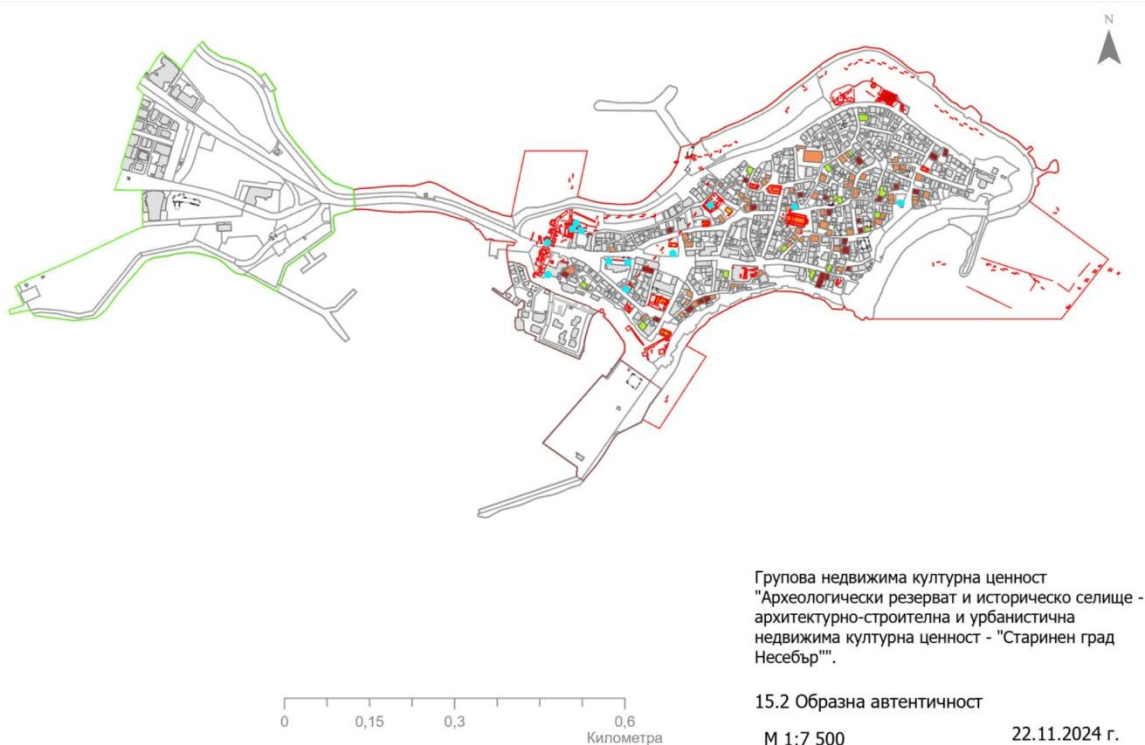
21.11.2024 г.

Оценка на техническото състояние на ЕНКЦ в Старинен град Несебър; Източник: НИИКН (2024)

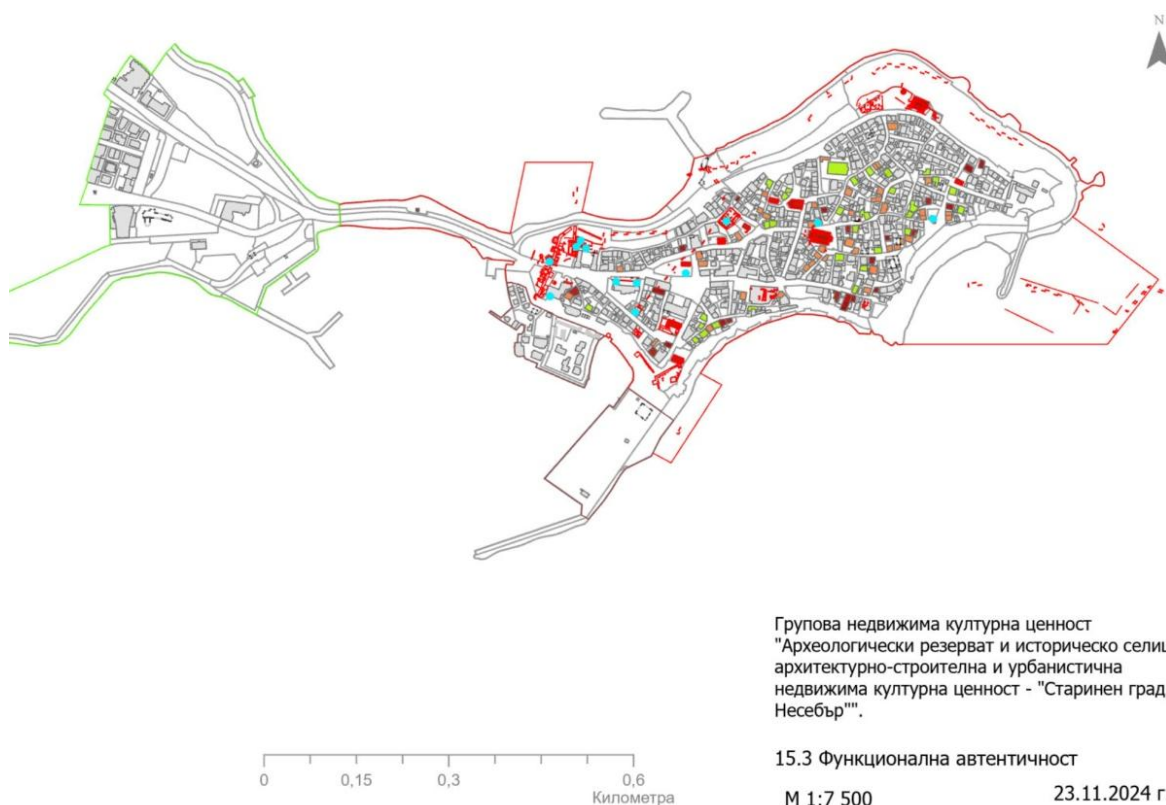
- ОЦЕНКА НА АВТЕНТИЧНОСТТА НА ЕДИНИЧНИТЕ НКЦ (2024)

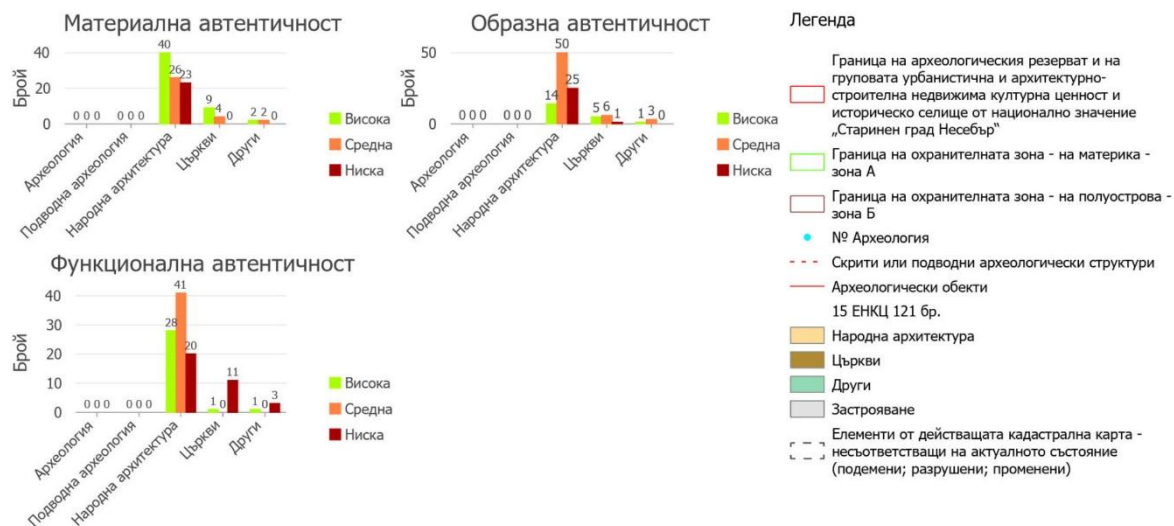
Оценка на материалната автентичност на ЕНКЦ в Старинен град Несебър; Източник: НИНКН (2024)

Оценка на образната автентичност на ЕНКЦ в Старинен град Несебър; Източник: НИНКН (2024)

Оценка на функционалната автентичност на ЕНКЦ в Старинен град Несебър; Източник: НИИИ (2024)

Критериите за оценка са неприложими за археологическите обекти поради тяхната специфика. Един обект е извън обхвата на настоящата схема поради неизяснена идентификация.

Източници на информация:

Извадка от действащата кадастрална карта на гр. Несебър;

www.kais.cadastre.bg;

www.google.com/maps/;

Списък на недвижимите културни ценности /НКЦ/ на територията на ГРАД НЕСЕБЪР, община Несебър, Област Бургас, съгласно Закона за културното наследство /ЗКН/

Групова недвижима културна ценност
"Археологически резерват и историческо селище -
архитектурно-строителна и урбанистична
недвижима културна ценност - "Старинен град
Несебър".

15.5 Автентичност

25.11.2024 г.

Данни за материалната, образната и функционалната автентичност на ЕНКЦ в Старинен град Несебър; Източник: НИИИ (2024)

ОЦЕНКА НА ОБРАТИМОСТТА НА НАМЕСИТЕ ПРИ ЕДИНИЧНИТЕ НКЦ (2024)

Групова недвижима културна ценност
"Археологически резерват и историческо селище -
архитектурно-строителна и урбанистична
недвижима културна ценност - "Старинен град
Несебър".

0 0,15 0,3 0,6
Километра

15.4 Обратимост на промените

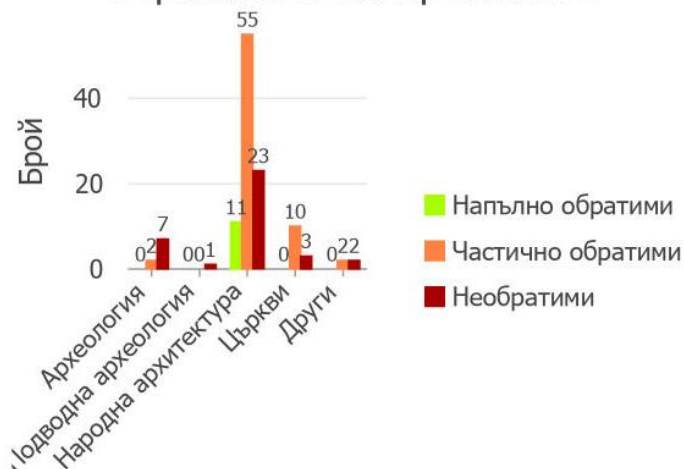
М 1:7 500

23.11.2024 г.

Легенда

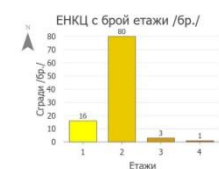
- Граница на археологическия резерват и на груповата урбанистична и архитектурно-строителна недвижима културна ценност и историческо селище от национално значение „Старинен град Несебър“
- Граница на охранителната зона - на материка - зона А
- Граница на охранителната зона - на полуострова - зона Б
- № Археология
- Скрити или подводни археологически структури
- Археологически обекти
- 15 ЕНКЦ 121 бр.
- Народна архитектура
- Църкви
- Други
- Застрояване
- Елементи от действащата кадастрална карта - несъответстващи на актуалното състояние (подемни; разрушени; променени)

Обратимост на промените

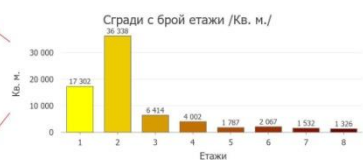
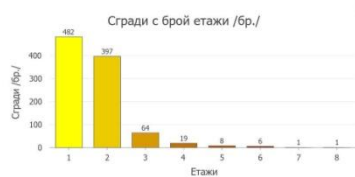

Данни за обратимост на промените по ЕНКЦ в Старинен град Несебър; Източник: НИИ НКН (2024)

ЕТАЖНОСТ НА СГРАДИТЕ - СТАРИНЕН ГРАД НЕСЕБЪР (2024)

17 обекта ЕНКЦ нямат етажи: 10 - археологически обекти; 1 - група; 1 - подводна археология; 5 нямат въпроси по идентификацията.

Граница на археологически резерват и на груповата урбанистична и архитектурно-строителна недвижима културна ценност и историческо селище от национално значение „Старинен град Nessebar“

Граница на охранителната зона - на материка - зона А

Граница на охранителната зона - на полуостров - зона Б

Териториален обхват НРЦ

12 ЕНКЦ 121 бр.

1 Етажна сграда

2 Етажна сграда

3 Етажна сграда

4 Етажна сграда

5 Етажна сграда

6 Етажна сграда

7 Етажна сграда

8 Етажна сграда

Разрушена

Източници на информация:

Извадка от действащата кадастрална карта на гр. Nessebar;
<https://kata.sobsebar.bg/>

<https://www.google.com/maps/>

Списък на недвижимите културни ценности (НРЦ) на територията на ГРАД НЕСЕБЪР; община Nessebar, Област Бургас, съгласно Закона за културното наследство (ЗКУ)

Групова недвижима културна ценност
 „Археологически резерват и историческо селище - архитектурно-строителна и урбанистична недвижима културна ценност - „Старинен град Nessebar“.

Данни за етажността на сградите в Старинен град Nessebar; Източник: НИИКН (2024)

РЕКЛАМИ ПО ФАСАДИ НА ЕНКЦ НА ТЕРИТОРИЯТА НА СТАРИНЕН ГРАД НЕСЕБЪР (2024)

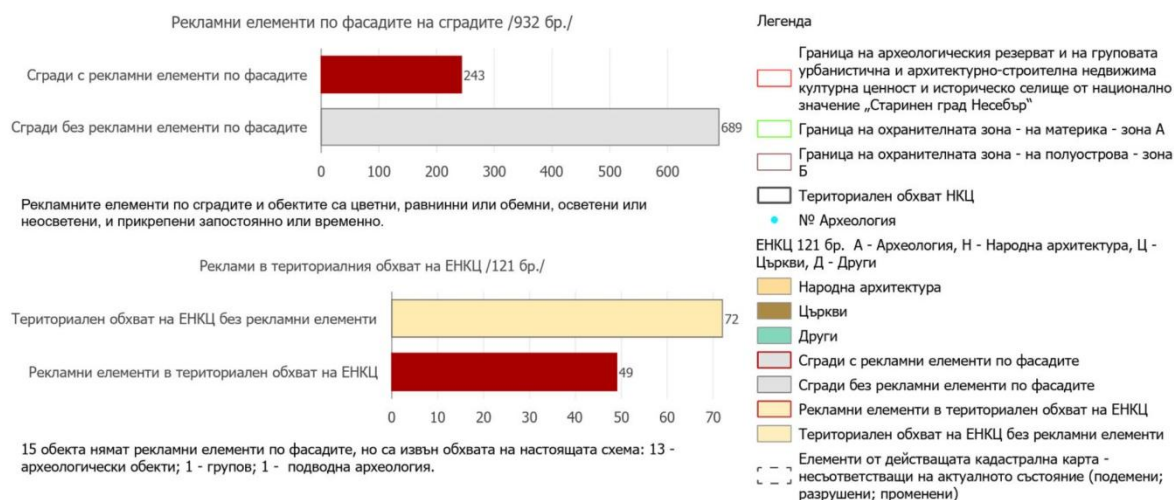

Групова недвижима културна ценност
"Археологически резерват и историческо селище -
архитектурно-строителна и урбанистична
недвижима културна ценност - "Старинен град
Несебър".

11.1.1 Реклами по фасадите

М 1:7 500

20.11.2024 г.

Източници на информация:
Извадка от действащата кадастрална карта на гр. Несебър;
www.kais.cadastrе.bg;
www.google.com/maps;
Списък на недвижимите културни ценности /НКЦ/ на територията на ГРАД НЕСЕБЪР, община Несебър,
Област Бургас, съгласно Закона за културното наследство /ЗКН/;
Оглед на място.

Групова недвижима културна ценност
"Археологически резерват и историческо селище -
архитектурно-строителна и урбанистична
недвижима културна ценност - "Старинен град
Несебър".

10.2 Реклами по фасадите

М 1:7 500

20.11.2024 г.

Фиг. 13: Реклами по фасадите на ЕНКЦ в Старинен град Несебър и охранителната зона
Източник: НИНКН (2024)

2.7.4. СИЛУЕТИ ПО УЛ. „МИТРОПОЛИТСКА”, СТАРИНЕН ГРАД НЕСЕБЪР (2024 г.)

Силует по ул. „Митрополитска”; Изглед Юг (Източник: НИНКН, 2024 г.)

Силует по ул. „Митрополитска”; Изглед Север (Източник: НИНКН, 2024

Приложение 3. ПРИСТАНИЩЕН ТЕРМИНАЛ НЕСЕБЪР

По препоръката от Решение 45 СОМ 8В.70 на Комитета за световно наследство, на мисията за реактивен мониторинг от 2023 г. и на предходни мисии:

„да се проучи и осъществи дългосрочен план за преместване на пристанищния терминал в Несебър...извън територията на полуострова”.

В становище на Дирекция „Морска администрация – Бургас“ от 2023 г. се възразява срещу тази препоръка и се поставя въпросът защо съществуването на пристанищния терминал с морска гара, който е действащ преди и по време на включването на Старинен Несебър в списъка на световното наследство в същия вид и параметри, сега е неприемливо. Отбелязва се, че историческите места, свързани в своята хилядолетна история с морето, притежават пристанищни съоръжения, каквито винаги е имало в тях.

В цялата история на Месамбрия/ Месемврия/ Несебър пристанищната функция е основна за морското селище и е споменавана в много древни писмени източници. В акваторията на полуострова са открити голям брой котви, керамика и други артефакти, доказващи активно мореплаване и пристанищни дейности от основаването на най-древното селище до днес. *„През втората половина на II хил. Пр. Хр. по археологически път са установени две пристанищни акватории при Несебърския полуостров. Първата от тях се намирала северно от полуострова и тя е засвидетелствана по откритите 23 каменни котви... Второто пристанище е откъм южната подветрена страна на полуострова... Месемврия присъства във всички средновековни портулани, а в морските карти от XIV-XV век редовно е изписвана с червен цвят, което е признание за мястото и значението ѝ на основен пристанищен и търговски център”.*⁶ Пристанището с Морската гара (строена през 60-те години на XX век), което се намира в охранителната зона на световната ценност, е носител на тази традиционна функция, било е неотменна част от градската тъкан и пейзаж, както преди, така и по време на вписване на Старинен град Несебър в Списъка на световното наследство през 1983 г.

В становището на Дирекция „Морска администрация – Бургас“ се отбелязва също, че Пристанищен терминал Несебър е предоставен на концесия за срок от 35 години, считано от 08.09.2014 г., като концесионерът спазва определените със Заповед № РД9Р-14 от 05.06.2015г. на министъра на културата предписания за опазване за територията на терминала: да се ползва за пристанищен терминал – част от пристанище за обществен транспорт, пристанищни съоръжения, благоустрояване и обществено озеленяване, обществено паркиране и обществено и информационно обслужване; при доказана техническа и експлоатационна необходимост се допуска реконструкция на сградата на Морската гара при запазване на обемно-пространствените параметри на съществуващото застрояване; допуска се изграждане на инфраструктурни мрежи и съоръжения единствено за нуждите на пристанището при запазване на съществуващата дървесна растителност. Определени са и предписания за акваторията около полуострова.

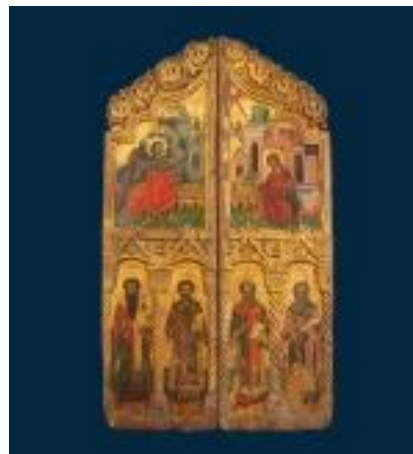
Имайки предвид тези факти, както и статутът на пристанището - Пристанищен терминал – Несебър, част от Пристанище за обществен транспорт Бургас, българската страна намира предложението за преместване на пристанищния терминал и разполагането му извън полуострова за неприложимо.

⁶ Списание „Археология”, кн.1/ 1989 г., стр. 6-15; Калин Порожанов, „Датировка на каменните котви с отворит Българското Черноморие – постижения и проблеми”

Приложение 4: ДВИЖИМО КУЛТУРНО НАСЛЕДСТВО - АКТУАЛНО СЪСТОЯНИЕ⁷

1. *Лекит с глава на Дионис (I век пр.Хр.)*
2. *Статуя на лъв (средата на IV в. пр.Хр.)*
3. *Надгробна плоча на Юлия – Хеката (II в.)*

1. *Икона на Богородица (Втората половина на XIII век)*
2. *Икона на Богородица Владетелка на живота. Елеуса (Милостива) 1341/1342 год*
3. *Олтарни царски двери с Благовещение и църковни отци XVIII век*

1. *Кана със сграфито украса XIII век*
2. *Диобол на Месамбрия (втората половина на V – IV век пр.Хр.)*
3. *Бронзова хидрия (IV век пр.Хр.)*

⁷ Снимките – Източник: електронна страница на музей „Старинен Несебър”

4.1. КОНСТАТАЦИИ:

Движимото културно наследство на Несебър и общината, свидетелстващо за богатия икономически, културен и духовен живот на историческото селище и региона, се съхранява в музей „Старинен Несебър” - общински културен институт с три специализирани отдела - археология, етнография и екскурзоводско обслужване. В структурата му се включват: Археологически музей, Етнографски музей и пет от най-забележителните църкви на територията на световната ценност, предоставени му за управление, както и реставрираната през 2022 г. мелница на провлака, ползвана за изложбено пространство.

Музейната мрежа на община Несебър не е достатъчно развита предвид богатото културно наследство на нейната територия и в прилежащата акватория. В процес на изграждане е Археологически музей в гр. Обзор, в който ще бъдат експонирани открити римски и византийски монети, амфори, колони, капители и други артефакти.

*Археологически музей – Несебър
Източник: Музей „Старинен Несебър”*

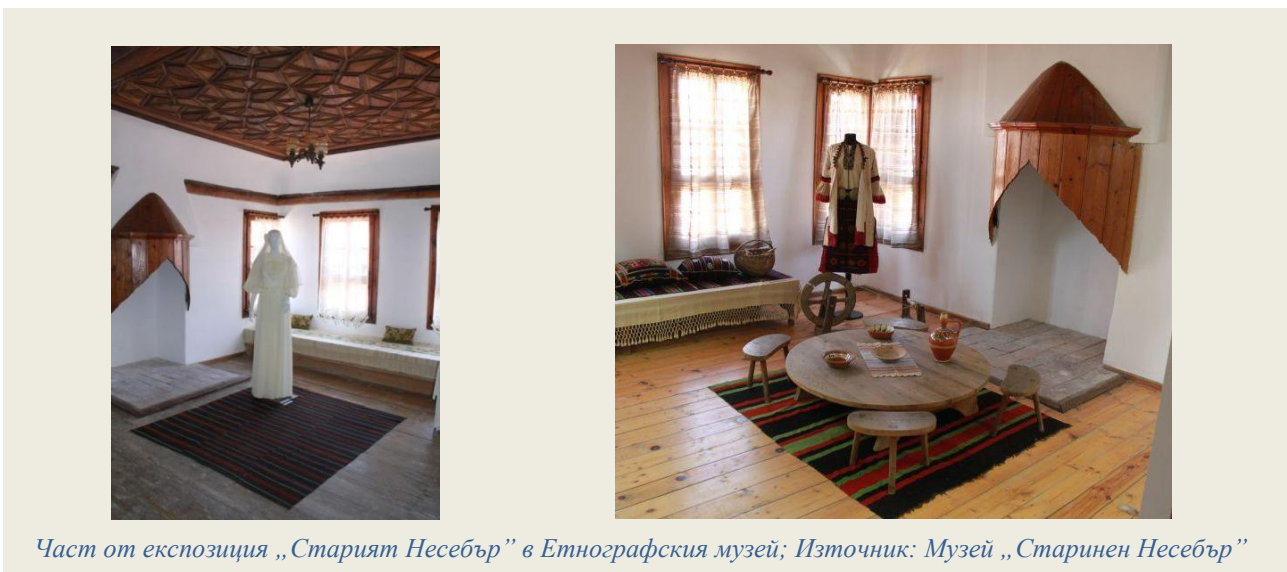
*Археологически музей – Обзор
(в строеж); Източник: Община Несебър*

В Археологическия музей на територията на Старинен град Несебър е представена експозицията „Несебър през вековете“, илюстрираща историята на античната Месамбрия и средновековния Несебър. Многобройните движими културни ценности, разкрити при археологически разкопки в Несебърския полуостров и района на града, както и забележителните икони от съхранени или изчезнали средновековни църкви, са експонирани в четирите зали на музея: „Месамбрия и траките“; „Понтийският полис Месамбрия“; „Месамбрия в пределите на Рим, Византия и България“; и „Иконна зала“. Експонирани са останки от бита на древните траки (IX-VI век пр. Хр.); уникални паметници, документиращи административния живот на Месамбрия през II век пр.Хр., както и най-богатата колекция в България от керамична архитектурна украса от елинистически къщи.

В иконната зала са представени около 250 икони, достигнали до наши дни. Най-старите образци са от XIII век. Икони от музей „Старинен Несебър” участват в много представителни изложби в страната и в чужбина. Икони от Несебърската школа се намират и в други музеи в страната (Национален исторически музей, Централен църковен историко-археологически музей). Иконата „Св. Богородица Одигитрия” (Несебър, 1342 г.), намираща се в НИМ, е обявена за експонат на годината за 2021 г.

Експозицията „Старият Несебър” е уредена в Етнографския музей (къща Москояни). Сградата е от богатите представители на народната жилищна архитектура от Българското възрождане. Експонатите представят бита и обредите на коренното население на Несебър.

Реализиран е проект за консервация, реставрация и социализация на Етнографския музей с организиране на музеев център за работа с деца и ново фондохранилище.

Част от експозиция „Старият Несебър” в Етнографския музей; Източник: Музей „Старинен Несебър”

Музей „Старинен Несебър” има основна роля в представянето и интерпретацията на културното наследство на световната ценност и на общината. Музеят популяризира материалното и нематериалното културно наследство на местно, национално и международно ниво и работи по прилагане на препоръките на мисиите за „Разработване и прилагане на образователни програми съвместно с училища, за насърчаване на знанието и оценяването на наследството сред младите хора”. В средновековните църкви, се представят стенописи и икони от изчезнали несебърски църкви, археологически ценности, включително религиозни, организират се изложби („В зората на цивилизацията”, „Несебър и заливът в стари карти”), концерти, семинари, представяне на книги. През 2023 г. беше организирана първата изложба в реставрираното пространство на мелницата на провлака "Богатствата на Античния некропол на Месамбрия", представяща над 100 артефакта от периода V век пр. Хр. – IV век сл. Хр. За Международния ден на музеите и Европейските дни на наследството Музей „Старинен Несебър” организира в средновековните църкви и в залите на музея събития, свързани с културното наследство на Несебър.

Музей „Старинен Несебър” осъществява и проекти за консервация и реставрация на икони (Реставрация на икони: „Христос Пантократор” от края на XVII–началото на XVIII в.; Консервация, реставрация и проучване на техника и технология на икони от фонда на Музей „Старинен Несебър”; Реставрирани и върнати по местата им икони от иконостаса на църква „Св. Стефан”; Реставрация на икона „Св. Теодор Тирон” от началото на XIX век.), както и на недвижими културни ценности. През 2023 г. по програма на Министерството на културата музеят е сключил договор за изготвяне на проекти за аварийни консервационни и реставрационни дейности за църкви „Свети Архангели Михаил и Гавраил” и „Пантократор”.

Археолозите от музей „Старинен Несебър” участват в теренни археологически проучвания, като разкритите артефакти се съхраняват във фондовете на музея или се представят в постоянните или временни експозиции. През 2024 г. под ръководството на директора на музей „Старинен Несебър” са проведени спасителни археологически проучвания на територията на Некропола на Месамбрия-Месемврия, където продължават да се разкриват гробищни съоръжения и артефакти.

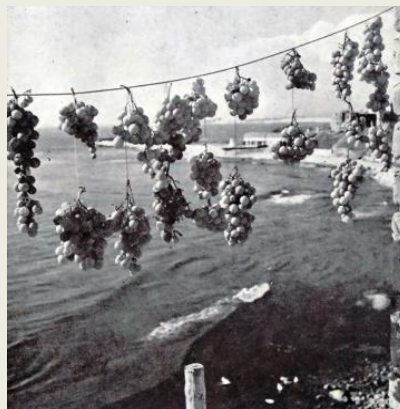
4.2. ПРЕПОРЪЧИТЕЛНИ ДЕЙНОСТИ:

- Изпълнение на дейностите, предвидени в различни стратегически и програмни документи на община Несебър за разширяване на музейната мрежа, както и в препоръките на мисиите за изграждане на нови музейни сгради;
- Изработване на нов експозиционен план и промяна в експозиционната концепция на постоянната музейна изложба на музей „Старинен Несебър” (Археологически музей);
- Изпълнение на предвиденото в Плана за интегрирано развитие на община Несебър (ПИРО) разработване на нови културни и религиозни маршрути, предлагани от музей „Старинен Несебър”, представящи наследството на Старинен град Несебър: „Храмовете на Несебър“; „Скритата Месамбрия”, "По улиците на Несебър"; "През очите на Обербауер", както и за разработване на съвместни познавателни маршрути с други общини (напр. община Поморие);
- Засилване ролята на музей „Старинен Несебър” в популяризаторската дейност на културната и историческата стойност на световната ценност чрез съвременни механизми и технологии на национално, регионално и международно ниво;
- Активиране на дейността на музей „Старинен Несебър”, насочена към местната общност, за адекватно разпространение на знания относно миналото на града и значимостта на неговата история и паметници чрез провеждане на регулярен семинар извън туристическия сезон и ползване на различни атрактивни форми на представяне;
- Съвместно изпълнение от музей „Старинен Несебър”, училища и читалища на препоръката на мисиите за засилване на работата по осъществяване на образователни програми за насърчаване на знанието и оценяването на наследството сред децата и младите хора;
- Засилено участие на музей „Старинен Несебър” в изготвяне на ежегодния културен календар със заявяване на събития, допринасящи за засилване на интереса към качествата и опознаването на културното наследство на Несебър и общината;
- Изграждане на подземен археологически музей (към Археологически музей „Старинен Несебър”) с цел експониране на открито и/или в музейна среда на най-запазените и ценни цистови гробни съоръжения и създаване на паркова среда *(в съответствие с препоръка на мисията за реактивен мониторинг 2023 г.)*
- Създаване на музейна експозиция, представляваща подводното културно наследство на Несебър и Черно море;
- Осъществяване на инициативата на Община Несебър за изграждане на Музей на рибарството на територията на гр. Несебър;
- Създаване, заедно с Центъра за подводна археология, на подводни туристически маршрути;
- Приключване на работата по изграждане Археологически музей в гр. Обзор, изработване на експозиционен план и представяне на богатото археологическо наследство на града.

Приложение 5: НЕМАТЕРИАЛНО КУЛТУРНО НАСЛЕДСТВО - АКТУАЛНО СЪСТОЯНИЕ

5.1. КОНСТАТАЦИИ:

Нематериалното културно наследство на територията на Старинен град Несебър в настоящето се извява най-вече в поддържането на местни традиции, празници, ритуали, религиозни шествия, обичаи, както и от традиционния поминък на населението - риболовът и свързаната с него местна кухня. Редица характерни за територията на общината занаяти и производства или съществуват в много ограничен обхват или са напълно замрели.

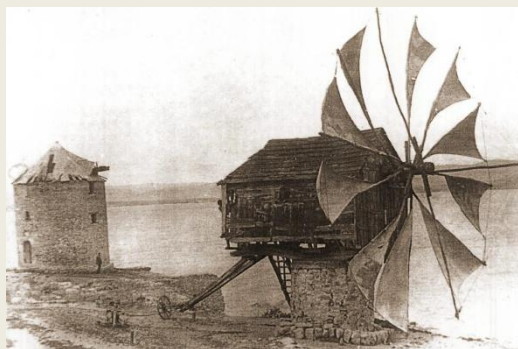

Изгубени традиционни занаяти (лозарство, винопроизводство) Източник: Н. Попов, Разказ за Несебър (предговор от И. Гълъбов), Издателство: Български художник, София, 1963 г.

Много от традиционните занаяти и практики - лозарство, винарство, грънчарство, мелничарство и други, са загубени, но за някои все още има материални следи в градска среда като напр. запазените мелници на провлака, до църквата „Елеуса“ и на материка. Независимо, че отдавна не функционират, те пазят спомена за тази прекъсната традиция.

Източник: Община Несебър

*Източник: Lost Bulgaria,
<http://www.lostbulgaria.com/>*

Източник: НИИ НКН

Загубени са и строителните традиции за изграждане/реставрация на традиционните възрожденски къщи и най-вече по отношение на оформянето на пластичния вид на фасадите (детайла на дървената обшивка, дървени колони със своеобразни бази и капители, богатата орнаментика на корнизите и подкосите под еркерите, както и оформлението на дървените капаци при прозорците).

От традиционните практики, свързани с морето и начина на живот на местната общност от Античността до днес, е запазено рибарството и съпътстващи дейности и празници. Продължава Несебърската традиция на риболов с мрежи, като съвременният живот е довел до модернизация на инструментариума. Запазена е живата традиция на честването на Никулден, когато обичайно свършва есенния риболов. В повечето семейства страстта към рибарството се пренася от поколение на поколение. Според арх. Иванчев, несебърските семейства са устройвали къщите си така, че през зимата цялото семейство е помагало за шиене на конопените мрежи. Тази традиция се подкрепя от Община Несебър, не само с ежегодния рибен фестивал „Есенни пасажи“, но и с рибната борса в северното пристанище, където рибарите продават своя улов.

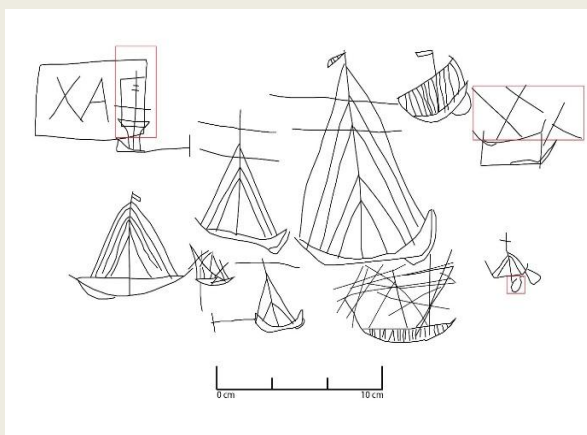
Традиционен занаят (рибарство, плетене на мрежи, кулинария – морски дарове); Източник: Община Несебър

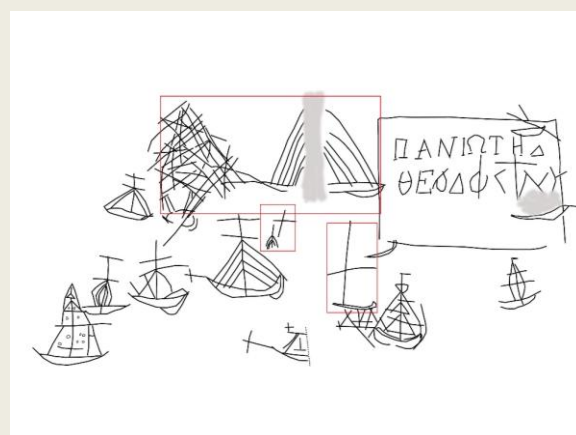
Реализирана е програма за документиране на графитите върху стенописи в четири църкви, предимно на кораби, и се осъществява програма за тяхното популяризиране. Графитите са важен извор на познание за светогледа, вярванията, живота и поминъка на населението от Несебър и Черноморието, а също така дават безценни сведения за корабоплаването и корабостроителните традиции. Графитите на кораби, тези почти невидими паметници, са запечатали вярата на хората, молбите им за благоденствие, защита и здраве. Те показват силната връзка с морето и пречупването на православната практика и вяра през народния светоглед и поверия. Наглед небрежно нарисуваните плавателни съдове изключително точно документират корабните корпуси и платна.

Графитни изображения на кораби ; Източник: ЦПА

Графичен план на кораби (З. Георгиева)
Източник: ЦПА

Графичен план на корабни изображения (З. Георгиева)
Източник: ЦПА

Значима е ролята на музей „Старинен Несебър“ в социализацията и популяризирането на нематериалното културно наследство. Той осъществява на местно ниво взаимоотношаваността на материалното и нематериалното културно наследство, като организира редица прояви, свързани с нематериалното културно наследство в управляваните от него музейни обекти със статут на недвижими културни ценности (пред църквата „Св. Йоан Алитургетос“ беше представена мобилната изложба „Пътешествие из живите традиции. Нематериалното културно наследство в Югоизточна Европа“, организирана по случай 65-тата годишнина от присъединяването на България към ЮНЕСКО, инициирана от Регионален Център София – ЮНЕСКО, Националната комисия на Република България за ЮНЕСКО и Община Несебър).

Друг общински културен институт са читалищата в Несебър. „Българското читалище“ е вписано през 2017 г. в Регистъра на добрите практики за опазване на нематериалното културно наследство на човечеството. Дейността на читалищата е насочена към съхраняване на обичаите и традициите и предаването им на бъдните поколения. Две от тях се намират на територията на Старинен град Несебър. Според Културния календар на читалището със 150-годишна история („Яна Лъскова“) , културните събития, организирани от него през 2023 г., са преминали под знака на 40 годишнината от вписването на Несебър в списъка на Световното наследство.

Община Несебър полага усилия за превръщане на Несебър в град за целогодишни посещения чрез различни инициативи като провеждането на ежегодни фестивали, превърнали се в културна традиция, които доказват съществуването и допринасят за познаването на характерни за региона умения и занаяти (рибен фестивал „Есенни пасажи“, Фестивал на меда; фестивали „Несебър - остров на изкуствата“, „Несебърски накит“, „Месембрия Орфика“, „Аз обичам Несебър“, „Есен в Несебър“, „Влюбени в Несебър“, „Несебър без граници“, „Любов и вино в Несебър“ и др.). Голямата част от тях се провеждат в традиционните площадни пространства.

5.2. ПРЕПОРЪЧИТЕЛНИ ДЕЙНОСТИ:

- Насочване на усилията на общината към съживяване и развитие на традиционни местни занаяти и производства, включително на строителни занаяти, свързани с традиционната несебърската къща;
- Продължаване и задълбочаване на дейностите на Община Несебър, свързани с подпомагане на рибарските практики;
- Продължаване на програмата за популяризиране на графитите на кораби от църквите, предоставящи познания за корабоплаването, корабостроенето и връзката на населението с морето;
- Създаване на условия за представяне на произведения и продукти на местни занаяти и производства, както и на демонстрации на местни занаяти в обществените исторически пространства на полуострова, в крайбрежните зони и в акваторията (риболов);
- Стимулиране на местния бизнес за развитие на традиционни местни производства, което би допринесло и за разкриване на нови работни места;
- Насърчаване на местното население за включване в социализирането на дейности, основаващи се на местните традиции, занаяти, кухня и др.;
- Изявяване и представяне на традиционни и съвременни изкуства;
- Продължаване дейността на музей „Старинен Несебър” в изявите, популяризиране и интерпретацията на нематериалното културно наследство, включително чрез организиране на културни маршрути за неговото представяне на територията на Несебър и общината;
- Подпомагане на читалищата в тяхната дейност по съхраняване и предаване на бъдещите поколения на местните обичаи и традиции.
- *„Насърчаване на традиционния поминък, системи от знания и използване на пространствата в стария град.” (Препоръка на консултативната мисия от 2017).*

Приложение 6: ГРАДСКИ ФУНКЦИОНАЛНИ СИСТЕМИ

6.1. ТРАДИЦИОННИ ГРАДСКИ ФУНКЦИИ

На територията на Старинен град Несебър през различните исторически периоди, в зависимост от бита на населението към съответния период, са се развивали многообразни традиционни функции, повечето от които са отпаднали с времето или са силно ограничени (винопроизводство, овощарство, лозарство и др.).

- **Важна функция, жива и сега (към системата „Труд“), е риболовът** и свързаните с него практики. Многовековни, съхранени и днес, са и пристанищните функции, във връзка с които в миналото са се развивали корабоплаването и корабостроенето. Доказателство за това, освен многобройните котви, намирани в акваторията, са и графитите на кораби, разкрити върху стенописите и по фасадите на четири от несебърските църкви.
- **Преобладаваща през цялото развитие на града е жилищната функция**, допринесла за развитието на сградите на народната архитектура. Свързани с нейните върхови постижения през Българското възрождение са строителните занаяти, функциониращи и сега, но със съвременни техники и технологии.
- **Друга постоянна функция на Несебър е търговската**, като в миналото търговският обмен се е осъществявал предимно по море. По цялата дължина на основните улични направления се разполагали дюкяните. И днес по тези направления се извършва основната търговска дейност на полуострова. Най-активна в миналото е била търговията с местни занаятчийски производства, западнали в наши дни.
- **Около пристанищата са се равивали обслужващи моряците функции**, които сега са насочени към туристическия поток. Заведения за хранене са разположени на скатовете почти по цялото крайбрежие, което оказва неблагоприятно въздействие върху връзката „полуостров-морски пейзаж“, както и поради често неестетичните архитектурни характеристики на тези строежи.
- **Континуитетът в църковната дейност**, изключително силно развита, най-вече през Средновековието, се осъществява от църква „Успение Богородично“, единствената действаща към момента църква на полуострова. Приемственост може да се търси и в адаптираните за съвременни културни функции реставрирани средновековни църкви.

В Стратегическата рамка, както и в Пътната карта, са предложени мерки и дейности за възвръщане на някои от традиционните функции, например в областта на строителството - организиране на курсове за професионално обучение в строителни техники, традиционни за възрожденската несебърска къща.

6.2. СЪВРЕМЕННИ ФУНКЦИОНАЛНИ СИСТЕМИ

Най-силно развити на територията на Старинен град Несебър са функциите „Обитаване” и „Обществено обслужване”, включително търговия.

- **Функцията „Обитаване”** се осъществява в традиционни възрожденски къщи, както и в по-късни жилищни сгради, чийто брой надхвърля този на сградите на народната архитектура. При по-късните жилищни сгради в повечето случаи не е търсена хармония с архитектурата на възрожденските къщи, както и с характеристиките на установилата се историческа градска структура. Много от сградите са надстроявани или пристроявани с цел увеличаване на площта за отдаване на туристи през летния сезон, което допълнително влошава както техния образ, както и този на градската среда. Търсенето на квартири от почиващите намалява поради многото хотели на територията на „новия град” и в близко разположения „Слънчев бряг”. Възрожденските къщи от друга страна, търсят осъвременяване на вида на вътрешните пространства и не представят миналия традиционен бит на населението.
- **Общественото обслужване** е насочено най-вече към туризма като водеща индустрия в икономиката на общината, поради което то е силно развито през летния сезон, но с много намалена активност през останалото време от годината. На територията на полуострова има голям брой места за хранене, които се запълват от туристите и посетителите на града през лятото, а през останалото време голямата част от тях не действат.
- **Търговията, насочена също към туристите**, през лятото е пренаситена с обекти голяма част от които са затворени през останалото време. Тази силно изразена сезонност на туризма, съответно на общественото обслужване и търговията, води до силен дисбаланс в градските функции през различните сезони. Както общественото обслужване, така и търговията са традиционни за Несебър, но след засиленото туристическо присъствие на територията на Старинен град Несебър те са преоразмерени през летния сезон и слабо активни през останалото време на годината. Необходимо е и повишаване на качеството на обслужващата инфраструктура, която не съответства на стойността на културното наследство на Старинен град Несебър.
- **Инфраструктурата в сферата на културата и образованието** е сравнително добре развита. Музей „Старинен Несебър” с петте предоставени му за управление средновековни църкви, галерията, двете читалища, библиотеката дават възможност за целогодишно ползване и организиране на различни събития. За културни прояви като фестивали, изложби, концерти, демонстрации на традиционни производства и занаяти се ползват редица открити пространства на територията на полуострова. Въпреки, че някои от тези прояви се провеждат извън летния сезон, техният брой е несравнимо по-малък. Образователните функции на територията на полуострова се осъществяват от едно начално училище и детска градина. Двете читалища на територията на полуострова също осъществяват целогодишна културна и образователна дейност, насочена приоритетно към подрастващите поколения. Читалище „Яна Лъскова” през 2025 г. чества 120 години от създаването си като културно средище за съхраняване на традициите и интерес към изкуството. Музей „Старинен Несебър” също участва с образователни програми за ученици за запознаване с историята на града и неговото културно наследство. В реставрираната сграда на Етнографския музей (част от музей

„Старинен Несебър“) част от помещенията предоставят място за временни изложби и събития, включително - за организиране на детски работилници и ателиета. Очаква се разработване на проект за подземен музей на територията на некропола на Месамбрия-Месемврия като част от музей „Старинен Несебър“ за представяне на разкрити при археологическите проучвания артефакти, както и за представяне на подводното наследство. В по-широк обхват в гр. Обзор се изгражда археологически музей.

• Зелена система и отдых

Съществуващите зелени площи за широко обществено ползване са запазени, но паркоустрояването им е извършвано на части, без общо композиционно решение. Малка част от типичната за полуострова зеленина е съхранена. Прилага се предимно озеленяване с иглолистни дървета, което води до промяна на характера на зелената система. По-обширни озеленени пространства са реализирани в придобитите от морето територии. Поради брегоукрепителните съоръжения природният ландшафт по крайбрежието е променен. За тези територии в предписанията за опазване да определени съответни изисквания, включващи озеленяване и естетизиране на скатовете на полуострова. За отдых се ползват най-вече двата малки плажа на полуострова.

• Транспортно-комуникационна система

През 2022 г. е одобрен „Генерален план за организация на движението (ГДОП) на град Несебър – стара част“. Съгласно ГДОП е забранено паркирането на автомобили по уличната мрежа, освен на определените за това паркинги. Ежегодно през месец март Общински съвет – община Несебър приема Схема за организация и безопасност на движението на територията на Старинен град Несебър за съответния летен сезон, с която се определят ограничения за движението и паркирането на територията на полуострова (скорост на движение - 20 км/ч; два контролно-пропускателни пункта, оборудвани с автоматични бариери; график за зареждане на търговските обекти – от 7:30 до 11:30 ч.; достъп за настаняване в хотели и др. – в рамките на един час, след което превозното средство се изнася на един от паркингите).

Със Стратегическата рамка и Пътната карта са предложени мерки и дейности за: адаптиране на сградите на народната архитектура в къщи за отдых като туристически продукт, носещ атмосферата на историческата градска среда и несебърската къща, както и на разработване на програма за икономическо подпомагане и стимулиране на обитаването на възрожденски сгради, представящи местния бит и култура на територията на Старинен град Несебър; преодоляване на силно изразената сезонност на туризма, съответно на общественото обслужване и търговията и дисбаланса в градските функции през различните сезони; развитие на транспортно-комуникационната инфраструктура в полза на съхраняване на атрибутите на ИСС на Старинен град Несебър, сред които: продължаване прилагането на ограничителен режим в границите на световната ценност по отношение достъпа, движението и престоя на моторни превозни средства, предвиждане на възможности за постепенно намаляване броя на местата за паркиране на територията на полуострова и осигуряване на алтернативни паркинги извън него в близост до провлака, пълна подмяна на асфалтовата и бетонната настилка с каменна.

Приложение 7: КУЛТУРЕН ТУРИЗЪМ И ТУРИСТИЧЕСКА ИНФРАСТРУКТУРА

Фотоси: Архив НИИКН и музей „Старинен Несебър“

На територията на община Несебър се намира най-голямата в България и една от най-големите на Балканите туристическа агломерация: гр. Обзор – гр. Св. Влас – к.к. „Слънчев бряг” – гр. Несебър (Старинен град Несебър) – с. Равда⁸. Туристическата индустрия е приоритетен отрасъл за общината, като за Старинен град Несебър най-голям брой работещи са ангажирани в сектора, обслужващ туристическата инфраструктура.

„Международната харта за културен туризъм на ИКОМОС (2022): Укрепване на защитата на културното наследство и устойчивостта на общността чрез отговорно и устойчиво управление на туризма” (Приета от годишната генерална асамблея на ICOMOS в Бангкок, Тайланд, ноември 2022 г.) отбелязва прекомерното икономическо значение на културния туризъм: „като се възползва от нарастващия интерес в световен мащаб към културното наследство, туристическата индустрия се е превърнала във важен компонент на световните, националните, регионалните и местните икономики”. Обръща се внимание, че докато планираният и отговорно управляван туризъм може да носи големи ползи за устойчивото икономическо развитие при съхраняване стойностите на наследството, то липсата на управление на растящия туристически поток води до заплаха от увреждане на културните ценности и до незначителна полза за местното население. Подчертава се необходимостта от промяна на подхода към туризма, основан на постоянен икономически растеж, „като се признаят и намалят неговите неустойчиви аспекти”.

Международната харта за културен туризъм поставя защитата и опазването на културното наследство в центъра на отговорното планиране и управление на културния туризъм и отчита необходимостта от **интегриране на управлението на посетителския поток в планове за управление** на ценностите. „Планирането на туризма и управлението на културното наследство трябва да бъдат координирани на всички нива на управление, за да се идентифицират, оценят и избегнат отрицателните въздействия на туризма върху структурата, интегритета и автентичността на наследството” (Принцип 1, Хартата).

Определените цели и принципи в Хартата са насочени към осъзнаване и разбиране на изискванията за дългосрочна защита и опазване на местата на наследството; засилване на сътрудничеството за опазване на наследството между всички заинтересовани страни, участващи в туризма; насърчаване на обучението и изграждането на капацитет, за да се увеличи ангажираността, разбирането и участието при управлението на културното наследство и туризма; повишаване на обществената осведоменост и изживяването на посетителите чрез нюансирана интерпретация и представяне на културното наследство.

⁸ Информация от Програма за опазване на околната среда на община Несебър за периода 2022-2027 г.

Визията на Актуализираната Стратегия за устойчиво развитие на туризма в България до 2030 г. е „България: предпочитана дестинация за устойчив туризъм в четири сезона“ а една от основните отличителни характеристики на България като туристическа дестинация ще бъде: Туристическа дестинация с отличителна национална идентичност на основата на съхранени, автентични и социализирани природни и културни забележителности.

Законът за туризма определя политиката за устойчиво развитие на туризъм като провеждането ѝ гарантира повишаване на конкурентоспособността на този сектор и по-доброто позициониране на България и българския туристически продукт.

В **Плана за интегрирано развитие на Община Несебър 2021-2027** (ПИРО), съгласно изискванията на Закона за туризма, е включена и **Програма за развитие на туризма** със стратегически цели, приоритети, мерки и дейности. Приоритетно място в ПИРО заема Старинен град Несебър. В изпълнение на Решение 45 СОМ 7В.179 на Комитета за световно наследство през 2024 г. е приета актуализация на ПИРО, новата визия в който е: „Несебър 2027 – устойчиво развитие и просперитет, вдъхновени от местните потенциали, в чиято сърцевина е старинният Несебър – уникално световно културно наследство, със запазена жизненост, цялост и автентичност”.

Сред целите и приоритетите на актуализирания план е „Изявено културно наследство – емблема на община Несебър“ (цел 4); Приоритет 1.1. „Развитие на устойчив и целогодишен туризъм“; Приоритет 4.1. „Опазване, социализация и валоризация на многообразното културно наследство в община Несебър“; Приоритет 4.2. „Опазване, социализация и валоризация на световното културно наследство на „Старинен град Несебър“.

Църква „Св. Спас“, интериор
Източник: Музей „Старинен Несебър”

Църква „Св. Параскева“, интериор; Източник: Музей
„Старинен Несебър”

Църква „Св. Стефан“, интериор:
Източник: Музей „Старинен Несебър“

Църква „Св. Йоан Кръстител“, интериор;
Източник: Музей „Старинен Несебър“

Културният туризъм на територията на Старинен град Несебър в най-голяма степен е свързан с музейните обекти, предоставени за управление на музей "Старинен Несебър". Те включват Археологическия музей, Етнографския музей (къща Москояни), църквите „Св. Стефан“ (Новата митрополия), „Св. Спас“ (и двете с изключителни стенописи); „Христос Пантократор“; „Св. Параскева“ (с експонирани в изложба „Спасени стенописи от изчезнали несебърски църкви“); „Св. Йоан Кръстител“ (изложба на икони от фондовете на музея, сред които олтарните двери на църквата, датиращи от XVIII век).

Музей „Старинен Несебър“ осъществява в най-голяма степен представянето, популяризирането и интерпретацията на културното наследство на Старинен град Несебър и общината с провеждане на беседи, обиколки, включващи най-забележителните културни ценности, различни рекламни материали, издания и публикации, както и прилага различни форми на обучение за подрастващите. Броят посетители на музейните обекти и участието в панорамните обиколки на историческите забележителности се отчита на база закупени билети. Информационното обслужване се осигурява от информационен център, разположен в централната част на Старинния град Несебър.

„Колекция Старинен Несебър“, серийно издание на музей „Старинен Несебър“

От значение е осигуряването на достъпна среда до културните ценности на територията на полуострова без да бъдат увреждани или подлагани на риск, както и до археологическите обекти под вода чрез организиране на морски културни маршрути, каквато е и препоръката от Решение 45 COM 8V.70 на Комитета за световно наследство. Необходимо е разширяване на възможностите и за интелектуален достъп до културното наследство.

На територията на полуострова е реализирана част от културно-туристически маршрут “Духовен път” (от църква “Св. Йоан Кръстител” до църкви “Св. Параскева” и “Св. Архангели Михаил и Гавраил”), чиято идея е да свърже всички църкви в Старинен град Несебър. Необходимо е доизграждане на този маршрут, както и реализиране на познавателни туристически маршрути в по-широк обхват.

Общината ежегодно участва в национални и международни туристически изложения. Ежегодният културен календар също допринася за развитие на събитийен туризъм извън летния сезон с провеждането на многобройни национални и международни фестивали и други събития, голяма част от които с отношение към материалното и нематериалното културно наследство на световната ценност. Независимо от полаганите от общината и музея усилия в тази посока, е необходимо изграждане на устойчива система за развитие на целогодишен фестивален туризъм и на дълготрайни форуми с международно участие.

Икономическите ползи от културното наследство се предопределят от значимостта на съответната ценност, нейното местоположение, околната природна среда, лесната достъпност, качествата на обслужващата инфраструктура. Старинен град Несебър съчетава в себе голямата част от тези характеристики като съчетанието на изключителното световно културно наследство с уникалните природни характеристики, най-вече с морето, предизвикват силен посетителски интерес през летните месеци, но през останалия период от годината се установява липса на посетители и слаба активност.

Ориентираната към услугите, свързани с туризма трудова заетост е с подчертано сезонен характер, с изключение на заетостта в сектора обслужване на местното население, чийто дял е незначителен. Необходимо е подобряване качеството на туристическата инфраструктура и на услугите в областта на туризма на територията на полуострова, свързани с поддържането и популяризирането на културното наследство, както и с ползването на сгради – недвижими културни ценности за привлекателни, съвместими с тяхната културна стойност и опазване функции.

Туристическият поток на територията на Старинен град Несебър е съсредоточен най-вече по двете основни традиционни артерии – ул.“Митрополитска” и ул.“Месамбрия”, по които най-силно е изявена търговската дейност на полуострова и може да се констатира известно пренасяне с търговски функции с предлагане на стоки от всякакъв характер.

Наличието на заведения за хранене върху скатовете на полуострова, повечето в силен дисонанс с характеристиките на средата, води до възпрепятстване на визуалния контакт с морския пейзаж и засилване на интензитета на туристическия поток по крайбрежните улици.

Заведения за обществено хранене над подпорните стени по скатовете по северното крайбрежие, възпрепятстващи визуалната връзка „историческата среда- море”; Източник: Архив НИИКН

Преди появата на много хотели на територията на „новия град” и най-вече в курортния комплекс „Слънчев бряг”, къщите на територията на Старинен град Несебър бяха надстроявани и пристроявани по крайно нехармоничен начин спрямо историческите характеристики на сградите на народната архитектура с цел отдаване под наем на туристите. Това търсене намалява и част от къщите, пригодени за отдаване под наем, пустеят и се рушат като оказват негативно визуално въздействие върху историческата градска среда.

Туристическият поток се състои най-вече от приходящи за деня и вечерта посетители на полуострова и ползване на заведенията за обществено хранене. От представените от община Несебър и от Музей „Старинен Несебър” данни е видно, че броят на туристите с нощувки на територията на полуострова на годишна база е в пъти по-малък от броя на посетителите на музейни обекти. Видно е също, че в сравнение с предковидния период, броят на посетителите на музейни обекти не само че не се е възстановил, а е и намалял спрямо повишения брой туристи, нощуващи в община Несебър (съгласно данни на НСИ за 2019-2023 г.) в категоризирани места за настаняване с 10 и повече легла.

За по-добро таргетиране на дестинацията е нужно данните за посетителите на музейни обекти да не бъде само в брой, а да има по-подробни данни за националност, възраст, пол, интереси и да се направи по-щателно проучване на публиките, вкл. на анкетен принцип.

Година	Брой нощувки на територията на общината	Брой нощувки на полуострова	Брой регистрирани посетители на културни забележителности
2019	1 277 190	4186	141 792
2020	443 223	2727	(Ковид период) 26 192
2021	871 362	5947	(Ковид период) 58 252
2022	1 220 596	6913	89 243
2023	1 348 966	7242	104 650
2024	1 410 469	5651	113 067

Таблица: Данни от : НСИ за броя нощувки на територията на община Несебър;
Община Несебър за броя туристи с нощувки на територията на полуострова;
музей „Старинен Несебър” за посетителите на културни забележителности

Природните дадености и културните ценности в община Несебър предоставят възможности за съчетание на културния туризъм с други видове туризъм (Религиозен, Познавателен, Морски, Подводен Спортен, Еко туризъм).

Анализът на актуалната ситуация, свързана с културния туризъм в Несебър, спомага да се очертаят някои основни насоки, които да оптимизират най-вече туристическия продукт, неговото таргетирано предлагане и адекватното му популяризиране, както и въпросите за опазване на културните ценности. Наред със съхраняването и социализацията на

наследството е необходимо да се мисли за един отговорен и устойчив туризъм, в който като основен партньор да бъде интегрирано местното население.

В ПОУ на Старинен град Несебър ще бъдат отчетени позитивните и негативните аспекти на въздействието на туризма върху ИСС на световната ценност и ще бъдат взети предвид при планирането на дейности за неговото добро управление с цел преодоляване на заплахите за наследството и увеличаване на ползите за местното население.

➤ **ПРЕДВИДЕНИ ДЕЙНОСТИ:**

В съответствие с Решение 45 СОМ 7В.179 на Комитета за световно наследство и препоръките на мисиите от 2018 и 2023 г., както и с Принципите от Международната харта за културен туризъм, в Стратегическата рамка и Пътната карта е включено Приоритетно направление 4: „Културното наследство – ресурс за развитие на целогодишен устойчив отговорен туризъм и на културни и творчески индустрии. Възраждане на традиционни функции, практики и занаяти. Популяризиране”.

Определени са 4 стратегически цели, 8 Специфични цели и 38 мерки за постигане на целите, с фокус върху опазването, популяризирането и изживянето на всички аспекти на културното наследство и развитие на качествата на туристическата инфраструктура.

Приложение 8: СИСТЕМА ЗА ОПАЗВАНЕ И УПРАВЛЕНИЕ НА СВЕТОВНАТА КУЛТУРНА ЦЕННОСТ

При опазването и управлението на Старинен град Несебър се вземат предвид международните и националните документи в тази област:

8.1. ПРАВНА РАМКА ЗА ОПАЗВАНЕ И УПРАВЛЕНИЕ НА СВЕТОВНАТА ЦЕННОСТ

8.1.1. На международно ниво:

Конвенции на ЮНЕСКО и други документи:

- Конвенцията за Световното наследство и Насоки за нейното прилагане (1972);
- Конвенция за опазване на нематериалното културно наследство (2003);
- Конвенция за опазване на подводното културно наследство (2001);
- Препоръка на ЮНЕСКО относно опазването на красотата и характера на ландшафта и обектите (1962);
- Препоръка на ЮНЕСКО относно опазването на историческите или традиционните ансамбли и тяхната роля в съвременния живот (1976);
- Препоръки на ЮНЕСКО относно историческите градски пейзажи (2011).

Харти, принципи, препоръки – ICOMOS:

- Международна харта за опазването на историческите градове, (Вашингтон 1987);
- Международна харта за защита и управление на археологическото наследство (1990 г.);
- Документ от Нара за автентичността (1994 г.);
- Международна харта за опазване и управление на подводното културно наследство (1996г.);
- Принципи за регистриране на паметници, групи от сгради и обекти (1996 г.)
- Харта за наследството на народната архитектура (1999 г.)
- Харта на ИКОМОС – Принципи за анализ, консервация и реставрация на структурите на архитектурното наследство (2003 г.);
- Харта на ИКОМОС за културните маршрути (2008 г.)
- Харта на ИКОМОС за интерпретацията и представянето на обектите на наследството (2008 г.);
- Принципи на Валета за опазване и управление на историческите градове и градски ансамбли (ИКОМОС, 2011)
- Международна харта на ИКОМОС за културния туризъм (2022 г.) и др.

Конвенции на Съвета на Европа и други документи:

- Конвенция за защита на архитектурното наследство на Европа (Гранада 1985);
- Европейска конвенция за опазване на археологическото наследство на Европа (Ла Валета, 1992);
- Европейска конвенция за ландшафта (Флоренция, 2000);
- Рамкова конвенция на Съвета на Европа за значението на културното наследство за обществото (Фаро, 2005);
- Европейска харта за архитектурното наследство (1975 г.) и др.

8.1.2. Правна рамка на национално и местно ниво:

Конституция на Република България (в сила от 13.07.1991 г., последно изменение и допълнение ДВ, бр. 106, 22 декември 2023 г.)

Определя науката, образованието и културата като национални ценности, за които държавата създава условия за свободно развитие и ги подпомага, както и се грижи за опазване на националното историческо и културно наследство. Подземните богатства, крайбрежната плажна ивица, републиканските пътища, както и водите, горите и парковете с национално значение, природните и археологическите резервати, определени със закон, са изключителна държавна собственост. Държавата осъществява суверенни права върху континенталния шelf и в изключителната икономическа зона за проучване, разработване, използване, опазване и стопанисване на ресурсите на тези морски пространства.

8.1.2.1. Законова нормативна уредба:

- **Закон за културното наследство (ЗКН)** – основен закон в областта на опазването и управлението на културното наследство заедно с наредбите към него. Има за цел опазване и закрила на културното наследство, устойчиво развитие на политиката в тази област; гарантиране на равен достъп до културните ценности; децентрализация, публичност и прозрачност на управлението и финансирането на дейностите по опазване. Определени са правата и задълженията на собствениците на НКЦ, обхватът на териториално-устройствената защита на недвижимото културно наследство: режими за опазване (определени за Старинен град Несебър); планове за опазване и управление; устройствени планове на защитени територии на недвижимото културно наследство; специалистите, които имат право да изготвят проекти за консервация и реставрация; процедурите по съгласуване на проектните документации и контрол по тяхното прилагане. Установява се необходимост от изменение и допълнение на ЗКН с разпоредби, гарантиращи опазването на НКЦ - световно културно наследство (Оценка на въздействието върху културното наследство; Консервационен план и т.н.). Важен оперативен инструмент за опазване на недвижимите културни ценности и ИСС на обектите на световното наследство, регламентирани от този закон и неговите наредби, са:

Режимите за опазване, които определят териториалния обхват и предписанията за опазване на недвижимите културни ценности. С предписанията за опазване към тези режими се посочват допустимите намеси, устройството и условията за ползване на териториите в границите и охранителните зони на недвижимите културни ценности с цел осигуряване на пълноценното им опазване и представяне. През 2015 г. със заповед на министъра на културата са определени режими за опазване на Старинен град Несебър и охранителната му зона. С тях се поставят изисквания към: устройственото планиране и инвестиционното проектиране; ограничителите, консервационните и реставрационните дейности и допустимите намеси; обектите със статут на недвижими културни ценности и сградите без статут на НКЦ, археологическите проучвания и интеграцията на археологическите структури, техническата инфраструктура и транспортно-комуникационното обслужване, благоустрояването и озеленяването, разполагането на преместваеми обекти и елементи на градското обзавеждане, акваторията на полуострова и т.н. Изисква се: възстановяване на интегритета на урбанистичната структура, където е нарушен, както и на образната автентичност на недвижимите културни ценности; новите сгради да се съобразяват с

характеристиките на историческата градска структура и височината им да не надвишава относителната кота корниз на най - близко разположената недвижима културна ценност – представител на народната архитектура; новото строителство да се подчинява на архитектурата на традиционната несребърска жилищна сграда по отношение на мащаб, пропорции, цвят, обработка и третиране на фасадите и покривите. През 2023 г. режимите за опазване на Старинен град Несебър са актуализирани, като са определени допълнително предписания за опазване за включените в границите на ценността с Решение 45 СОМ 8В.70 на Комитета за световно наследство три участъка от акваторията около полуострова, наситени с ценни археологически структури. Тази част от акваторията е предназначена за подводно археологическо проучване, консервация и социализация на архитектурни и археологически структури. Забранява се ново строителство, с изключение на изграждането на инфраструктура, свързана с опазването на археологическите недвижими културни ценности или за минимално необходимото осигуряване на достъп. Разрешава се туризъм, включително подводен, и създаване на археологически маршрути под вода при стриктно спазване на условията, заложиени в предписанията за опазване.

- **Закон за закрила и развитие на културата (ЗЗРК)** - Министерството на културата осъществява политиката за закрила и развитие на културата чрез финансово подпомагане на културни инициативи, целеви програми, творчески проекти и други след провеждане на конкурси; развитие на международното културно сътрудничество; информационно осигуряване за участие в международни програми и фондове и др. Със ЗЗРК е регламентирано създаването на Национален фонд „Култура” като юридическо лице на бюджетна издръжка към министъра на културата, както и създаване от общинските съвети на общински фонд „Култура”. Национален фонд „Култура” набира, управлява и предоставя средства, насочени към: насърчаване на достъпа до културни ценности; опазване и социализиране на културното наследство; разпространение на българската култура и популяризиране на културното наследство и др. Общински фонд "Култура", създаден към община Несебър, разходва средства за: осъществяване на проекти и програми в областта на културата; подпомагане провеждането на културни прояви; участие в съвместно финансиране на културни инициативи и др.

- **Закон за устройство на територията (ЗУТ)** - отчита взаимоотношването със Закона за културното наследство и прилагането на изискванията на ЗКН по отношение на устройството на защитените територии за опазване на културното наследство: съгласуване с министъра на културата преди одобряване на общите и подробните устройствени планове и инвестиционните проекти, засягащи територии или обекти на недвижимото културно наследство; издаване на разрешения за строеж на обекти в такива територии след съгласуване при условията и по реда на ЗКН; създаване на специфични правила и нормативи към устройствените планове с цел опазване на недвижими културни ценности. Недвижимите културни ценности с категория "световно значение" и "национално значение" се определят в ЗУТ като първа категория строежи. Началникът на ДНСК с мотивирана заповед спира изпълнението и забранява достъпа до строеж от първа категория, който се извършва без съгласуване с Министерството на културата, за недвижими културни ценности и за строежи в техните граници и охранителните им зони. Министърът на регионалното развитие и благоустройството съгласува проектите за Планове за опазване и управление за обекти на световното културно наследство, за НКЦ, вписани в Индикативната листа на Р. България и за археологически резервати.

- **Закон за опазване на околната среда (ЗООС)** – урежда обществените отношения, свързани с опазване на околната среда и нейните компоненти за сегашните и бъдещите поколения. Със ЗООС се регламентират компетентните органи за преценяване на необходимостта от изготвяне на: екологична оценка за предложен план и програма, съобразно определени критерии, включително по отношение на уязвимост на културното наследство; оценка на въздействието върху околната среда на инвестиционни предложения, които има вероятност да окажат отрицателно въздействие, включително върху ландшафта и обекти с историческа, културна или археологическа стойност.
- **Закон за устройство на Черноморското крайбрежие** - сред основните цели на закона са защита на морския бряг от ерозия, абразия и свлачищни процеси, възстановяване и опазване на естествения ландшафт и културното наследство. Изискване на закона е с общите устройствени планове за териториите на общини, попадащи в охранителните зони с режим на особена териториалноустройствена защита и специален режим за опазване на териториалните и акваториалните ресурси, да се определят: мероприятията за опазване на околната среда, биологичното разнообразие, природните ресурси и културните ценности; необходимите мероприятия за брегозащита, опазване, възстановяване и подобряване естетическите качества на териториите, мерките за опазване и възстановяване на характера на ландшафта и на културните ценности и да се отразяват териториите и участъците от акваторията със статут на културни ценности.
- **Закон за защитените територии (ЗЗТ)** - урежда категориите защитени територии, тяхното предназначение, режим на опазване и ползване и управление. Съгласно този закон държавата изгражда и осигурява функционирането и съхраняването на система от защитени територии като част от регионалната и световната мрежа от такива територии в съответствие с международните договори по опазване на околната среда, по които Република България е страна. Защитените територии са предназначени за опазване на биологичното разнообразие в екосистемите и на естествените процеси, протичащи в тях, както и на характерни или забележителни обекти на неживата природа и пейзажи. ЗЗТ цели опазването и съхраняването на защитените територии като национално и общочовешко богатство и достояние и като специална форма на опазване на родната природа, способстващи за развитието на културата и науката и за благополучието на обществото.
- **Закон за биологичното разнообразие (ЗБР)** – Дефинира биологичното разнообразие като многообразието на всички живи организми във всички форми на тяхната естествена организация, техните съобщества и местообитания, на екосистемите и процесите, които протичат в тях. ЗБР цели опазването на: представителни за Република България и за Европа типове природни местообитания и местообитания на застрашени, редки и ендемични растителни, животински и гъбни видове в рамките на Национална екологична мрежа; защитените растителни, животински и гъбни видове от флората, фауната и микотата на Република България, както и на тези, които са обект на ползване и търговия; генетичните ресурси и разнообразието на растителни и животински видове извън естествената им среда. Съгласно ЗБР биологичното разнообразие е неразделна част от националното богатство и опазването му е приоритет и задължение за държавните и общинските органи и гражданите.

- **Закон за туризма** - взаимодейства със Закона за културното наследство и изисква спазване на неговите разпоредбите при туроператорска и/или туристическа агентска дейност в туристически обекти – недвижими културни ценности, както и мерките за тяхното поддържане и реставриране да се извършват при условията и по реда на ЗКН. Законът за туризма регламентира финансовото подпомагане от държавата на устойчивото развитие на туризма чрез осигуряване на средства за изграждане и поддържане на туристическите забележителности, базирани на културните ценности, като средствата се осигуряват целево ежегодно в бюджета на Министерството на културата и по бюджетите на общините за управляваните от тях културни ценности и културни институти.
- **Закон за местните данъци и такси** - регламентира освобождаването от данък на сградите – недвижими културни ценности, когато не се използват със стопанска цел; музеите, галериите и библиотеките; образователните, културните и научните организации на бюджетна издръжка; фондовете за опазване и възстановяване на исторически и културни паметници.

8.1.2.2. Подзаконова нормативна уредба:

Наредби към Закона за културното наследство:

- Наредба № 3 от 10 юли 2019 г. за реда за идентифициране, деклариране, предоставяне на статут и за определяне на категорията на недвижимите културни ценности, за достъпа и подлежащите на вписване обстоятелства в националния публичен регистър на недвижимите културни ценности, издадена от министъра на културата;
- Наредба за обхвата, структурата, съдържанието и методологията за изработване на планове за опазване и управление на единичните или груповите недвижими културни ценности (Приета с ПМС № 45 от 25.02.2011 г.);
- Наредба № 4 от 21 декември 2016 г. за обхвата и съдържанието на документации за извършване на консервационно-реставрационни дейности на недвижими културни ценности (в сила от 30.12.2016 г.), издадена от министъра на културата и министъра на регионалното развитие и благоустройството;
- Наредба № Н-00-0001 от 14 февруари 2011 г. за извършване на теренни археологически проучвания, издадена от министъра на културата;
- Наредба № Н-2 от 6 април 2011 г. за създаване, поддържане и предоставяне на информацията от автоматизирана информационна система "Археологическа карта на България", (в сила от 19.04.2011 г.), издадена от министъра на културата;
- Наредба № н-3 от 6 април 2011 г. за условията и реда за създаване и поддържане на публичен регистър на лицата, които имат право да извършват дейности по консервация и реставрация (в сила от 19.04.2011 г.), издадена от министъра на културата;
- Наредба № Н-4 от 8 октомври 2013 г. за условията и реда за представяне на културните ценности (в сила от 28.03.2014 г.), издадена от министъра на културата
- Наредба № Н-00-0005 от 8 юни 2010 г. за условията и реда за възпроизвеждане на културни ценности в копия, реплики и предмети с търговско предназначение, издадена от министъра на културата.

Наредби, издадени от Общински съвет – община Несебър

- Наредба № 10 от 27.03.2019 г. на общинския съвет за реда и условията за поставяне и

премахване на преместваеми обекти, рекламно-информационни и монументално-декоративни елементи на територията на община Несебър;

- Наредба за реда и условията за провеждане на търговска дейност на открито на територията на община Несебър;
- Наредба № 1 на общинския съвет за осигуряване на обществен ред, спокойствието и сигурността на гражданите, за опазване на общинската собственост и околната среда, за безопасността на движение на територията на община Несебър;
- Наредба № 6 за опазване на околната среда на територията на община Несебър;
- Наредба №18 за изграждане и опазване на зелената система на територията на община Несебър;
- Наредба № 14 за определяне размера на местните данъци, издадена въз основа на Закона за местните данъци и такси;
- Наредба № 21 за принудителното изпълнение на заповеди за премахване на незаконни строежи от четвърта до шеста категория или части от тях на територията на община Несебър;
- Наредба № 17 за принудителното изпълнение на заповеди за поправяне, заздравяване или премахване на строежи или части от тях на територията на Община Несебър.

8.1.2.3. Стратегически документи:

Община Несебър е разработила стратегически документи с отношение към защитата на ИСС на обекта на световното наследство:

- **„Стратегия за културното наследство на община Несебър 2023-2032”** - стратегически документ за развитие на секторна политика на общинско ниво и основа за вземане на информирани решения от органите на местното самоуправление, свързани с развитие на системата за опазване и управление на културното наследство. В Стратегията е дефинирана обща стратегическа цел: «Постигане на устойчиво, съвместимо и справедливо развитие на Община Несебър, основано на културното наследство и изключителната световна стойност (ИСС) на „Старинен град Несебър“. Определени са три приоритета с еднаква тежест, отговарящи на желаната посока на развитие на културното наследство на Община Несебър. Изпълнението на Стратегията е обвързано с 40 групи дейности, насочени към: опазване на атрибутите, носещи ИСС на Старинния град; възстановяване на историческия градски и културния пейзаж; осигуряването на подкрепа на носителите на традиционни знания и умения; развитие на имиджа на Несебър като дестинация за устойчив културен туризъм; разширяване и реновиране на културна инфраструктура за представяне на КН; подобряване на качествата на жизнената среда и запазване на културния контекст и т.н.
- **„План за интегрирано развитие на Община Несебър 2021-2027” (ПИРО)**, в който е включена и Програма за развитие на туризма. В изпълнение на Решение 45 СОМ 7В.179 на Комитета за световно наследство, община Несебър е актуализирала плана при съобразяване с направената в решението препоръка. Запазването на живия град, целостта и автентичността на световното културно наследство на Старинен град Несебър са поставени „в сърцевината на актуализираната Визия“: „Несебър 2027 – устойчиво развитие и просперитет, вдъхновени от местните потенциали, в чиято сърцевина е старинният Несебър – уникално световно културно наследство, със запазена жизненост, цялост и автентичност”. В

актуализирания документ са дефинирани нови стратегически цели, насочени към социално и икономическо развитие, както и към опазване на културното наследство на общината и ИСС на Старинния град.

- **Планове и програми:** По различни програми, както и от общинския бюджет, се финансират проекти и дейности по консервация и реставрация на атрибути на ИСС. През 2021-2023 г. влязоха в сила „Генерален план за организация на движението в „Старинен град Несебър“; Програма за опазване на околната среда на Община Несебър 2021-2027 г.; Програма за подобряване на атмосферния въздух на Община Несебър 2021-2027 г.; План за намаляване на емисиите на парникови газове и адаптация към изменението на климата на Община Несебър 2023-2030 г.

8.1.2.4. ЮРИДИЧЕСКА ЗАЩИТА НА СТАРИНЕН ГРАД НЕСЕБЪР:

Определянето в годините в съответствие с националната нормативна уредба на статута на Старинен град Несебър, показва че държавата отпреди близо столетие е оценила високо културната стойност и обществената значимост на Несебър. Съгласно ЗКН във връзка с предоставянето на статут на недвижимите културни ценности, се определят тяхната класификация, категоризация и режими за опазване, които са елемент на юридическата защита на ценността. Статутът на обекта като световна културна ценност, критериите, по които се вписва в Списъка на световното наследство, ИСС и нейните атрибути, се определят с решения на Комитета за световно наследство.

- **Със Списък №1 за обявяване на народни старини**, публикуван в Държавен вестник, бр. 69 от 1927 г. по решение на Комисията за старините при Министерство на народното просвещение, е регламентирана първата юридическа защита на обекти на територията на Несебър.;
- **Постановление № 243 на Министерския съвет от 18.07.1956**
 - град Несебър и крайбрежието му са обявени за музеен, туристически и курортен комплекс от национално и международно значение. Територията на комплекса е разделена на три зони: Старинният град на полуострова с музейно-туристическо значение; Новата градска част с жилищно-стопански характер, свързваща отделните зони на комплекса; Крайбрежната курортна зона, в която е предвидено строителство на почивни домове, хотели, вили и др.;
 - територията на „Старинен град Несебър” е обявена за архитектурно-градоустройствен и археологически резерват от национално значение и е поставена под специален режим на градоустройствено и архитектурно изграждане.
- **Наредба № 8 за архитектурно-историческите резервати и туристически обекти Созопол и Несебър** на Комитета за култура и Комитета по архитектура и благоустройство, ДВ бр. 9/1981 г., определя териториалния обхват на резервата, както следва: „В границите на резервата Несебър се включва цялата полуостровна част с контактна зона „провлака“, свързващ старата и новата част на града”.
- **Решение 7 СОМ VIII на Комитета за световно наследство** за вписване на Старинен град Несебър в Списъка на световното наследство (1983);
- **Постановление № 174 от 03.09.1991 г. на Министерския съвет** определя границите (предложени с ДПК от 1986 г.) на „Национален археологически и архитектурно-

градоустройствен резерват „Старинен Несебър“ – световна културна ценност и охранителната му зона“, както следва:

1. Резерватът обхваща цялата полуостровна част с провлака, включително възстановените територии на северния бряг с обща площ 27,7 ха.

2. За охранителна зона се считат новопридобитите пристанищни територии в югозападната част на Стария град, на запад – част от новия град..., както и непосредствено прилежащата на резервата двукилометрова акватория.

- Необходимостта от издаване на цитираното постановление, „което да отрази високите международни изисквания за „световна културна ценност“, е посочена в **„Директивен план-концепция за опазване и развитие на културно-историческото наследство на гр. Несебър“**, изготвен (1984-1986 г.) от Националния институт за паметниците на културата (сега Национален институт за недвижимо културно наследство). Цел на ДПК е опазване на ценността „според изискванията, произтичащи от новия статут на резервата – световна културна ценност“. Определени са директивни постановки, сред които „да се прецизират границите на резервата с цел съхраняване на автентичната му цялост, в която неразривно се включва провлакът и възвърнатите територии на северния бряг“.
- **Решение 32 COM 8D на Комитета за световно наследство**, с което са приети границите и площта на Старинен град Несебър и на охранителната му зона (2008 г.);
- **Решение 34 COM 8E на Комитета за световно наследство** за приемане на Ретроспективна декларация за изключителната световна стойност, с което е приета РДИСС за Старинен град Несебър (2010 г.);
- **Закон за културното наследство (чл.50)**, археологическите резервати са недвижими културни ценности с категория "национално значение", притежаващи изключителна стойност за културата и историята на страната. Статутът им се определя със ЗКН и се посочва в списък-приложение към него, в който Старинен град Несебър е под номер 2.
- **Със Заповед № РД9Р-14 от 5.06.2015 г. на министъра на културата, обнародвана в ДВ, бр. 51 от 2015 г.**, статутът на обекта е определен като: групова недвижима културна ценност (ГНКЦ) „Археологически резерват и историческо селище – архитектурно-строителна и урбанистична недвижима културна ценност „Старинен град Несебър“. За недвижимата културна ценност са приети и режими за опазване;
- **С Решение 45 COM 8B.70 на Комитета за световно наследство** е приета Малка промяна на границите – Старинен град Несебър, България (2023) с включване в тях на три части от акваторията на полуострова, наситена с археологически останки;
- **Със Заповед № РД9Р-2 на министъра на културата от 23 ноември 2023 г.**, във връзка с включване на част от акваторията на Старинен град Несебър в границите на ценността, са актуализирани режимите за опазване на недвижимата културна ценност и на охранителната ѝ зона, като са определени наименования, класификация и категоризация на обекта, както следва: „Старинен град Несебър“, община Несебър, област Бургас, с класификация на археологическа, архитектурно-строителна и урбанистична групова недвижима културна ценност – археологически резерват и историческо селище, с категория „световно значение“ и „национално значение“.

НЕОБХОДИМИ ДЕЙНОСТИ

- Усъвършенстване на нормативната уредба в областта на опазването и управлението на световното културно наследство на национално и местно ниво;
- Въвеждане в ЗКН на разпоредби за изготвяне на оценка на въздействието на значими проекти върху обекти – световно наследство;
- Регламентиране в ЗКН и в съответните наредби на Консервационния план като средство за прилагане методите на интегрираната консервация в контекста на устройственото планиране и инструмент за определяне на консервационни подходи и конкретни дейности за всеки атрибут на ИСС на обектите на световното културно наследство;
- Прецизиране на разпоредбите и процедурите в ЗКН и в съответната наредба по отношение на ПОУ на недвижимите културни ценности с акцент върху тези от Индикативната листа на Р. България и вписаните в Списъка на световното наследство;
- Допълнение на ЗКН и на съответните наредби с внимание върху културното наследство под вода, при отчитане изискванията на Конвенцията на ЮНЕСКО за опазване на подводното културно наследство (2001);
- Отчитане основното значение на ИСС на обектите на световното наследство в по-широк контекст при разработването на: стратегии, програми и планове за устойчиво развитие; устройствени планове на всички нива; проекти за проучване, консервация, реставрация и експониране на културни ценности;
- Създаване на нормативни възможности за финансово подпомагане на проекти и дейности по опазване на НКЦ – световно наследство (включително на собственици на сгради на народната архитектура на територията на такива обекти).

8.2. ЦЕНТРАЛНИ И МЕСТНИ ОРГАНИ ЗА ОПАЗВАНЕ И УПРАВЛЕНИЕ

Националната система за опазване и управление на културното наследство се определя със Закона за културното наследство и включва държавните и общинските органи за управление и контрол на дейностите по опазване, музеите и културните организации. Органите и организациите осъществяват дейността си в сътрудничество с Българската академия на науките, висшите училища, творчески съюзи, професионални сдружения и други неправителствени организации. Участието на гражданското общество в опазването и управлението на недвижимите културни ценности се осъществява чрез провеждане на консултации и обществени обсъждания на стратегически и оперативни документи.

8.2.1. На национално ниво

Министерски съвет: ръководи и осъществява държавната политика в областта на културното наследство; приема планове за опазване и управление (ПОУ) на недвижими културни ценности, вписани в списъка на световното културно наследство, за обекти, включени в Индикативната листа на Р. България и за археологически резервати.

Към момента действа **създадената с решение на Министерски съвет** от март 2022 г. (в изпълнение на Решения 43 COM 7B.81 и 44 COM 7B.154 на Комитета за световно наследство) **Междуведомствена комисия на високо равнище**, подкрепена от работна група

от всички заинтересовани институции и организации, с цел изработване на политики, координиране на решенията, планове и проектите за консервация и развитие на Старинен град Несебър, наблюдение на прилагането на решенията на Комитета за световно наследство.

Министърът на културата във взаимодействие със съответните компетентни държавни органи, община Несебър и гражданското общество провежда държавната политика по опазване на културното наследство на Старинен град Несебър; предоставя статут и определя режими за опазване; издава разрешения за теренни археологически проучвания и назначава комисии за приемане на резултатите от тях; възлага и съгласева планове за опазване и управление, съгласува устройствени планове и инвестиционни проекти - за единични и групови недвижими културни ценности.

Министерството на културата: по отношение на Старинен град Несебър предлага на министъра на културата съгласуване (или отказ за съгласуване) на: проект на ПОУ за Старинен град Несебър; устройствени планове и инвестиционни проекти, отнасящи се до Старинен град Несебър; извършва проверки по прилагане на Закона за културното наследство чрез Главна дирекция „Инспекторат за опазване на културното наследство“ - регионални инспектори за област Бургас; съгласно утвърдени правила и критерии финансира заявени консервационни и реставрационни дейности, редовни археологически проучвания и теренна консервация на територията на обекти на световното културно наследство; извършва координационна дейност със заинтересованите институции.

Специализиран експертен съвет за опазване на недвижимите културни ценности (СЕСОНКЦ) - консултативен орган към министъра на културата. В състава на съвета се включват представители на институции, професионални и творчески културни организации, както и експерти в областта на недвижимото културно наследство. При осъществяване на своите функции СЕСОНКЦ може да прави предложения до министъра на културата за определяне на стратегически цели за управление и опазване на културното наследство и план за действие. СЕСОНКЦ предлага на министъра на културата решения за предоставяне на статут и определяне на режими за опазване, съгласуване и приемане на програми, проекти; включване на недвижими културни ценности в Индикативната листа за културното и природното наследство на Република България.

Националният институт за недвижимо културно наследство (НИНКН) е държавен културен институт с национално значение, юридическо лице на бюджетна издръжка към министъра на културата. Подпомага министъра на културата при провеждане на държавната политика в областта на опазването на недвижимото културно наследство; извършва дейност по издирване и изучаване на недвижимо културно наследство; прави предложения за определяне на режими за опазване (за Старинен град Несебър институтът е изготвил режими за опазване през 2015 г. и актуализация през 2023 г.). Провежда мониторинг на територията на Старинен град Несебър, документира състоянието на недвижимите културни ценности и средата им; извършва оценки на риска и изготвя препоръки за възстановяване на НКЦ и на интегритета на градската среда. Изразява становища по устройствени планове и инвестиционни проекти, участва в комисии по проблеми на опазването на недвижимото културно наследство на Старинен град Несебър.

Центърът за подводна археология (ЦПА) е държавен културен институт в областта на опазване на подводното археологическо наследство на Република България, юридическо лице на бюджетна издръжка към министъра на културата. Неговите дейности обхващат

издирване, изучаване, опазване и представяне на културни ценности, открити под вода В периода 2017 – 2024 г. ЦПА развива дейност по проучване и документиране на археологически обекти под вода в акваторията на Старинен Несебър, участва в комисии и се произнася със становища по въпроси, засягащи акваторията на световната ценност. Участва в изготвянето на номинацията за минимална промяна на границите на световната ценност. В изпълнение на препоръките на консултативните мисии и мисиите за реактивен мониторинг, ЦПА организира международни семинари, обучителни курсове и школи в областта на подводната археология.

Регионален инспекторат към Главна дирекция „Инспекторат за опазване на културното наследство“ в Министерството на културата: Регионалните инспектори осъществяват контрол за спазването на изискванията на Закона за културното наследство и на издадените въз основа на него актове на територията на Старинен град Несебър и в охранителната му зона.

Регионален отдел „Национален строителен контрол“ – Бургас упражнява контрол по спазването на ЗУТ и на нормативните актове по прилагането му за територията на световната ценност, установява незаконни строежи, за които Началникът на Дирекцията за национален строителен контрол издава заповеди за премахване.

Национална комисия за ЮНЕСКО – България: ЮНЕСКО обръща особено внимание на културното наследство: като ключов елемент за укрепване на регионалното и глобалното сътрудничество; това наследство във всички негови изразни форми трябва да бъде съхранено, развито и предадено на бъдещите поколения като свидетелство за човешкия опит и стремежи.

8.2.2. На местно ниво

Кметът на община Несебър организира и координира осъществяването на политиката по опазване на културното наследство на територията на Старинен град Несебър и общината и оказва съдействие при извършването на дейности по издирване, изучаване, опазване и популяризиране на културните ценности. Издава заповеди за премахване на установени незаконни строежи в определените в ЗУТ случаи.

Общинският съвет издава стратегически документи, наредби, програми, възлага и приема устройствени планове, осигурява финансиране чрез целеви средства в общинския бюджет и чрез общински фонд „Култура“ на дейности по опазване и популяризиране на културното наследство, приема ежегоден културен календар.

Обществен съвет за закрила на културното наследство (ОбСЗКН) е консултативен орган към кмета на общината, създаден през 2024 г. в съответствие с разпоредбите на ЗКН. Съветът, съставен от представители на гражданското общество, неправителствени организации, общински и държавни служители, координира дейностите по изпълнение на Стратегията за опазване на културното наследство на община Несебър и осъществява връзка с гражданите, като осигурява комуникацията и сондира идеи и предложения за постигане на целите за опазване на културното наследство на община Несебър.

Дирекция „Устройство на територията, инвеститорски контрол и контрол върху строителството“ към община Несебър издава визи за проектиране и разрешения за

изработване на подробни устройствени планове; провежда процедури по съгласуване и одобряване на инвестиционни проекти и издаване на разрешения за строеж за територията на Старинен град Несебър и охранителната му зона, издава разрешения за поставяне на преместваеми обекти и чрез *отдел „Контрол по строителството“* провежда контрол върху строителството на територията на Старинен град Несебър и на общината.

Отдел „Несебър - Световно наследство, туристическа реклама и култура“ съвместява дейностите в областта по опазване на културното наследство и планиране и организиране на годишната културна програма.

Музей „Старинен Несебър“ е общински културен институт, който управлява пет от средновековните църкви и къща Москояни, ценен представител на народната архитектура с категория „национално значение“, сега Етнографски музей; организира музейни експозиции и културни събития; провежда археологически проучвания; популяризира културното наследство; осъществява поддръжка на археологическите обекти; представя маршрут „Духовен път“ и провежда екскурзоводски турове; организира образователни програми за засилване на интереса към културното наследство в младите поколения.

НЕОБХОДИМИ ДЕЙНОСТИ

- Продължаване на работата на създадената с решение на Министерски съвет от март 2022 г. (в изпълнение на Решения 43 СОМ 7В.81 и 44 СОМ 7В.154 на Комитета за световно наследство) *Междуведомствена комисия на високо равнище*, преобразувана в координационен орган на дейностите по прилагане на ПОУ, подпомаган от работна група от всички заинтересовани институции и организации;
- По предложение на Междуведомствената комисия, въпроси и проблеми, свързани с дейностите и мерките за постигане на целите, залегнали в ПОУ да се разглеждат от Специализирания експертен съвет за опазване на недвижимото културно наследство към министъра на културата, когато са от неговата компетентност;
- Създаване към община Несебър на структура с достатъчен административен, експертен и финансов капацитет за управление и контрол по прилагането на ПОУ;
- Създаване на консултативен съвет към кмета и Общинския съвет по въпроси, свързани с изпълнението на мерките и дейностите от компетенциите на община Несебър, залегнали в ПОУ, като задачите на този съвет, при решение на Общинския съвет могат да се изпълняват от назначения през 2024 г. Обществен съвет за закрила на културното наследство на община Несебър, в който участват представители на общината, гражданското общество, НПО, експерти от заинтересовани министерства и институции.
- Засилване на участието на местната общност в дейностите по опазване на културното наследство и по прилагане на ПОУ на Старинен град Несебър.

Приложение 9: SWOT - АНАЛИЗ

На базата на SWOT анализа се изследват възможностите за използване на силните страни за намаляване на заплахите, неутрализиране на слабите страни, и реализиране на наличните възможности.

КУЛТУРНО НАСЛЕДСТВО - СТАРИНЕН ГРАД НЕСЕБЪР	
SWOT АНАЛИЗ	
ПОЛИТИЧЕСКИ, УПРАВЛЕНСКИ И НОРМАТИВНО-ПРАВНИ ФАКТОРИ	
Силни страни	Слаби страни
• На международно ниво при опазването на Старинен град Несебър се прилагат конвенциите на ЮНЕСКО и на Съвета на Европа, по които България е страна; харти, принципи и препоръки на ИКОМОС; други международни документи с отношение към културното наследство; • Определен е статутът на Старинен град Несебър както следва: „Старинен град Несебър“, община Несебър, област Бургас, с класификация на археологическа, архитектурно-строителна и урбанистична груповая недвижима културна ценност – археологически резерват и историческо селище, с категория „световно значение“ и „национално значение“ и са приети режими за неговото опазване; • Налична е национална нормативна уредба в областта на опазването и закрилата на културното наследство; • Регламентирана е Националната система за опазване и управление на защитени територии и обекти на културното наследство със Закона за културното наследство (ЗКН); • В дейностите по опазване на културното наследство се прилагат и разпоредбите на други закони с отношение към тази сфера: (Закон за закрила и развитие на културата; Закон за устройство на територията; Закон за устройство на Черноморското крайбрежие; Закон за опазване на околната среда; Закон за защитените територии; Закон за биологичното разнообразие; Закон за туризма; Закон за местните данъци и такси и др.); • Развита е и подзаконовата нормативна уредба в тази област, като от най-голямо значение са наредбите към Закона за културното наследство, изясняващи основните дейности (идентифициране, деклариране, предоставяне на статут и определяне на категорията на недвижимите културни ценности; извършване на теренни археологически проучвания; обхвата и съдържанието на плановете за опазване и управление и на документациите за консервационните и реставрационните дейности; представяне на културните ценности и т.н.); • Регламентиран със ЗКН и съответната наредба към	• Недостатъчно отчитане в националната нормативна уредба на Конвенцията за опазване на световното културно и природно наследство и на Конвенцията за опазване на подводното културно наследство; • Несъвършенства и пропуски в законовата и подзаконовата нормативна уредба по отношение на обектите на световното културно наследство; • Забавяне на изготвянето и приемането на плана за опазване и управление на Старинен град Несебър, което води до рискове от обезличаване и увреждане на атрибутите, поддържащи неговата ИСС; • Отсъствие в националното законодателство на изисквания за изготвяне на оценка на въздействието на значими проекти върху недвижимите културни ценности – световно наследство; • Липса на регламентиране в националната нормативна уредба на Консервационен план като инструмент за определяне, в контекста на интегрирания подход на историческия градски пейзаж, необходимите консервационни дейности за осигуряване на защитата, опазването, подобряването и хармонизирането с историческата градска среда на всеки един елемент на културното наследство, при отчитане на разнообразието от градски функции и на предписанията за опазване на НКЦ – предмет на ПОУ. • Недостатъчен финансов и административен капацитет за изпълнение на ангажиментите на българската страна по Конвенцията за опазване на световното културно и природно наследство; • Недостатъчно участие на местната общност и гражданското общество във вземането на решения за развитието, опазването и управлението на ценността; • На национално и местно ниво се констатира необходимост от увеличаване на човешките ресурси в институциите и администрациите, отговорни за опазването и управлението на Старинен град Несебър. • Липса в нормативната уредба на достатъчно стимули за собствениците на недвижими културни ценности за

него е и един от основните оперативни инструменти в сферата на опазване на недвижимото културно наследство - режимите за опазване, които определят териториалния обхват и предписанията за опазване на недвижимите културни ценности и посочват допустимите намеси, устройството и условията за ползване на териториите в границите и охранителните им зони с цел осигуряване на пълноценното им опазване и представяне; • Изготвена е Визия за Старинен град Несебър 2025-2044; • На местно ниво са издадени редица наредби на общинския съвет на община Несебър; • Приети са стратегически, планови и програмни документи в областта на опазването на Старинен град Несебър: - План за интегрирано развитие на община Несебър 2021-2027, който включва и Програма за развитие на туризма. Актуализиран през 2024 г.; - Стратегия за културното наследство на община Несебър 2023-2032; - Генерален план за организация на движението (ГПОД) на град Несебър – стара част; - Програма за опазване на околната среда на община Несебър 2021-2027 г., в сила на 04.01.2022г.; • На национално ниво са създадени: - Междуведомствена комисия от високо равнище, подпомагана от експертна работна група, с цел приемане на политики, законодателни мерки, Визия и Стратегия за Старинен град Несебър; - Специализиран експертен съвет за опазване на недвижимите културни ценности, който разглежда и се произнася по стратегически документи, статут и режими за опазване на Старинен град Несебър, както и за устройствени планове и отделни проекти; • На местно ниво са създадени: - Обществен съвет за закрила на културното наследство в съответствие с чл.17, ал.1, т.2 от ЗКН като консултативен орган към община Несебър; - Отдел „Старинен Несебър – световно наследство” към община Несебър; - Общински фонд „Култура”; • Наличен е богат документален архив за недвижимото културно наследство на Старинен град Несебър в НИНКН, както и в община Несебър; • Всички проекти за намеси на територията на ценността и на охранителната ѝ зона се съгласуват от Министерството на културата след становище на НИНКН, преди тяхното одобряване от община Несебър; • Инспекторатът за опазване на културното наследство към министерството на културата осъществява контрол на територията на Старинен град Несебър и охранителната му зона за спазването на изискванията на Закона за културното наследство и на издадените въз основа на него актове; • РДНСК – Бургас провежда контрол върху незаконното	тяхната поддръжка, консервация и реставрация; • Отсъствие на одобрен актуален Общ устройствен план за територията на община Несебър; • Отсъствие на актуален Подобен устройствен план за територията на Старинен град Несебър и на охранителната му зона; • Недостатъчно ангажиране на капацитета на професионалните организации и творческите съюзи в дейностите по опазване на световната ценност и при вземането на решения; • Трудности при прилагане на нормативната уредба за премахване на незаконни сгради или части и елементи от тях (незаконни надстройки, тавански етажи, нехарактерни покриви и фасадни решения, ползване на нетрадиционни материали и др.);
---	---

строителство на територията на световната културна ценност; Осъществена е частична реформа в системата за управление като от началото на 2022 г. щатът на Регионалния инспекторат – Бургас към министерството на културата за регион Югоизточен е увеличен с две бройки (един ръководител и трима инспектори).	
Възможности	Заплахи
- Провеждане на политика, насочена към постигане на оптимален баланс между опазването, поддържането и изявяването на културния и природния потенциал на световната ценност и съвременното развитие на живия исторически град; - Изменение и допълнение на законовите и подзаконовите нормативни актове с цел прецизиране на процедури и преодоляване на пропуски по отношение на световното културно наследство; - Въвеждане в националното законодателство на изисквания за изготвяне на оценка на въздействието на значими проекти върху културните обекти – световно наследство; - Регламентиране в националната нормативна уредба на Консервационния план като средство за прилагане методите на интегрираната консервация в контекста на устройственото планиране и инструмент за определяне на консервационни подходи и конкретни дейности за всеки атрибут на ИСС, проучване и идентифициране на състоянието и осигуряване на опазването, подобряването и хармонизирането с историческата градска среда на всички съвременни намеси в нея, при отчитане на предписанията за опазване на ценността; - Приемане и прилагане на Общ устройствен план (ОУП) на Община Несебър и на специфични правила и нормативи към него, със специален фокус върху защитата на ИСС на обекта на световното наследство; - Изготвяне, приемане и прилагане на Подобен устройствен план (ПУП) за територията в границите на Старинен град Несебър и охранителната му зона и на специфични правила и нормативи към него, съобразени с приетите предписания за опазване в съответствие с изискванията на ЗКН (чл.80, ал.4) - Осъществяване на координация в устройствената дейност и инвестиционните инициативи, засягащи историческия градски пейзаж и морския пейзаж; - Продължаване на дейността на създадената със Заповед на Министерския съвет в съответствие с Решения 43 COM 7B.81 и 44 COM 7B.154 на Комитета за световно наследство междуведомствената комисия на високо равнище, подкрепена от работна група от всички заинтересовани институции; - Засилване на институционалния и управленски капацитет за осигуряване на ефективно опазване на недвижимите културни ценности. - Реализиране на колективния характер на съвременната система за опазване и управление на културното наследство чрез повишаване ролята на НПО и	- Забавяне на измененията и допълненията на законови и подзаконовите нормативни актове; - Затруднения при създаване на достатъчен административен капацитет за работа по Конвенцията за опазване на световното наследство; - Заплаха от увреждане или загуба на културно наследство на територията на ценността и на охранителната ѝ зона поради забавеното изготвяне и приемане на ПОУ; - Заплаха от несъответстващо на ИСС на световната ценност устройствено развитие на нейната територия и на територията на охранителната ѝ зона поради отсъствието на ОУП и ПУП и работа с частични изменения на устройствени планове; - Отсъствие на стимули за мотивация на работещите в областта на недвижимото културно наследство в държавните институции и общината;

гражданското общество при вземането на решения в партньорство с всички заинтересовани институции и общината; • Изработване на Наредба/Програма за подпомагане на жителите на Старинен град Несебър при опазване на възрожденските къщи; • Създаване на специализирани звена за опазване на недвижимите културни ценности – световно наследство в НИНКН, Министерството на културата и в общините, на чиято територия се намират такива обекти; • Подобряване на сътрудничеството и комуникацията между местния бизнес, органите на национално и местно ниво и НПО; • Последователно провеждане на политиката за премахване на незаконни строежи и преустройства, несъответстващи на предписанията за опазване на Старинен град Несебър и охранителните му зони.	
---	--

ОПАЗВАНЕ НА КУЛТУРНОТО НАСЛЕДСТВО НА СТАРИНЕН ГРАД НЕСЕБЪР (проучване, документиране, поддръжка, консервация, реставрация, експониране, популяризиране)	
Силни страни	Слаби страни
• Наличие на богато културно наследство с хилядолетна история на територията на Старинен град Несебър и на община Несебър; • Работи се по изпълнение на решенията на Комитета за световно наследство и на препоръките на мисиите за реактивен мониторинг и консултативните мисии; • Провежда се периодичен мониторинг на консервационното състояние на недвижимите културни ценности (НКЦ) и градоустройствената структура на Старинен град Несебър от Националния институт за недвижимо културно наследство (НИНКН); • Изготвени от НИНКН са картографски заснемания, силуетни планове на територията на полуострова в цифров и графичен вид, геодезическо и фотограметрично заснемане на средновековните църкви, въздушно заснемане на цялата територия на Старинен град Несебър; • Геореферирани и нанесени в „Атлас на недвижимите културни ценности” са всички недвижими културни ценности на територията на полуострова, както и разкритите под вода; • През 2023 г. (по инициатива на НИНКН) е направено триизмерно лазерно сканиране на целия град; • От 2022 г. от НИНКН, с участие и на външни експерти, се реализира Териториална програма за ценността, която продължава и през следващите години; • През 2024 г. по Териториалната програма са изготвени анализ и оценка на състоянието на съхраненост на атрибутите на ИСС и на градската среда и е направена	• Забавено изпълнение на част от решенията на Комитета за световно наследство и на основни препоръки на мисиите за реактивен мониторинг и консултативните мисии; • Липса на постоянна поддръжка и поддържаща превантивна консервация на част от недвижимите културни ценности на територията на Старинен град Несебър, най-вече на археологическите; • Извършваните през последните години предимно спасителни археологически проучвания и отсъствието на програма за редовни археологически проучвания на сушата води до несистемни, често некоординирани с консервационната дейност резултати; • Тежки симптоми на деградация, установени при ранновизантийските терми и „Западната порта”; • Голяма част от археологическите обекти не са изцяло проучени, а една част от проучените обекти са недостъпни както за допълнително проучване, така и за експониране; • За голяма част от разкритите единични археологически недвижими културни ценности на територията на Старинен град Несебър не са определени граници и предписания за опазване; • Установява се неподдържана среда около част от археологическите ценности и възпрепятстване на експонирането и визуалното им възприемане; • Промяна на архитектурния образ на характерната несебърска къща поради прилагането на нетрадиционни строителни материали; • При обследването на църквите са установени проблеми при реставрацията, поддръжката и

първата стъпка към актуализацията на списъка на недвижимите културни ценности на територията и в акваторията на Старинен град Несебър и в охранителната му зона;

- Въз основа на резултатите от проведените мониторинги от НИНКН са изготвени анализ, оценка за спешността на риска, класификация по критериите за автентичност и са определени препоръчителни мерки за единичните НКЦ и градската среда;
- Новоразкрити са археологическите обекти: Античната базилика под църквата „Св. Йоан Кръстител“; антично жилище западно от църквата „Св. Спас“, проучено и сигнирано в настилка;
- На голяма част от разкритите археологическите обекти през годините е проведено геодезично и фотограметрично заснемане и поетапно е осъществявана консервация и реставрация;
- По-голямата част от археологическите обекти са без сериозни изменения във физическото състояние, със сравнително леки симптоми на деградация;
- Средновековните религиозни сгради са със запазена образна и материална автентичност и цялост, експонирани и социализирани;
- Изпълняваните в годините консервационни и реставрационни работи по средновековните църкви са с респект към оригинала;
- През последните години са реализирани проекти за консервация и реставрация на четири средновековни църкви на територията на полуострова;
- Консервационният статус на голямата част от възрожденските къщи се определя с леки симптоми на увреждане, в много добро състояние са 7 обекта, 2 (два) са с много леки увреждания;
- Проведените неподходящи намеси по част от сградите на народната архитектура са обрaти ми;
- От 2017 г. Центърът за подводна археология (ЦПА) към министерството на културата извършва редовни археологически проучвания в акваторията на Старинен град Несебър като към момента са документирани и заснети фотограметрично всички известни структури на морското дъно. Изработени са триизмерни модели и фотомозайки.
- Изпълнява се Програма за проучване и популяризиране на подводното културно наследство на Несебър и Програма за документиране на графити в несебърските църкви;
- През 2015 г. със Заповед на министъра на културата са приети предписания за опазване, както за територията в границите на ценността, така и в границите на охранителната ѝ зона;
- С Решение 45 СОМ 8В.70 на КСН през 2023 г. е приета малка промяна на границите на ценността с включване на част от акваторията с археологически останки от селищната структура от минали епохи. Извършена е актуализация на режимите за опазване на ценността с цел определяне на предписания за опазване на частите от акваторията, включени в нейните граници (Заповед РД9Р-2 от 23.11.2023 г. на

физическото състояние на някои от тях; На мястото на девет от сградите на народната архитектура са построени нови сгради без връзка със съборените недвижими културни ценности;

- Наличие на изградени до 2009 г. незаконни и/или неподходящи като разположение, архитектурен образ и мащаб строежи на жилищни сгради на полуострова;
- Наличие на едромашабни обществени и търговски сгради с чужда за Несебър архитектура, строени през 60-те – 80-те години на XX век;
- По въведената от НИНКН четиристепенна скала за оценяване на състоянието на съхраненост на автентичността и интегритета на градската среда в границите на световната ценност не е определена зона с най-високата оценка по приетите критерии;
- По уличните фронтове, както и в площадните пространства около средновековните църкви се установяват жилищни сгради с незаконни намеси по тях, с нехармоничен архитектурен образ и пространствени параметри;
- Прекомерно застрояване на част от територията на Некропола и на охранителната му зона поради отсъствието на предписания за опазване до 2015 г., възпрепятстващо и визуалния контакт между полуострова и новия град;
- Променен природен ландшафт и нарушена традиционна връзка „историческа градска тъкан - морски пейзаж“ поради провежданите от началото на 80-те години на XX век брегоукрепителни дейности и неестетично изпълнени подпорни стени. В новопридобитите територии се е стигнало до допълнително, понякога незаконно изграждане на обекти с нехармонични спрямо историческата среда архитектурен образ и параметри;
- Негативно въздействие на преоразмерените площи за паркиране по северното крайбрежие на полуострова;
- При някои от църквите е установена некачествено извършена реставрация. Наблюдават се изменения във физическото им състояние поради отсъствието на поддържаща консервация в съчетание със специфичните местни климатични условия.
- Негативно въздействие върху НКЦ поради естествените характеристики на атмосферния въздух, влажност и съдържание на солни аерозоли, както и ветровата абразия;
- Негативно въздействие на брегозащитните и укрепителни съоръжения върху историческия градски пейзаж и автентичността на традиционната градска структура и крайбрежните зони на полуострова;
- Липса на установена система за вида и разполагането на преместваеми обекти с типизиран съвременен дизайн, адекватен на ценността;
- Необходимост от актуализиране на списъка на недвижимите културни ценности на територията и в акваторията на Старинен град Несебър и в охранителната зона;
- Забавяне на процесите на дигитализация на регистъра на НКЦ и архива на НИНКН;

министъра на културата); • Подобро е състоянието на пространствата около средновековните църкви, както и около част от археологическите обекти; • Съхранена изцяло е образната и материалната автентичност на екстериора на голяма част от средновековните църкви и археологическите обекти, а при представителите на народната архитектура – при тези с категория „национално значение“; • Премахнати са част от установените незаконни строежи (предимно надстройки над двуетажни жилищни сгради); • Съхранени са основните традиционни улични направления и площадните пространства със запазените средновековни църкви, както и очертанията на кварталите; • Подменена е асфалтовата и бетонната настилка с каменна на голямата част от улиците и площадните пространства на полуострова; • През 2024 г. е предоставен статут на археологическа недвижима културна ценност с категория „национално значение“ на Некропола на Месамбрия-Месемврия, част от който попада в охранителната зона на световната ценност и са определени режими за неговото опазване; • Световната културна ценност се популяризира от музей „Старинен Несебър“ с беседи, обиколки на полуострова, различни рекламни материали, издания и публикации; • Община Несебър ежегодно представя Старинен град Несебър на международни форуми и изложения за културен туризъм (през 2024 година в три), както и на вътрешния туристически пазар; • Старинен град Несебър е член на Организацията на градовете световно наследство и се популяризира като част от мрежата на OWHC; • Старинен град Несебър“ е включен в онлайн платформата World Heritage Journeys of Europe – съвместна колаборация на ЮНЕСКО и National Geographic, със съдействието на Европейската Комисия; • Световната културна ценност е представена в сайтовете на престижни организации - http://www.ovpm.org/ ; в официалния туристически портал на България - http://bulgariatravel.org; в официалната туристическа страница на община Несебър - http://www.visitnessebar.org , http://www.nessebarinfo.com/ ; в официалната страница на музей „Старинен Несебър“ - http://www.ancient-nessebar.com/ и в други информационни страници.	
Възможности	Заплахи
• Разработване и прилагане на програма за системни археологически проучвания на с осигурен устойчив механизъм за финансиране; • Извеждане на предписания за опазване за всяка НКЦ, най-вече за археологическите ценности, както и стриктното им спазване;	• Липсата на поддържаща консервация заедно с местните климатични условия могат да доведат до бавна деградация, както на оригиналната субстанция, така и на консервационните запечатки и надзиди; • Частична загуба на интегритет и автентичност на крайбрежната ивица, нарушена от брегоукрепителните

- Прилагане на интегрирания подход на историческия градски пейзаж и на принципите на интегрираната консервация за осигуряване чрез синхронизирани дейности на проучването, съхраняването и социализацията на недвижимите културни ценности в контекста на съвременното устройствено планиране и инвестиционно проектиране;
- Изпълнение на препоръките на НИНКН от мониторинговите доклади по отношение на единичните НКЦ и градската среда;
- Недопускане на нови строежи или необратими преустройства, несъответстващи на предписанията за опазване на Старинен град Несебър и охранителните му зони;
- Разработване на механизми и условия за финансова и техническа подкрепа на специализирани дейности по консервация и реставрация, включително за собствениците на сгради на народната архитектура;
- Създаване на условия за превенция на риска от увреждане на недвижимите културни ценности на територията и в акваторията на Старинен град Несебър и охранителните му зони;
- Засилване на експертния и ресурсния капацитет в дейностите по опазване, използване и представяне на културното наследство;
- Изготвяне на Оценки на въздействието върху културното наследство на Старинен град Несебър за устройствени планове и инвестиционни проекти за значими реставрационни дейности или ново строителство, които могат да представляват потенциална заплаха за ИСС на световната ценност;
- Възвръщане, съхраняване и естетизиране на пейзажната характеристика на крайбрежните зони на полуострова и на “уникалния крайбрежен релеф”;
- Осъществяване на координация в устройствената дейност и инвестиционните инициативи, засягащи историческия градски пейзаж и морския пейзаж;
- Префасадиране на партерните и вторите етажи в традицията на несебърската къща при спазване на детайла на образците на народната архитектура за обектите НКЦ и по приет детайл без буквална имитация за сгради без статут на културна ценност, с цел хармонизация и естетизация на улични силуети и отделни обекти;
- Изготвяне и реализиране на проекти за устройство на озеленени площи, благоустрояване и обзавеждане на публичните пространства в Старинния град Несебър и охранителната му зона, включително проект за художествено осветление на недвижимите културни ценности в Старинен град Несебър;
- Провеждане на ежегоден мониторинг върху състоянието на съоръженията за геозащита и на укрепителните съоръжения по скатовете на полуострова;
- Дигитализация на бази данни за НКН в Старинен град Несебър и охранителната му зона, създаване на платформи за публичен достъп до тях;
- Участие на Община Несебър в международни

съоръжения и от изпълнено на места застрояване с неподходящ мащаб и архитектурни характеристики.

- Изключително бавната процедура при премахване на незаконни намеси поради водени съдебни дела, както и поради затруднения за намиране на строители с опит в реставрационните работи, застрашава автентичността и интегритета както на сградите – НКЦ, така и на историческия градски пейзаж;
- Финансово неосигурени дейности по консервация, реставрация, поддържане, експониране, охрана и превенция на риска;
- Все по-голяма липса на квалифицирани строители, които могат да изпълняват качествена реставрация на културните ценности;
- Заплахи, породени от природни фактори, чието въздействие може да доведе до увреждане на градежи и елементи, изпълнени от традиционни материали (изветряване/ерозия на оригинални градежи; отваряне на каверни; ерозия на фути; обрастване с мъх, лишей и тревна растителност на градежни структури), загуба на автентичност и цялост;
- Заплахи, породени от антропогенни фактори: бавна деградация на оригиналната субстанция поради липса на проектна и финансова обезпеченост за необходимите консервационни и реставрационни работи.

програми и проекти, обмяна на информация и добри практики; • Повишаване ролята на музей „Старинен Несебър” за представянето, интерпретацията и популяризирането на всички нива на материалното и нематериалното културно наследство на световната културна ценност; • Популяризиране на дестинацията „Старинен град Несебър” като туристически продукт в четири сезона, основаващ се на материалното и нематериалното културно наследство, качествата на историческия градски пейзаж, подводното културно наследство.	
---	--

ФИНАНСИРАНЕ НА ДЕЙНОСТИ ПО ПРОУЧВАНЕ И ОПАЗВАНЕ НА КУЛТУРНОТО НАСЛЕДСТВО

Силни страни	Слаби страни
• Финансиране: - от държавния бюджет; - от държавния бюджет чрез бюджета на Министерството на културата по програма „Опазване на недвижимото културно наследство” на дейности, които са пряко насочени към или подпомагат опазването, консервацията и реставрацията на недвижимите културни ценности (с възможност за кандидатстване и на частни собственици на сгради – НКЦ); - от държавния бюджет чрез бюджета на Министерството на културата по програма „Теренни археологически проучвания” (финансират се редовни археологически проучвания и теренна консервация); - от общинския бюджет; - от собственици и ползватели на НКЦ; - от национален фонд „Култура”; - от общински фонд „Култура”; - международни фондове; - от Комитета за Световно наследство чрез Фонд световно наследство; - по Европейски програми; - от НПО; - от фондации; - от дарения и спонсори; • Съвместно финансиране от национални публични източници, общински фонд „Култура”, частни източници и от международни финансови институции.	• Липса на гарантирано достатъчно финансиране на държавно и общинско ниво на дейностите по проучване и опазване на културното наследство; • Липса на програма или фонд на национално ниво за финансиране на дейности по КРР за Старинен град Несебър и на другите културни обекти, вписани в списъка на световното наследство; • Липса на стимули и облекчения за частните собственици на НКЦ по отношение на осъществяваните работи по сградите (обшивки, префасадиране); • Недостатъчно разясняване на собствениците на сгради на народната архитектура за възможностите за кандидатстване по различни програми; • Неясен регламент за прилагане на работещи механизми за публично-частно партньорство.
Възможности	Заплахи
• Регламентиране на система за рефинансиране на опазването от културните индустрии, вкл. туризма и рекламата; • Създаване на Национален фонд „Световно наследство”, регламентиран в ЗКН (или включване на такова финансиране към национален фонд „Култура”);	• До момента - слаба заинтересованост от страна на частните собственици на жилищни сгради – НКЦ в Старинен град Несебър за програми, по които се финансират КРР; • Недостатъчно популяризиране сред населението от страна на държавните институции за възможностите за финансиране на проекти и дейности за консервация

• Програмиране на дейности и разработване на подходящи механизми за предоставяне на финансови и технически ресурси за консервация, реставрация, поддръжка и представяне на недвижими културни ценности, насочени към традиционно или съвременно ползване; • Регулярно осигуряване на целеви средства от страна на Министерството на културата за провеждане на периодичен мониторинг от НИНКН за: - установяване на състоянието на съхраненост на недвижимите културни ценности и на градоустройствената структура на Старинен град Несебър с оценка на спешността на риска и определяне на мерки за опазване, - състоянието, обемно-пространствените и архитектурните характеристики на сградите без статут на недвижими културни ценности на територията на полуострова, с цел изготвяне на оценка и на предложения за мерки и дейности по отношение на всеки конкретен обект; • Осигуряване на нови източници на финансиране; • Въвеждане на система за отпускане на нисколихвени дългосрочни заеми на собствениците на НКЦ за финансиране на КРР.	и реставрация на недвижими културни ценности; • Забавяне на изменението или изготвянето на нов, работещ закон за публично-частно партньорство; • Забавяне на регламентирането в Закона за културното наследство или в Закона за закрила и развитие на културата на система за финансиране на културни ценности – световно наследство; • Недостатъчно популяризиране на възможностите за кандидатстване и недостатъчно финансиране от страна на Национален фонд „Култура” и общински фонд „Култура” на дейности по опазване на световното културно наследство.
--	--

СОЦИАЛНО-ИКОНОМИЧЕСКИ И КУЛТУРНИ ФАКТОРИ

Силни страни	Слаби страни
• Добре развита социална инфраструктура в сферата на културата на територията на Старинен град Несебър; • Музей „Старинен Несебър” представя материалното и нематериалното културно наследство, организира екскурзоводско обслужване с панорамни обиколки на територията на полуострова с акцент върху религиозната архитектура; • Изградена е част от тематичен културно-туристически маршрут „Духовен път”; • Предоставени за управление на музей „Старинен Несебър” са пет от шедьоврите на средновековната религиозна архитектура, които се ползват за културни функции; • Музей „Старинен Несебър“ съвместно с училища разработва и прилага образователни програми за насърчаване на знанието и интереса към значимостта на културното наследство сред младите поколения; • Обществени пространства на полуострова се ползват за провеждане на културни събития на открито, както и за представяне на ценностите на нематериалното културно наследство; • На територията на Стария град се намират и малка художествена галерия, конферентен център, младежки център и библиотека, читалище с кинозала към него;	• Недостатъчна осведоменост и съзнание за стойността на културното наследство за населението и за възможностите, които това наследство предоставя за устойчиво икономическо развитие; • Липса на стимули за насърчаване на участието на населението и бизнеса в процесите по опазване на световната ценност и на атрибутите на Изключителната ѝ световна стойност; • Недостатъчно използване на обществения и икономическия потенциал на културното наследство на общината за неговото популяризиране и за подобряване качеството на живот на населението; • Необходимост от разработване на национално и местно ниво на ефективни мерки за насърчаване и подпомагане на частни собственици на сгради - НКЦ и строителни предприемачи в поддръжката и консервацията/реставрацията на тези сгради; • Липса на локални културно-тематични маршрути и неучастие в културно-исторически маршрути на национално ниво; • Слаба роля на местното население в културния туризъм и липса на качествена обслужваща туристическа инфраструктура на територията на Старинен град Несебър; • Трудовата заетост е ориентирана най-вече към услугите, свързани с туризма, поради което има подчертано сезонен характер, с изключение на заетостта в сектора

• Отдел „Несебър-световно наследство” към общината създава ежегоден културен календар наситен с културни събития и фестивали, включително извън летния сезон; • Развита е пратнорство между общината и читалище „Яна Лъскова” в съвместни образователни дейности, чествания, народни празници, художествено творчество; • Туризмът допринася за реализиране на икономически ползи и повишаване на благосъстоянието на местното население; • Силно развити през летния сезон са търговията и общественото хранене; • При преобладаващата на полуострова функция обитаване се установява подобряване на жилищния стандарт на населението; • За автомобилния достъп и паркирането на територията на полуострова с решение на общинския съвет ежегодно се въвежда ограничителен режим от 1 април. Разработен е и Генерален план за организация на движението; • Добре организирано е пешеходното движение, улеснена е и достъпността на хора с двигателни затруднения;	обслужване на местното население, чийто дял е незначителен; • Липса на установена система за управление на туризма, което води до посетителски натиск през летните месеци и временно ангажирани в обслужващите туристите дейности, а през останалия период от годината липса на посетители и слаба активност; • Ниска доходност и неефективни икономически ползи от туризма за подобряване на градската среда и благосъстоянието на местното население, несъответстващи на изключителния потенциал на световната ценност; • Недостатъчно усвояване на възможностите за развитие на частната инициатива във връзка с устойчивото използване на културното наследство; • Пренасяне през летния сезон със заведения за обществено хранене от нерегламентирани паянтови или стоманобетонни конструкции, разположени най-вече по укрепените скалове над северния и южния бряг; • Често нарушаване на разпоредбите на общината за недопускане на разполагането на преместваеми търговски съоръжения (сергии, маси и др.) в близост до сгради - НКЦ; • Реализиране на незаконни надстройки, пристройки, навеси и др. на жилищни сгради поради стремежа на местното население за приходи от отдаване под наем на помещения през летния туристически сезон, независимо че честните квартири се търсят все по-малко.
Възможности	Заплахи
• Възможност за ползване на сгради – НКЦ общинска собственост от културни организации за културни прояви и събития с ангажимент за тяхното поддържане и опазване; • Разработване и прилагане на Програма за икономическо подпомагане и стимулиране на обитаването на възрожденски сгради, представящи местния бит и култура на територията на Старинен град Несебър; • Изменение и допълнение на нормативната уредба в посока създаване на възможности за подпомагане от страна на държавата и общините на собствениците на недвижими културни ценности за тяхната консервация, реставрация, поддръжка в добро състояние; • Стимулиране на местния бизнес за развитие на традиционни местни производства, което би довело и до разкриване на нови работни места; • Създаване на обучителни програми за усвояване на съвременни професии, свързани с културното наследство, неговото популяризиране, поддържането и реставрацията на недвижими културни ценности; • Подпомагане на читалищата в тяхната дейност по съхраняване и предаване на бъдещите поколения на местните обичаи и традиции; • Използване на културния и историческия потенциал на Старинен град Несебър за целогодишно развитие	• Забавяне на създаването на стимули за устойчиво използване на обектите на културното наследство, което може да доведе до увреждане на техните качества; • Предприемане на инициативи за осъществяване на консервационно-реставрационни дейности по недвижими културни ценности, когато вече са в процес на сериозна деградация и загуба на автентичност; • Затруднения при създаването и прилагането на нормативни документи, осигуряващи подпомагането на собствениците на НКЦ за тяхната поддръжка, консервация и реставрация; • Недостатъчна координация при реализиране на дейностите по опазване и представяне на недвижимите културни ценности и културния туризъм. • Водене на екскурзоводските беседи от външни екскурзоводи, придружаващи туристически групи и свободно боравене на туроператори с информация за Старинен град Несебър, при което историята и културната идентичност на световната ценност могат да бъдат интерпретирани и променяни непрофесионално; • Отлив на местното население от традиционните за територията на общината занаяти и производства, които или съществуват в много ограничен обхват или са напълно замрели.

на културен туризъм, съобразен с неговата изключителна световна стойност;

- Насърчаване на икономическото развитие и трудовата заетост на територията на полуострова чрез повишаване качествата на туристическата инфраструктура, обслужването и услугите, свързани с поддържането, популяризирането и използването на културното наследство;
- Създаване на ефективна система за управление на културния туризъм като стимул за икономическо развитие чрез устойчиво използване на световната културна ценност и изявяване на нейните стойностни характеристики;
- Поддържане на съществуващите тематични маршрути, доизграждане на маршрут „Духовен път” и създаване на нови, свързващи обекти на материалното и нематериалното, включително на подвното културно наследство в Община Несебър и обвързването им с културни маршрути в по-широк обхват;
- Организиране на подводен туризъм и на достъп до подводните културни ценности чрез морски археологически маршрути и чрез различни класически и иновативни методи за представяне и популяризиране;
- Насърчаване на гражданското общество за социално включване чрез културните и творческите индустрии, основаващи се на местното творческо многообразие от традиционни занаяти, изкуства, архитектура, производства;
- Изграждане на подземен археологически музей на територията на Античния некропол на Месамбрия като част от музей „Старинен Несебър” и като място за информация на посетителите.

Приложение 10: ЗАПЛАХИ ОТ ПРИРОДНИ И АНТРОПОГЕННИ ФАКТОРИ. НАМАЛЯВАНЕ И УПРАВЛЕНИЕ НА РИСКА

Значението на оценката на риска като важен инструмент при опазването и управлението на обектите на световното наследство е отразено в препоръките в Оперативните насоки (параграфи 111 и 118). Посочва се необходимостта от включване в плановете за управление на оценка на уязвимостта на обектите от социален, икономически, екологичен или друг натиск, както и превантивно планиране, фокусирано върху управление на рисковете, свързани с бедствия, изменение на климата, предложени интервенции и други.

В Закона за културното наследство според степента си на застрашеност недвижимите културни ценности могат да бъдат определяни като културни ценности в риск - за които съществува потенциална заплаха от нанасяне на щети или унищожаване, и застрашени културни ценности, за които съществува реална опасност от нанасяне на щети, вандализъм, унищожаване или от сериозно нарушаване на тяхната цялост.

При провеждане от НИНКН на всеки монитроинг на територията на Старинен град Несебър се изготвят оценки на риска за атрибутите на ИСС, автентичността и интегритета на обекта, изготвя се оценка на спешността за предприемане на необходимите и се предлагат съответни мерки.

10.1. ЗАПЛАХИ ОТ ПРИРОДНИ ФАКТОРИ:

• Свлачища и ерозия на морския бряг.

Старинен град Несебър (Несебър – стар град) е включен в регистъра на свлачищата. Тези явления се проявяват внезапно и имат негативни последици за населението, културното наследство, инфраструктурата и икономиката. През своята хилядолетна история полуостровът, на който е разположен Старинен град Несебър, е изгубил повече от половината си площ, потънала в морето. Стръмният морски бряг благоприятства за свличането на земните маси.

• Морска абразия

Морската абразия подкопава бреговете под действие на морското вълнение и теченията и отнема свлечения материал по бреговата линия. Заедно с ерозията и свлачищата е довела до потъване на голяма част от полуострова под вода.

• Наводнения

Застрашени от потенциални наводнения са ниските части от крайбрежието на гр. Несебър, от провлака и от полуострова.

• Висока относителна влажност на въздуха и вятър

Близостта на морето предопределя високата относителна влажност на въздуха. Абразивното действие на вятъра, носещ наситения със солни аерозоли влажен въздух, застрашава от увреждане археологическите структури, средновековните структури на църквите и

възрожденските сгради на народната архитектура с тяхната дървена обшивка (изветряване/ерозия на оригинални градежи; отваряне на каверни; ерозия на фуги; отлагане на соли по тухлите; обрастване с мъх, лишей и тревна растителност на градежни структури), загуба на автентичност и цялост.

• **Земетресения**

Територията на България е характерна с висока сеизмична активност. Според сеизмичното райониране на България за период от 1000 г., община Несебър е в VII-ма степен на сеизмичност, като стойността на сеизмичния коефициент е 0,1. В историята на полуострова са регистрирани редица земетресения, които също са довели до загуба на части от територията му (1688 г., 1778 г., при които пострадва част от южния бряг; 1855 г. под вода попада източната му част).

• **Пожари**

Рискът от пожари е потенциален по отношение на застроеното културно наследство на полуострова.

10.2. ЗАПЛАХИ ОТ АНТРОПОГЕННИ ФАКТОРИ

• **Туристически натиск**

Привлекателността на Старинен град Несебър като природни дадености и изключително културно наследство допринася за бързото нарастване на туристическия поток. През лятото се установява пренасищане с търговски обекти, както и на повсеместно разполагани заведения за хранене.

• **Сезонност на туризма**

Извън летния сезон на територията на Старинен град Несебър липсват посетители. Обслужването на местните жители е затруднено поради затварянето на заведенията за хранене, както и на немалка част от магазините.

• **Бавна деградация на археологически и архитектурни структури**

поради неосигурени финансови средства за консервация, реставрация, поддръжка, експониране или като последица от некачествено изпълнение;

• **Несъобразени с предписанията за опазване инвестиционни проекти**

Всички устройствени планове и инвестиционни проекти подлежат на разглеждане от НИНКН и издаване на становище от Министерството на културата.

• **Липса на изпълнители на консервационни и реставрационни дейности**

Все по-трудно се намират изпълнители на реставрационни дейности с традиционни строителни техники.

• **Частична загуба на интегритет и автентичност на крайбрежната ивица,**

нарушена от брегоукрепителните съоръжения и от изпълнено на места застрояване с неподходящ мащаб и архитектурни характеристики.

• **Замърсяване на акваторията от отпадъци, причинени от човешка дейност**

В акваторията на Старинен град Несебър ежегодно се откриват изхвърляни твърди отпадъци, генерирани от човешка дейност (пластмасови остатъци, предмети от бита и др.), както и такива, свързани с риболовните практики в региона (разливи на масла и горива).

По различни проекти Община Несебър вече няколко години извършва почистване на акваторията от отпадъци (Проект „Намаляване на отпадъците в акваторията на гр. Несебър“ по „Малка грантова схема за мерки за намаляване на морските отпадъци“; „Създаване на услуга за почистване и поддържане акваторията на рибарско пристанище „Северна буна“ – Несебър“).

10.3. СТРАТЕГИИ, ПЛАНОВЕ, ПРОГРАМИ, ЗАКОНИ, НАРЕДБИ, ЗА НАМАЛЯВАНЕ И УПРАВЛЕНИЕ НА РИСКА НА НАЦИОНАЛНО И МЕСТНО НИВО

10.3.1. На национално ниво:

- Национална стратегия за намаляване на риска от бедствия 2018-2030 г. (като очертава рамка за адекватно намаляване на съществуващите рискове и недопускане възникването на нови, повишаване на готовността и способностите за реагиране и бързото възстановяване след бедствия);
- Национална стратегия за адаптация към изменението на климата и План за действие до 2030 г. (очертава рисковете от изменението на климата и уязвимостта на секторите, управление на риска от бедствия, както и междусекторни взаимоотношения по отношение на тези рискове);
- Национална стратегия за околна среда 2021 – 2030 г. (Ограничаване на изменението на климата и адаптация към климатичните промени, ресурсна ефективност и нулево замърсяване, възстановяване и съхраняване на биологичното разнообразие и естествените функции на екосистемите и т.н.);
- Национален план за защита при бедствия (до 2040 г.) и План за управление на риска от бедствия в България (определя основните видове риск, мерки и времева рамка за изпълнението им, механизми за мониторинг);
- Закон за опазване на околната среда; Закон за защита при бедствия; Закон за управление на отпадъците и съответните наредби към тях.

10.3.2. На местно ниво:

- Общински план за намаляване на емисиите на парникови газове и адаптация към изменението на климата на Община Несебър 2023-2030 г., план, който включва и заплахи от увреждане на културно наследство в резултат от екстремни природни явления; ключови показатели за адаптация; инвестиции за възстановяване и поддържане на сгради с културно-историческа стойност, паметници на културата, музеи и др.
- Програма за опазване на околната среда на Община Несебър 2021-2027 г.;

- Програма за управление на отпадъците на Община Несебър 2021-2028 г.;
 - Наредби на община Несебър (Наредба №6 за опазване на околната среда на територията на община Несебър; Наредба №18 за изграждане и опазване на зелената система на територията на Община Несебър; Наредба №1 за осигуряване на обществения ред, спокойствието и сигурността на гражданите, за опазване на общинската собственост и околната среда, за безопасността на движение на територията на община Несебър).
-

В Стратегическата рамка и в Пътната карта са включени цели и са предложени мерки, насочени към превенция, предотвратяване или намаляване на рисковете от увреждане или унищожаване на недвижими културни ценности и на тяхната среда на територията и в акваторията на обекта на световното наследство, предизвикани от природни или антропогенни фактори (бедствия, изменение на климата, предложени интервенции и други).